

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ**

**ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΕΡΡΙΝΑΚΗ ANNA

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πειραιάς, Οκτώβριος 2015

**UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

**MASTER PROGRAM IN ECONOMIC AND BUSINESS
STRATEGY**

**FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND
PHARMACEUTICAL SECTOR IN GREECE**

ERRINAKI ANNA

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Economic and Business Strategy

Piraeus, Greece, October 2015

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική, του τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς κατά την ακαδημαϊκή περίοδο 2013-2015. Πριν από την έναρξη της ανάλυσης της διπλωματικής, θεωρώ υποχρέωσή μου να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε ορισμένα πρόσωπα, τα οποία στήριξαν τις προσπάθειές μου και συνέδραμαν στην εκτέλεσή της. Πρωτίστως θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παντελή Παντελίδη (Καθηγητής – Αναπληρωτής Πρύτανης του ΠΑ.ΠΕΙ.), για το ενδιαφέρον, την υποστήριξη και καθοδήγηση που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, αλλά και τη συμβολή του στην ουσιαστική μου μόρφωση πάνω σε σύγχρονα ζητήματα της οικονομικής επιστήμης.

Επίσης, δεν θα ήθελα να λησμονήσω τη συμβολή του κ. Ευθύμιου Νικολόπουλου, καθώς και του προσωπικού του φαρμακείου «Καβασακάλης Κύρος & ΣΙΑ ΕΕ» στην αποστολή και λήψη των απαντήσεων του ερωτηματολογίου. Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και όλους του φίλους που με στήριξαν κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σημαντικοί Όροι: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Παράγοντες που Επηρεάζουν την Πραγματοποίησή τους, Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Φαρμακευτικός Κλάδος στην Ελλάδα και Διεθνώς, Επενδύσεις Ξένων Πολυεθνικών Φαρμακευτικών Εταιρειών στην Ελλάδα.

Περίληψη

Η στρατηγική απόφαση μιας πολυεθνικής επιχείρησης να επενδύσει σε μια ξένη χώρα, αποτελεί συνδυασμό πολλών παραγόντων. Οι σύγχρονες διαμορφωθείσες οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, επιτάσσουν αφενός τον προσεκτικότερο σχεδιασμό των στρατηγικών κινήσεων των πολυεθνικών εταιρειών και αφετέρου τη διαμόρφωση ιδανικότερων συνθηκών προσέλκυσης των εν λόγω επενδύσεων από πλευράς χωρών, καθότι τα οφέλη και η σημασία τους αποκτούν συνεχώς και μεγαλύτερη αξία στα πλαίσια της υγιούς ανάπτυξης τόσο των επιχειρήσεων όσο και των εγχώριων οικονομιών, συμπέρασμα που απορρέει από πλήθος μελετών και ερευνών.

Όπως προκύπτει από την επισκόπηση της διεθνούς αρθρογραφίας, οι παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη τους οι πολυεθνικές επιχειρήσεις πριν προβούν σε μια άμεση ξένη επένδυση, είναι πολυάριθμοι και συνδυαστικοί. Ο κάθε κλάδος της οικονομίας που γίνεται αποδέκτης της εν λόγω επένδυσης, παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία κάθε κυβέρνηση πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη της κατά τη διαμόρφωση της εθνικής της πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, ο φαρμακευτικός κλάδος της χώρας μας αποτελεί κατεξοχήν προσανατολισμό εισροής ξένων επενδύσεων, καθότι κυριαρχείται από ξένες πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες και αποτελούν τους σημαντικότερους παίκτες στην αγορά του φαρμάκου. Οι κλαδικές μελέτες που έχουν διενεργηθεί καταδεικνύουν τη συνεισφορά του κλάδου στην εγχώρια οικονομία αλλά και την πολυπλοκότητα που εμφανίζει λόγω της φύσης του διακινούμενου προϊόντος. Το ερώτημα που γεννάται, είναι σε ποιους τομείς θα πρέπει να προσανατολιστεί η εγχώρια πολιτική ούτως ώστε να προσελκύσει το δυνατόν περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις στον συγκεκριμένο κλάδο, καθώς και να διατηρήσει το επίπεδο των ήδη υπαρχόντων. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται αρκετοί από τους σημαντικότερους

μακροοικονομικούς παράγοντες που εν δυνάμει επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, με σκοπό να εντοπιστούν αυτοί που οι φαρμακευτικές πολυεθνικές κρίνουν ως πιο σημαντικούς κατά τη διάρκεια λήψης της απόφασης για επένδυση.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας, προκύπτει ότι οι ξένες πολυεθνικές φαρμακευτικές επιχειρήσεις έλαβαν υπόψη τους, σε σημαντικό βαθμό, αρκετούς από τους μακροοικονομικούς παράγοντες που περιλαμβάνονται στη διεθνή αρθρογραφία ως προσδιοριστικοί της απόφασης για διενέργεια επένδυσης σε μια άλλη χώρα.

Επιπλέον χρήσιμα συμπεράσματα προκύπτουν τόσο από την ανάλυση των συσχετίσεων μεταξύ των εξεταζόμενων παραγόντων όσο και από το διαχωρισμό των φαρμακευτικών επιχειρήσεων με κριτήριο i) τη χρονική περίοδο της αρχικής τους επένδυσης στη χώρα μας, καθώς και ii) της εθνικότητάς τους, μέσω των μη παραμετρικών τεστ που λαμβάνουν χώρα.

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND PHARMACEUTICAL SECTOR IN GREECE

Keywords: Foreign Direct Investments, Factors Affecting FDI, Multinational Companies, Pharmaceutical Sector in Greece and Abroad, Investments of Foreign Multinational Pharmaceutical Companies in Greece.

Abstract

The strategic decision of a multinational company to invest in a foreign country, is the result of the combination of multiple factors. The current economic, social and political conditions, require more careful planning of the strategic moves from the side of the multinational companies, as well as the creation of ideal conditions for the attraction of these investments from the side of the countries, since their benefits and importance have acquired even greater value in our days for the healthy development of both businesses and domestic economies, conclusion derived from numerous studies and surveys that have taken place.

From the review of the international editorial it is realized that the factors that the multinational companies take into consideration before they proceed to a foreign direct investment are numerous and interrelated. Every sector of the economy that can become the recipient of the relevant investment, presents specific characteristics that each government must give serious consideration during the formulation of its national policy. In this respect, the pharmaceutical sector of our country is a dominant orientation of foreign investment inflows, since it is dominated from foreign multinational companies that constitute the major players in the drug market. The sectoral studies that have been carried out, demonstrate the contribution of this sector to the domestic economy and the complexity that it displays due to the nature of the trading product. The question that arises is in which areas should the domestic policy be oriented in order to attract as many as possible foreign direct investments in this sector, as well as to maintain the level of the already existing ones. Under this capacity, many of the key macroeconomic factors that potentially affect foreign direct investments are examined, in order to identify those that the pharmaceutical multinational companies consider as most important during the process of decision on investing.

From the results of the empirical research, we conclude that the foreign multinational pharmaceutical companies have taken into account in significant extent, quite many of the macroeconomic factors included in the international as determinants of the decision for investment in a foreign country.

Moreover, useful conclusions are derived from the analysis of the correlations between the examined factors, as well as the distinction of the pharmaceutical companies by using the following criteria: i) the time period of their initial investment in our country and ii) their nationality, through the non-parametric tests that take place.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	vii
Abstract	ix
Κατάλογος Πινάκων.....	xv
Κατάλογος Διαγραμμάτων	xvii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	1
ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....	1
1.1 Εισαγωγή.....	1
1.2 Σύγχρονες διεθνείς στρατηγικές των επιχειρήσεων.....	2
1.2.1 Εισαγωγές και Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	2
1.2.2. Επενδύσεις	3
1.3 Ορισμός άμεσων ξένων επενδύσεων.....	3
1.4 Τύποι Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	5
1.4.1 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Κατεύθυνση Α.Ξ.Ε.....	5
1.4.2 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Στόχος Α.Ξ.Ε.	6
1.4.3 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Κίνητρο Α.Ξ.Ε.....	7
1.5 Μορφές άμεσων ξένων επενδύσεων.....	8
1.5.1 Θυγατρική αποκλειστικής ιδιοκτησίας (Wholly – Owned Subsidiary).....	8
1.5.2 Κοινοπραξία (Joint Venture).....	9
1.5.3 Μερική εξαγορά (Partial acquisition)	9
1.6 Κίνητρα για άμεσες ξένες επενδύσεις.....	11
1.6.1 Το μέγεθος της αγοράς.....	11
1.6.2 Το μέγεθος ανοίγματος της οικονομίας	12
1.6.3 Το κόστος και η παραγωγικότητα της εργασίας.....	12
1.6.4 Πολιτικό περιβάλλον.....	12
1.6.5 Οι υποδομές.....	13
1.6.6 Η συναλλαγματική ισοτιμία	14
1.6.7 Τα επιτόκια της χώρας υποδοχής.....	15
1.6.8 Στοιχεία κουλτούρας	15
1.7 Άμεσες ξένες επενδύσεις και πολυεθνικές επιχειρήσεις.....	17
1.8 Λόγοι πραγματοποίησης των ΑΞΕ.....	17

1.9 Το θεσμικό πλαίσιο για τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα.....	18
1.10 Οι ΑΞΕ στο οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδος.....	20
1.11 Ανακεφαλαίωση.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	29
ΑΝΑΛΥΣΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....	29
2.1 Εισαγωγή.....	29
2.2 Χαρακτηριστικά της φαρμακευτικής αγοράς.....	29
2.3 Ιδιαιτερότητες της αγοράς φαρμάκου.....	32
2.4 Το νομοθετικό πλαίσιο του φαρμάκου στη χώρα μας.....	33
2.5 Διεθνές θεσμικό πλαίσιο στην αγορά φαρμάκου.....	35
2.6 Χαρακτηριστικά της παγκόσμιας φαρμακοβιομηχανίας.....	36
2.7 Χαρακτηριστικά της εγχώριας αγοράς φαρμάκου.....	41
2.8 Συνεισφορά του φαρμακευτικού κλάδου στην εγχώρια οικονομία.....	45
2.9 Προοπτικές του φαρμακευτικού κλάδου στη χώρα μας.....	56
2.10 Ανακεφαλαίωση.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	61
ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ	61
3.1 Εισαγωγή.....	61
3.2 Παρουσίαση των κυριότερων φαρμακευτικών επιχειρήσεων της χώρας.....	62
3.2.1 Novartis Hellas A.E.B.E.	62
3.2.2 Boehringer Ingelheim Hellas A.E.	66
3.2.3 Pfizer Hellas AE.....	67
3.2.4 Βιανέξ ΑΕ.....	68
3.2.5 Sanofi-aventis ΑΕΒΕ.....	74
3.2.6 Glaxosmithkline ΑΕΒΕ.....	76
3.2.7 Roche Hellas AE.....	81
3.2.8 Merck Sharp & Dohhne “MSD” ΑΕ.....	84
3.2.9 Pharmathen ΑΕΒΕ.....	88
4.3 Ανακεφαλαίωση.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	93
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	93
4.1 Εισαγωγή.....	93

4.2 Δομή ερωτηματολογίου.....	93
4.3 Δείγμα.....	94
4.4 Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης.....	97
4.5 Ανάλυση συσχετίσεων.....	99
4.6 Μη παραμετρικά τεστ (Non-parametric Tests)	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	107
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	119

Κατάλογος Πινάκων

2.1 Βασικά μεγέθη της ευρωπαϊκής φαρμακοβιομηχανίας.....	σελ. 37
2.2 Κατάλογος φαρμάκων με τις μεγαλύτερες πωλήσεις διεθνώς.....	σελ. 38
2.3 Κατάλογος εταιρειών με τη μεγαλύτερη κερδοφορία διεθνώς	σελ. 40
2.4 Οικονομικά στοιχεία φαρμακευτικού κλάδου 2009-2013	σελ. 44
2.5 Πωλήσεις φαρμακευτικού κλάδου 2009-2013.....	σελ. 48
2.6 Συνολικές φαρμακευτικές δαπάνες διεθνώς	σελ. 54
3.1 Κατάταξη ελληνικών φαρμακευτικών εταιρειών	σελ. 61
3.2 Συνεργασίες BIANEΞ Α.Ε.....	σελ. 70
3.3 Προϊόντα που εμπορεύεται η GlaxoSmithKline.	σελ. 79
4.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	σελ. 95
4.2 Βαθμός χρησιμοποίησης των εξεταζόμενων παραγόντων.....	σελ. 97
4.3 Συσχετίσεις μεταξύ των εξεταζόμενων παραγόντων	σελ. 99
4.4 Μη παραμετρικά τεστ με κριτήριο το χρόνο επένδυσης.....	σελ. 103
4.5 Μη παραμετρικά τεστ με κριτήριο την εθνικότητα της μητρικής	σελ. 105

Κατάλογος Διαγραμμάτων

1.1 Εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα 2004-2014.....	σελ. 21
1.2 Εισροές ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων 2003-2014.....	σελ. 22,23
1.3 Εισροές ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας 2003-2014	σελ. 24
1.4 Διάρθρωση εισροών ΑΞΕ στην μεταποίηση 2003-2014	σελ. 26
1.5 Διάρθρωση εισροών ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών 2003-2014	σελ. 27
2.1 Τυπική αλυσίδα φαρμάκου	σελ. 31
2.2 Πωλήσεις φαρμάκων στην Ελλάδα 2003-2012 σε αξίες	σελ. 46
2.3 Πωλήσεις φαρμάκων στην Ελλάδα 2008-2012 σε ποσότητες.....	σελ. 46
2.4 Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων	σελ. 47
2.5 Εγχώρια παραγωγή φαρμάκου σε αξία σε όρους τιμών παραγωγού ...	σελ. 42
2.6 Δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία παραγωγής φαρμάκου	σελ. 49
2.7 Απασχόληση στην παραγωγή φαρμάκου	σελ. 49
2.8 Εξέλιξη εμπορικού ισοζυγίου φαρμάκων	σελ. 51
2.9 Κυριότερες χώρες προορισμού εξαγωγών φαρμ/κών προϊόντων.....	σελ. 51
2.10 Κυριότερες χώρες προορισμού εισαγωγών φαρμ/κών προϊόντων.....	σελ. 52
2.11 Δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης στην Ευρώπη 2011	σελ. 53
2.12 ΑΕΠ, τρέχουσα συνολική και δημόσια δαπάνη υγείας Ελλάδα	σελ. 55
2.13 Τρέχουσα συνολική και δημόσια δαπάνη υγείας Ελλάδα-Ευρωζώνη.σελ.	55
2.14 Προβολή του πληθυσμού της Ελλάδος 2020-2060.....	σελ. 57
2.15 Προσδόκιμο επιβίωσης στην Ελλάδα και στις χώρες του ΟΟΣΑ	σελ. 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

1.1 Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρατηρηθεί ραγδαία αύξηση των ροών κεφαλαίου και εμπορίου, ως απότοκος της διεθνοποίησης της οικονομικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων, κυρίως αναπτυγμένων οικονομιών, καθώς και της παγκοσμιοποίησης των αγορών. Η επιδίωξη των επιχειρήσεων για επέκτασή τους σε νέες αγορές, υλοποιείται μέσω της υιοθέτησης διαφόρων μεθόδων, η επιλογή των οποίων αποτελεί συνισταμένη ενός συνόλου παραγόντων όπως το μέγεθος του επιχειρηματικού κινδύνου, το επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής, η συνολική στρατηγική κ.α. Η έκβαση του εγχειρήματος εξαρτάται σε καίριο βαθμό από την επιλογή και υιοθέτηση της κατάλληλης στρατηγικής.

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις αποτελούν από τις πλέον κυριαρχούσες στρατηγικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ανάπτυξης και επέκτασης των δραστηριοτήτων τους. Τα οφέλη που καταγράφονται είναι πολυάριθμα τόσο για τις ίδιες, όσο και για τις χώρες που γίνονται αποδέκτες της εν λόγω επένδυσης, γεγονός που καταδεικνύεται και από τα κίνητρα που παρέχονται για τη διενέργειά τους, μέσω αναπτυξιακών νόμων, στα πλαίσια του γενικότερου σχεδιασμού της εθνικής πολιτικής. Οι επενδύσεις αυτές εντοπίζονται σε πολλούς από τους κλάδους που συνθέτουν το συνολικό οικονομικό πλέγμα της κάθε χώρας.

Στο τρέχον κεφάλαιο περιλαμβάνονται στοιχεία που αφορούν τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, και πιο συγκεκριμένα ο ορισμός αυτών, οι τύποι και οι μορφές στις οποίες διακρίνονται καθώς και τα κίνητρα που ωθούν τις πολυεθνικές επιχειρήσεις στη διενέργειά τους. Επιπλέον, περιλαμβάνεται επισκόπηση της διεθνούς αρθρογραφίας αναφορικά με τους παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη οι πολυεθνικές επιχειρήσεις πριν προβούν στην απόφαση επένδυσης σε μια άλλη χώρα, ενώ το κεφάλαιο κλείνει με τις ενότητες που περιλαμβάνουν την ανάλυση των ΑΞΕ στο οικονομικό περιβάλλον της χώρας μας.

1.2 Σύγχρονες διεθνείς στρατηγικές των επιχειρήσεων

Οι σπουδαιότερες στρατηγικές που υιοθετούνται από τις επιχειρήσεις και εφαρμόζονται στη σύγχρονη, διεθνή οικονομική δραστηριότητα είναι οι ακόλουθες¹:

1.2.1 Εισαγωγές και Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών

Ως εισαγωγή ορίζεται η διαδικασία μεταφοράς αγαθών ή υπηρεσιών από μία ξένη χώρα σε μία άλλη στην οποία και θα γίνει η επεξεργασία ή ανάλωσή τους. Η κίνηση αυτή μεταφράζεται για την επιχειρηματική μονάδα σε πληρωμές εκτός των συνόρων της χώρας όπου αυτή δραστηριοποιείται.

Ως εξαγωγή αντιθέτως ορίζεται η διαδικασία μεταφοράς εγχώριων αγαθών ή υπηρεσιών στο εξωτερικό. Η κίνηση αυτή μεταφράζεται για την επιχειρηματική μονάδα σε εισπράξεις εντός των συνόρων της χώρας όπου αυτή δραστηριοποιείται.

Αναφορικά με τις συναλλαγές υπηρεσιών, διακρίνουμε τους ακόλουθους τύπους:

✓ Ταξίδια, Τουρισμός και Μεταφορές.

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή εθνικού εισοδήματος (ειδικά για τη χώρα μας), ενώ οι διεθνείς μεταφορές αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων για πλήθος επιχειρήσεων (αεροπορικές, μεταφορικές, ναυτιλιακές κ.α.).

✓ Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών στο εξωτερικό έναντι αμοιβής.

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται συμφωνίες κατασκευής έργων «με το κλειδί στο χέρι» (Turn-Key projects), δηλαδή η κατασκευή έργων υποδομής και εγκαταστάσεων και η μεταφορά τους στον ιδιοκτήτη τους όταν είναι έτοιμες για λειτουργία, καθώς και τα συμβόλαια διοίκησης (Management contracts), που περιλαμβάνουν παροχή από μία επιχείρηση σε άλλη εξειδικευμένου προσωπικού με σκοπό τη διεκπεραίωση εργασιών management.

✓ Συμφωνίες Αδειοδότησης (Licensing) και Δικαιώχρησης (Franchising):

Η συμφωνία licensing προβλέπει την πώληση ή αποκλειστική παραχώρηση αδειών χρήσης, πατέντων καθώς και οποιασδήποτε άλλης εξειδικευμένης τεχνολογικής εισροής ή εισροής τεχνογνωσίας από μία εγχώρια επιχείρηση σε μία αλλοδαπή, όπου η επιχείρηση χρήστης πληρώνει αμοιβές στην επιχείρηση ιδιοκτήτη.

---

¹ Κυρκιλή, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (2002)

Η συμφωνία franchising προβλέπει την πώληση της χρήσης ενός εμπορικού σήματος και ταυτόχρονα την προμήθεια προς τον αγοραστή ενδιάμεσων και συμπληρωματικών εισροών αγαθών αλλά και υπηρεσιών, όπως τεχνολογία, management, ποιοτικό έλεγχο.

Και οι δύο αυτές μορφές διεθνούς επένδυσης, συνεπάγονται την ανάμιξη της επιχείρησης-πωλητή (licencer, franchiser) στην ίδρυση και προσαρμογή της παραγωγικής εγκατάστασης και διαδικασίας από την εταιρεία-αγοραστή (licencee, franchisee) έτσι ώστε η τελευταία να είναι σε θέση να παράγει και να διανείμει το νέο προϊόν.

1.2.2. Επενδύσεις

✓ Ξένες επενδύσεις χαρτοφυλακίου (Foreign Portfolio Investment):

Περιλαμβάνουν την κίνηση κεφαλαίων για επενδυτικούς σκοπούς και έχουν τη μορφή είτε της παροχής δανείων στο εξωτερικό, είτε της κατοχής μετοχών επιχειρήσεων εισηγμένων σε χρηματιστήρια της αλλοδαπής, είτε της βραχυχρόνιας τραπεζικής τοποθέτησης σε ξένο νόμισμα με στόχο την εκμετάλλευση διαφορετικών αποδόσεων μεταξύ ξένων χωρών. Στην περίπτωση της αγοράς μετοχών, παροχής δανειακών κεφαλαίων ή εταιρικής συμμετοχής στο κεφάλαιο μιας εταιρείας στο εξωτερικό, η επένδυση δεν συνοδεύεται με την απόκτηση διοικητικού ελέγχου της εταιρείας.

✓ Άμεση Ξένη Επένδυση – Α.Ξ.Ε. (Foreign Direct Investment – F.D.I.):

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, οι οποίες θα εξεταστούν διεξοδικά στα επόμενα τμήματα της τρέχουσας ενότητας, αναφέρονται ουσιαστικά στην ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό από μητρικές εταιρείες. Η εν λόγω επένδυση μπορεί να λάβει χώρα με διάφορες μορφές και τύπους.

1.3 Ορισμός άμεσων ξένων επενδύσεων

Πολλοί ορισμοί έχουν κατά καιρούς αποδοθεί αναφορικά με το τι θεωρείται ως άμεση ξένη επένδυση. Σύμφωνα με την έκθεση του διεθνούς νομισματικού ταμείου (IMF), ως ΑΞΕ ορίζεται η μακροχρόνια επένδυση με την οποία αποκτάται σημαντικό μερίδιο μίας επιχείρησης (πλειοψηφικό ή και μειοψηφικό), που συνήθως (στην περίπτωση πλειοψηφικού πακέτου μετοχών) αποκαλείται θυγατρική εταιρεία, από μία εταιρεία του, τη μητρική εταιρεία.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (OECD) ως ΑΞΕ ορίζεται μια διασυννοριακή επένδυση από μία νομική οντότητα που εδρεύει σε μια οικονομία με στόχο την απόκτηση διαρκούς συμφέροντος σε μία επιχείρηση που εδρεύει σε μία άλλη οικονομία. Το διαρκές αυτό

συμφέρον προϋποθέτει την ύπαρξη μιας μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ του άμεσου επενδυτή και της επιχείρησης καθώς επίσης και σημαντικό βαθμό επιρροής εκ μέρους του άμεσου επενδυτή στη διαχείριση της επιχείρησης. Το βασικό κριτήριο που χρησιμοποιείται είναι η κατοχή από τον άμεσο επενδυτή ποσοστού μεγαλύτερου του 10% των κοινών μετοχών (ή διαφορετικά τουλάχιστον 10% των δικαιωμάτων ψήφου).

Παρόμοιο ορισμό για τις ΑΞΕ μας δίνει και η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, 2010), ενώ σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization 1996) οι ΑΞΕ προκύπτουν όταν ένας επενδυτής ο οποίος βρίσκεται σε μια χώρα (χώρα προέλευσης) αποκτά ένα περιουσιακό στοιχείο σε μια άλλη χώρα (χώρα υποδοχής), με απώτερο σκοπό να το διαχειριστεί. Σύμφωνα με τους Krugman P. & Obstfeld M. (2005), ως ΑΞΕ νοούνται οι διεθνείς ροές κεφαλαίων μέσω των οποίων μια επιχείρηση σε μία χώρα δημιουργεί ή επεκτείνει μια θυγατρική της σε μια άλλη χώρα. Τέλος, ένας πιο περιεκτικός ορισμός αναφέρει πως μία ΑΞΕ περιλαμβάνει έναν επενδυτή που αποκτά σημαντικά δικαιώματα ελέγχου σε μία ξένη εταιρεία ή ιδρύει μία θυγατρική εταιρεία σε μία ξένη χώρα (Markusen, et al, 1995).

Όπως παρατηρούμε, οι ΑΞΕ περιλαμβάνουν τη μεταφορά πέρα από τα εθνικά σύνορα ενός πακέτου διακριτών αλλά ταυτόχρονα συμπληρωματικών παραγωγικών εισροών (Dunning J. 1993). Οι εισροές αυτές είναι είτε υλικές π.χ. μετοχικό κεφάλαιο, κεφαλαιουχικός εξοπλισμός, ενδιάμεσες και πρώτες ύλες, είτε άυλες, π.χ. τεχνογνωσία (know-how) οργάνωσης της παραγωγής, ποιοτικού ελέγχου, ιδιοκτησίας, marketing κ.λπ. Το σύνολο αυτών των εισροών είναι αναγκαίο για την επιτυχή πραγματοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και της εμπορικής διάθεσης του προϊόντος. Η μεταφορά των πόρων γίνεται χωρίς την παρεμβολή της αγοράς, δεν έχει δηλαδή τη μορφή μιας εμπορικής συναλλαγής ή μιας συμφωνίας licencing ή franchising μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρηματικών οντοτήτων, αλλά πραγματοποιείται μεταξύ δύο επιχειρήσεων οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με σχέση ιδιοκτησίας.

Σε όλους τους ορισμούς των ΑΞΕ κεντρική είναι η έννοια του ελέγχου. Έλεγχος ασκείται όχι μόνο μέσω πλειοψηφικής συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο της θυγατρικής αλλά και με συμμετοχή μειοψηφίας. Το καθοριστικό σημείο του ελέγχου βρίσκεται στο βαθμό που η μητρική εταιρεία επηρεάζει τη διαδικασία και κυρίως τα κριτήρια λήψης αποφάσεων της θυγατρικής. Η μητρική εταιρεία ακόμη και με συμμετοχή μειοψηφίας στη θυγατρική, είναι σε θέση να διατηρεί αποτελεσματικό έλεγχο

καθώς είναι ο αποκλειστικός προμηθευτής του πακέτου των τεχνολογικών εισροών και της τεχνογνωσίας οργάνωσης και συντονισμού της λειτουργίας των διαφορετικών πόρων που απαιτούνται για την παραγωγική διαδικασία. Με αυτή την έννοια έλεγχος σημαίνει ότι η μητρική εταιρεία καθορίζει τη συμπεριφορά της θυγατρικής σε μια σειρά από ζητήματα στρατηγικής σημασίας, όπως είναι η επιλογή τεχνολογίας, οι σχέσεις με τις εθνικές κυβερνήσεις, οι εργασιακές σχέσεις, η επενδυτική πολιτική, οι πηγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων αγαθών και υπηρεσιών κ.λπ.

1.4 Τύποι Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Διάφορες έρευνες έχουν λάβει χώρα σε πολυεθνικές εταιρείες αναφορικά με τα κίνητρα τα οποία τις οδήγησαν στο να προβούν σε άμεσες ξένες επενδύσεις. Αν επιχειρούσαμε να τα κατηγοριοποιήσουμε θα καταλήγαμε σε τρεις βασικούς τύπους, ανάλογα με την κατεύθυνση, τον στόχο και το κίνητρο της επένδυσης. Τα κίνητρα αυτά χαρακτηρίζονται ως στρατηγικά.

1.4.1 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Κατεύθυνση Α.Ξ.Ε.

Στον τύπο αυτό διακρίνονται δύο βασικές κατηγορίες: οι εσωτερικές (inward) και οι εξωτερικές (outward) ΑΞΕ. Εσωτερική Άμεση Ξένη Επένδυση υφίσταται όταν ξένο κεφάλαιο επενδύεται σε εγχώριους πόρους και μπορεί να οριστεί ως η επένδυση από έναν μη τοπικό άμεσο επενδυτή σε μια τοπική επιχείρηση Άμεσης Επένδυσης στη χώρα υποδοχής (ΟΟΣΑ 2008). Αντιθέτως, Εξωτερική Άμεση Ξένη Επένδυση υφίσταται όταν εγχώριο κεφάλαιο επενδύεται σε ξένους πόρους (σε μια χώρα υποδοχής), και μπορεί να οριστεί ως η επένδυση από έναν τοπικό άμεσο επενδυτή σε μία μη τοπική επιχείρηση Άμεσης Επένδυσης (ΟΟΣΑ 2008). Όπως παρατηρούμε, στην πρώτη περίπτωση η κατεύθυνση επιρροής από τον ξένο επενδυτή είναι εσωτερική για την αναφερόμενη οικονομία, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η κατεύθυνση επιρροής από τον ξένο επενδυτή είναι εξωτερική για την αναφερόμενη οικονομία.

Τόσο οι εσωτερικές, όσο και οι εξωτερικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μπορούν να μετρηθούν με τους κάτωθι τρεις δείκτες:

i) Ροές κεφαλαίων ΑΞΕ (FDI flows) ii) Αποθέματα ΑΞΕ (FDI stocks) iii) Ροές Εισοδήματος ΑΞΕ (FDI income).

1.4.2 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Στόχος Α.Ξ.Ε.

Στον τύπο αυτό διακρίνονται τρεις κατηγορίες: α) οι κάθετες ΑΞΕ (vertical FDI), β) οι οριζόντιες ΑΞΕ (horizontal FDI) και γ) ο συνδυασμός κάθετων και οριζόντιων ΑΞΕ (conglomerate FDI).

Στην περίπτωση των οριζόντιων ΑΞΕ, οι επενδύσεις πραγματοποιούνται όταν οι επιχειρήσεις μεταφέρουν την παραγωγική τους διαδικασία σε μία άλλη χώρα και αναλαμβάνονται όταν είναι πιο επικερδές να κατασκευαστεί στη χώρα υποδοχής το προϊόν από το να εξαχθεί στην εν λόγω χώρα, κυρίως εξαιτίας δασμών ή ποσοστώσεων. Στην περίπτωση αυτή έχουμε αναπαραγωγή της παραγωγικής διαδικασίας ομοειδών αγαθών σε διαφορετικές χώρες (Ghazalian P. & Cardwell R. 2009). Οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται και αξιοποιούν πλήρως ορισμένα μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά πλεονεκτήματα, όπως διπλώματα ευρεσιτεχνίας ή διαφοροποιημένα προϊόντα, ιδιαίτερα αν η επέκταση στη χώρα προέλευσης επρόκειτο να παραβιάσει την αντι – μονοπωλιακή νομοθεσία (Moosa I. 2002).

Στην περίπτωση των κάθετων ΑΞΕ, οι επιχειρήσεις επενδύουν δημιουργώντας διαφορετικά τμήματα της παραγωγικής τους δραστηριότητας και επεξεργασίας σε τρίτες χώρες. Η απόφαση λαμβάνεται με βάση το κριτήριο του ελάχιστου κόστους. Ενδεικτικά, για μια επιχείρηση εντάσεως εργασίας, το φθινό εργατικό κόστος αποτελεί το σημαντικότερο κριτήριο για την απόφαση ανάληψης της άμεσης ξένης επένδυσης. Απώτερος σκοπός λοιπόν των κάθετων ΑΞΕ είναι η εξοικονόμηση παραγωγικών συντελεστών με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών σε κάθε τμήμα της γραμμής παραγωγής (Artige L. & Nicolini R. 2006).

Οι κάθετες ΑΞΕ μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω στις ακόλουθες μορφές: i) οι προς τα πίσω κάθετες ΑΞΕ (backward vertical FDI) και ii) οι προς τα εμπρός κάθετες ΑΞΕ (forward vertical FDI). Η πρώτη μορφή αφορά την ίδρυση μιας θυγατρικής σε μία ξένη χώρα, η οποία θα εξειδικεύεται μόνο στην παραγωγή ή κατασκευή πρώτων υλών ή ενδιάμεσων προϊόντων με σκοπό τον εφοδιασμό της μητρικής εταιρείας που εδρεύει σε μια άλλη χώρα. Με δεδομένο πως τα κόστη παραγωγής είναι φθηνότερα στην ξένη χώρα, οι επιχειρήσεις έχουν κίνητρο να παράγουν τα δικά τους μη τελικά προϊόντα (Ghazalian P. & Cardwell R. 2009). Η δεύτερη μορφή εμφανίζεται σε επιχειρήσεις που αποσκοπούν στην απόκτηση σημείων διανομής ώστε να βρίσκονται περισσότερο κοντά στους καταναλωτές (Moosa I. 2002).

Τέλος, στην περίπτωση του συνδυασμού οριζόντιων και κάθετων ΑΞΕ, η επιχείρηση μπορεί να επεκταθεί για παράδειγμα οριζοντίως σε ξένες χώρες και παράλληλα να συμμετέχει

σε προς τα πίσω κάθετες ΑΞΕ, ώστε να κατασκευάσει η ίδια τις πρώτες ύλες ή τα ενδιάμεσα αγαθά που απαιτούνται για την παραγωγή του τελικού της προϊόντος.

1.4.3 Τύποι Α.Ξ.Ε. – Κίνητρο Α.Ξ.Ε.

Σύμφωνα με τους Hogue 1967, Nehert and Hogue 1968 και UNCTAD 1998, τα εν λόγω κίνητρα συνοψίζονται κατά κύριο λόγο σε στρατηγικές εκτιμήσεις πέντε βασικών τύπων. Πιο συγκεκριμένα, διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις. ΑΞΕ προς αναζήτηση: 1) αγορών (Market Seeking FDI) 2) πρώτων υλών (Raw Material Seeking FDI) 3) αποδοτικότητας της παραγωγής (Efficiency Seeking FDI) 4) γνώσης (Knowledge Seeking FDI) 5) πολιτικής ασφάλειας (Political Safety Seeking FDI).

Σύμφωνα με τον Dunning (1988,1993), μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις κύριους τύπους ΑΞΕ με βάση το κίνητρο της επένδυσης: 1) τις ΑΞΕ προς αναζήτηση αγορών (market seeking FDI), 2) τις ΑΞΕ προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων (resource seeking FDI), 3) τις ΑΞΕ προς αναζήτηση αποδοτικότητας (efficiency seeking FDI), 4) τις ΑΞΕ προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων (strategic asset seeking).

1. ΑΞΕ προς αναζήτηση αγορών (market seeking FDI)

Οι επιχειρήσεις που επενδύουν σε μία ξένη χώρα αποσκοπούν στη διείσδυση σε μία καινούρια αγορά με σκοπό την εξυπηρέτηση της τοπικής ζήτησης, τη μείωση του μεταφορικού κόστους, την αποφυγή δασμών και την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με τους Kinoshita and Campos (2002), οι «επενδυτές αγοράς» ελκύονται από τις χώρες εκείνες που παρουσιάζουν μεγάλη και αναπτυσσόμενη εσωτερική αγορά

2. ΑΞΕ προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων (resource seeking FDI)

Η αναζήτηση και εκμετάλλευση πόρων που βρίσκονται σε αφθονία σε άλλες αγορές, εμφανίζουν χαμηλότερο κόστος απόκτησης και εκμετάλλευσης, καθώς και καλύτερη ποιότητα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα απόφασης υλοποίησης ΑΞΕ για πολλές επιχειρήσεις (Kinoshita and Campos 2002, Demirhan E. & Masca M. 2008, Oke B. Ezike J. & Ojogbo S. 2012). Όταν αναφερόμαστε σε πόρους, μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες: α) φυσικοί πόροι (κυρίως μεταλλεύματα), β) εργατικό δυναμικό πλήρως ή μερικώς ανειδίκευτο και σε κάθε περίπτωση φθινό, γ) τεχνολογικές και διοικητικές ικανότητες και δεξιότητες (κυρίως για επιχειρήσεις που ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών).

3. ΑΞΕ προς αναζήτηση αποδοτικότητας (efficiency seeking FDI)

Οι επενδυτές αυτού του τύπου εστιάζουν κατά κύριο λόγο στην ελαχιστοποίηση του μεταφορικού κόστους και κατά συνέπεια σταθμίζουν περισσότερο τη γεωγραφική εγγύτητα με τη χώρα προέλευσης της επένδυσης (Kinoshita and Campos 2002). Γενικότερα αναφερόμενοι, οι επιχειρήσεις στοχεύουν τόσο στη βελτίωση της συνολικής τους αποδοτικότητας όσο και στη βέλτιστη αλλαγή της γκάμας των παραγόμενων από αυτές προϊόντων (Oke B. Ezike J. & Ojogbo S. 2012).

4. ΑΞΕ προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων (strategic asset seeking FDI)

Η κατηγορία αυτή είναι ίσως η πλέον αναπτυσσόμενη από τις υπόλοιπες όταν αναφερόμαστε σε εξωτερικές επενδύσεις (Dunning 1994). Οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε ΑΞΕ με σκοπό την απόκτηση στρατηγικών περιουσιακών στοιχείων (είτε ενσώματων ή ασώματων-άυλων), τα οποία θεωρούνται ζωτικής σημασίας όσον αφορά τις μακροχρόνιες στρατηγικές τους και δεν μπορούν να αποκτηθούν στη χώρα της μητρικής εταιρείας. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα κίνητρα, οι επενδύσεις αυτού του τύπου μπορούν να θεωρηθούν ως όχημα για τη δημιουργία πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας που θα ενισχύσουν τη μακροχρόνια επέκτασή της είτε στη μητρική χώρα είτε στο εξωτερικό. Εναλλακτικά η επένδυση μπορεί να μην αποσκοπεί στην ενίσχυση της θέσης της εταιρείας αλλά αντιθέτως στην αποδυνάμωση της θέσης των ανταγωνιστών της (Dunning 1993).

1.5 Μορφές άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι ΑΞΕ μπορούν να πραγματοποιηθούν με διάφορους τρόπους. Οι πιο βασικοί παρουσιάζονται κατωτέρω:

1.5.1 Θυγατρική αποκλειστικής ιδιοκτησίας (Wholly – Owned Subsidiary)

Σε αυτή τη μορφή επένδυσης περιλαμβάνεται η ίδρυση εταιρείας σε άλλη χώρα από αυτή που δραστηριοποιείται η μητρική, η οποία είναι ο μοναδικός μέτοχος. Η θυγατρική εταιρεία μπορεί να προέλθει είτε από εξαγορά τοπικής επιχείρησης (acquisition) είτε από δημιουργία μιας νέας επιχείρησης (Greenfield investment) (Kokkinou A. & Psycharis I. 2004).

Η μορφή αυτή παρουσιάζει τα ακόλουθα πλεονεκτήματα:

I) Η μητρική εταιρεία κατέχει τον πλήρη διοικητικό έλεγχο της θυγατρικής της και συνεπώς μπορεί να διαμορφώσει και να υλοποιήσει τις στρατηγικές της βάσει του γενικότερου σχεδιασμού της.

II) Η μητρική εταιρεία αποκομίζει όλα τα κέρδη της θυγατρικής

III) Επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας λόγω της αύξησης του συνολικού όγκου παραγωγής του ομίλου.

IV) Η θυγατρική όντας στο πολιτιστικό περιβάλλον μιας άλλης χώρας δύναται να εξειδικεύσει και να διαφοροποιήσει τα παραγόμενα προϊόντα της με τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των καταναλωτών της τοπικής αγοράς αποκτώντας στρατηγικό πλεονέκτημα στην προσπάθεια διεύρυνσης των παραγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων της σε νέες αγορές στο εξωτερικό.

Η μορφή αυτή παρουσιάζει τα ακόλουθα μειονεκτήματα:

I) Η μητρική επιχείρηση επιβαρύνεται το σύνολο του οικονομικού κόστους του εγχειρήματος και αναλαμβάνει όλους τους κινδύνους της επένδυσης.

II) Η θυγατρική χαρακτηρίζεται ως ξένη, πράγμα που μπορεί να προδιαθέσει αρνητικά την κοινή γνώμη, την κυβέρνηση και τις δημόσιες υπηρεσίες.

1.5.2 Κοινοπραξία (Joint Venture)

Η μορφή αυτή περιλαμβάνει συνεργασία μεταξύ δύο ή περισσότερων ξένων επιχειρήσεων με μία ή περισσότερες τοπικές, για τη δημιουργία μίας νέας επιχείρησης ή την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης. Οι εταίροι της κοινοπραξίας συνεισφέρουν κεφάλαια, τεχνολογία/τεχνογνωσία και στελεχιακό δυναμικό. Σύμφωνα με τον Kogut (1988) ο σχηματισμός κοινοπραξίας αποτελεί μία ιδιαίτερος ελκυστική εναλλακτική πρόταση, στην περίπτωση κατά την οποία η ίδρυση πλήρους ελεγχόμενης θυγατρικής αποτελεί ανέφικτη προοπτική εξαιτίας διαφόρων στοιχείων όπως το υψηλό κόστος, οι επενδυτικοί κίνδυνοι, ο χρόνος που απαιτείται, καθώς και ο υψηλός ανταγωνισμός τόσο σε διεθνές όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Η μορφή αυτή παρουσιάζει γενικότερα τα ακόλουθα πλεονεκτήματα:

1. Η επιχείρηση αποκτά έναν εταίρο που έχει τις κατάλληλες γνωριμίες και διασυνδέσεις, ενώ γνωρίζει το περιβάλλον καθώς και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας.

2. Επέρχεται επιμερισμός του κόστους και του κινδύνου του εγχειρήματος.

3. Η νομοθεσία πολλών χωρών δίνει σημαντικά οικονομικά κίνητρα στις κοινοπραξίες με αποτέλεσμα η ίδρυση θυγατρικής να συνεπάγεται διαφυγόντα κέρδη.
4. Συμβάλει στη βελτίωση των αποτελεσμάτων συνέργειας (μείωση κόστους που προκύπτει από τη συνεργασία ή συσσωμάτωση δύο πρώην ανεξάρτητων επιχειρηματικών μονάδων, λόγω του ότι αποφεύγεται η επανάληψη παρόμοιων ενεργειών, κ.λ.π.) των δύο εταιρών.
5. Δημιουργεί οικονομίες κλίμακας και ίσως και πεδίου λόγω της συμπαραγωγής.
6. Έχουμε διεύρυνση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων, μείωση του μεταξύ τους ανταγωνισμού, αντιμετώπιση του κοινού κινδύνου και αποτροπή εισόδου νέου ανταγωνιστή στην αγορά.
7. Μειώνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των συμβαλλόμενων επιχειρήσεων και αποτρέπεται η είσοδος νέων ανταγωνιστών στην αγορά.

Η μορφή αυτή παρουσιάζει γενικότερα τα ακόλουθα μειονεκτήματα:

1. Η επιχείρηση δεν ελέγχει απόλυτα τη διοίκηση της νέας επιχείρησης με αποτέλεσμα να μη δύναται να την εντάξει πλήρως στο στρατηγικό σχεδιασμό και προγραμματισμό της.
2. Σύμφωνα με την πρακτική εμπειρία, πολλές φορές εμφανίζονται διαφορές και διαφωνίες μεταξύ των εταιρών σχετικά με τους στόχους και τη στρατηγική της κοινοπραξίας, γεγονός που οδηγεί τις περισσότερες φορές σε διάλυση της.

1.5.3 Μερική εξαγορά (Partial acquisition)

Στην εν λόγω μορφή η επιχείρηση προβαίνει στην απόκτηση μεριδίου στο μετοχικό κεφάλαιο της τοπικής εταιρείας. Το μερίδιο αυτό μπορεί να είναι είτε πλειοψηφικό είτε μειοψηφικό, ενώ είναι δυνατή και η αμοιβαία ανταλλαγή μετοχών. Η συνεργασία των επιχειρήσεων στις περιπτώσεις αυτές παίρνει τη μορφή ανταλλαγής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, κοινής έρευνας για ανάπτυξη νέας τεχνολογίας ή νέων προϊόντων, συμφωνιών αμοιβαίας διανομής προϊόντων κ.α. Σύμφωνα με τους Jakobsen K. & Meyer (2007), η μορφή αυτή ΑΞΕ συνδυάζει στοιχεία τόσο από τις κοινοπραξίες όσο και από τις εξαγορές, καθότι ο επενδυτής δεν λαμβάνει την πλήρη κυριότητα του μετοχικού κεφαλαίου της τοπικής επιχείρησης και κατά συνέπεια έχει περιορισμένη δύναμη αναφορικά με την υλοποίηση οργανωσιακών αλλαγών ή πλήρους ελέγχου του στρατηγικού σχεδιασμού της εν λόγω επιχείρησης. Αναφορικά με τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτής της μορφής ΑΞΕ, αυτά αποτυπώνονται όπως στην περίπτωση των κοινοπραξιών που αναφέρθηκαν ανωτέρω.

1.6 Κίνητρα για άμεσες ξένες επενδύσεις

Στην επόμενη ενότητα της εργασίας μας γίνεται προσπάθεια ανασκόπησης της διεθνούς εμπειρικής έρευνας αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση για άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι εν λόγω παράγοντες είναι σε κάθε περίπτωση πολυπληθείς και συνδυαστικοί και για τους σκοπούς της δικής μας μελέτης θα εστιάσουμε και θα αναλύσουμε ορισμένους από τους πιο σημαντικούς, οι οποίοι και θα χρησιμοποιηθούν σε επόμενη ενότητα της εργασίας μας ώστε να δούμε τη σπουδαιότητά τους στην περίπτωση των ΑΞΕ του φαρμακευτικού κλάδου στη χώρα μας.

1.6.1 Το μέγεθος της αγοράς

Το μέγεθος της αγοράς καθώς και οι προοπτικές ανάπτυξης της χώρας υποδοχής, αναδεικνύονται σε πλήθος μελετών ως σημαντικός παράγοντας απόφασης επένδυσης (Morrissey and Rai, 1995, Bhasin et al, 1994, Obadan 1982, Dunning 1973). Οικονομετρικές αναλύσεις έχουν καταδείξει πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των άμεσων ξένων επενδύσεων και του μεγέθους της αγοράς το οποίο συνήθως ορίζεται από το ύψος του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) ή το ύψος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας υποδοχής καθώς και από επιμέρους δείκτες όπως ο ρυθμός ανάπτυξης καθώς και το μέσο εισόδημα. (ODI 1997, Schneider and Frey 1985, Tsai 1994, Asiedu 2002). Σύμφωνα με τους Artige and Nicolini (2005) το μέγεθος της αγοράς όπως αυτό ορίζεται από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελεί τον πιο καθοριστικό παράγοντα άμεσων ξένων επενδύσεων στις οικονομικές μελέτες, Σύμφωνα με τα συμπεράσματά τους, αποτελεί τον πλέον καθοριστικό παράγοντα για οριζόντιες ΑΞΕ ενώ δεν λαμβάνεται υπόψη στην περίπτωση των κάθετων ΑΞΕ. Άλλες μελέτες καταλήγουν στο ότι οι χώρες που παρουσιάζουν μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη καθώς και μεγαλύτερες και διευρυνόμενες αγορές, προσελκύουν τις εταιρείες καθώς μπορούν να τους προσφέρουν μεγαλύτερη απόδοση της επένδυσής τους (Jordaan 2004), καθώς και αποδοτικότερη αξιοποίηση των πόρων τους, αλλά και εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας (Charkrabarti 2001). Οι Pfeffermann and Madarassy (1992) αποδεικνύουν την θετική συσχέτιση μεταξύ των ΑΞΕ και του μεγέθους της εγχώριας αγοράς για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Στη θετική συσχέτιση μεταξύ ΑΞΕ και μεγέθους αγοράς καταλήγει και πλήθος άλλων μελετών (UNCTAD 2006, Moosa and Cardak 2006, Buckley et al. 2007, Gopinath and Echeverria 2004)

1.6.2 Το μέγεθος ανοίγματος της οικονομίας

Στη διεθνή αρθρογραφία το πόσο ανοιχτή θεωρείται μία οικονομία, καταδεικνύεται κυρίως από το σχετικό μέγεθος του εξαγωγικού τομέα. Σύμφωνα με την κυριαρχούσα αντίληψη οι πιο ανοιχτές οικονομίες προσελκύουν περισσότερες ΑΞΕ. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν παρά ταύτα από τις διάφορες μελέτες είναι μάλλον μικτά (Charkrabarti 2001). Σε πολλές περιπτώσεις το είδος της επένδυσης δείχνει να παίζει ρόλο (Jordaan 2004), καθώς επίσης και ο κλάδος της οικονομίας όπου αυτή συνδέεται (Wheeler and Mody 1992). Οι περισσότερες μελέτες πάντως συγκλίνουν στην ύπαρξη θετικής σχέσης μεταξύ των ΑΞΕ και του μεγέθους ανοίγματος της οικονομίας της χώρας υποδοχής (Schmitz and Bieri 1972, Kravis and Lipsey 1982, Culem 1988, Edwards 1990). Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα των Singh and Jun (1995) σύμφωνα με την οποία οι εξαγωγές, κυρίως βιομηχανικών προϊόντων, επηρεάζουν σημαντικά τις ροές ΑΞΕ και εστιάζει στην περίπτωση της Κίνας. Παρόμοια ανάλυση ακολουθεί και ο Anyanwu (1998) όπου επισημαίνει τη σημασία του ανοίγματος της Νιγηριανής οικονομίας στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα.

1.6.3 Το κόστος και η παραγωγικότητα της εργασίας

Το χαμηλό κόστος εργασίας καθώς και η ύπαρξη διαθέσιμου εργατικού δυναμικού με πολλές δεξιότητες και υψηλή παραγωγικότητα, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στην απόφαση για διενέργεια ΑΞΕ. Σύμφωνα με τις εμπειρικές έρευνες το σχετικά χαμηλό κόστος εργασίας αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα ΑΞΕ ιδίως σε βιομηχανίες εντάσεως εργασίας. Όπως σημειώνεται, οι υψηλότεροι μισθοί αποθαρρύνουν την απόφαση για ΑΞΕ (Saunders 1982, Flamm 1984, Schneider and Frey 1985, Culem 1988, Shamsuddin 1994). Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και ο ODI (1997) συνδέοντας την ραγδαία αύξηση των ΑΞΕ στο Βιετνάμ με την ύπαρξη χαμηλού κόστους εργασίας, καθώς και ο Ngowi (2001) όπου εξετάζει την αύξηση των ΑΞΕ στην περιοχή της Ασίας. Αντιθέτως σύμφωνα με τον Charkrabarti (2001) ο παράγοντας αυτός αποτελεί τον πιο αμφιλεγόμενο από όλους τους εξεταζόμενους ως δυνητικούς για προσέλκυση ΑΞΕ.

1.6.4 Πολιτικό περιβάλλον

Η πολιτική σταθερότητα και η εσωτερική ασφάλεια στη χώρα υποδοχής έχει αναφερθεί ως παράγοντας που επηρεάζει την προσέλκυση ΑΞΕ (Jhingan 1985, Schneider and Frey 1985).

Οι επιχειρήσεις που επιζητούν την πολιτική ασφάλεια προτιμούν την επένδυση σε πολιτικά σταθερές χώρες από ότι σε χώρες όπου παρατηρείται πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα.

Σύμφωνα με τους Lucas (1993) και ODI (1997), η πολιτική αστάθεια στην Νότια Ασία και στην υπό Σαχάρια Αφρική, εκφρασμένη σε όρους εγκληματικότητας, εξεγέρσεων και διαφθοράς αποτελεί σημαντικό παράγοντα που εμποδίζει την αύξηση των ΑΞΕ. Η σημασία της πολιτικής σταθερότητας αναφέρεται σε πλήθος άλλων μελετών (Bas and Aaroni 1963, Root and Ahmed 1978, Loree and Guisinger 1995, Salako and Adebunsi 2001), όπου παρατηρείται θετική σχέση με το βαθμό προσέλκυσης ΑΞΕ. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν μελέτες όπου αυτή η θετική σχέση δεν αποδεικνύεται (Jaspersen et al 2000 and Hausmann and Fernandez-Arias 2000), ενώ η μελέτη των Schneider and Frey (1985) καταδεικνύει την ύπαρξη αρνητικής σχέσης. Τέλος ο Edwards (1990) διαχωρίζει τον παράγοντα αυτό σε δύο ουσιαστικά μεταβλητές, την πολιτική αστάθεια (πιθανότητα να αλλάξει ξαφνικά η κυβέρνηση) και την πολιτική βία (συχνότητα πολιτικών δολοφονιών, εξεγέρσεις πολιτικά υποκινούμενες απεργίες), ούτως ώστε να μετρήσει το πολιτικό ρίσκο. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική αστάθεια όντως επηρεάζει σημαντικά την προσέλκυση ΑΞΕ, εν αντιθέσει με την πολιτική βία, η σημασία της οποίας δεν αποδεικνύεται.

1.6.5 Οι υποδομές

Ο παράγοντας αυτός περιλαμβάνει διάφορες παραμέτρους όπως η ύπαρξη προηγμένου οδικού δικτύου, αεροδρομίων, λιμανιών, σιδηροδρόμων και συστημάτων τηλεπικοινωνίας καθώς και αναπτυγμένου τομέα υπηρεσιών. Η ύπαρξη αναπτυγμένων υποδομών αυξάνει τις προοπτικές απόδοσης των επενδύσεων σε μια χώρα, γεγονός που οδηγεί σε αύξηση των ΑΞΕ στη χώρα αυτή (Jordaan 2004). Ο Odi (1997) αντιθέτως επισημαίνει πως οι φτωχές υποδομές μπορούν να θεωρηθούν όχι απαραίτητως ως εμπόδιο αλλά ίσως και ως ευκαιρία για ξένη επένδυση στην περίπτωση που οι κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής επιτρέπουν την ξένη συμμετοχή/επένδυση στον τομέα των υποδομών. Σύμφωνα με τους Bénassy-Quéré et al (2007) η γραφειοκρατία, η διαφθορά, ο τραπεζικός τομέας και το νομικό σύστημα μιας χώρας, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες προσέλκυσης ΑΞΕ. Σύμφωνα με τον Chen (1996), μελέτες στην Κίνα αποκαλύπτουν πως το δίκτυο μεταφορικών υπηρεσιών καθώς και η προσβασιμότητα σε σημαντικά λιμάνια έχουν σημαντικό θετικό αντίκτυπο στην χωροταξική κατανομή των ΑΞΕ εντός της χώρας. Τέλος σύμφωνα με τον Bjorvatn (1999), οι

επιχειρήσεις κατευθύνουν τις βιομηχανικές τους δραστηριότητες σε χώρες με ανώτερης ποιότητας φυσικές υποδομές.

1.6.6 Η συναλλαγματική ισοτιμία

Όπως είναι εύλογο, η σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία θεωρητικά προσελκύει περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις σε μία χώρα. Παρά ταύτα σε πραγματικές συνθήκες μία χώρα αντιμετωπίζει συνεχείς υποτιμήσεις ή ανατιμήσεις του νομίσματός της. Μια υποτίμηση ή ανατίμηση ενός νομίσματος, επηρεάζει όχι μόνο τις άμεσες ξένες επενδύσεις αλλά και τις εξαγωγές και εισαγωγές μιας χώρας (Amar Iqbal Anwar, Rolf Hasse, Fazli Rabbi 2008). Μια ανατίμηση του νομίσματος σε μία χώρα οδηγεί θεωρητικά σε αύξηση των εξωτερικών (outward) ΑΞΕ, ενώ μια αντίστοιχη υποτίμηση σε αύξηση των εσωτερικών (inward) ΑΞΕ. Ο λόγος είναι πως το υποτιμημένο νόμισμα μιας χώρας κάνει την παραγωγή λιγότερο ακριβή σε όρους ξένου νομίσματος, ενώ επίσης ενισχύει τις εξαγωγές εξαιτίας των χαμηλών τιμών των τοπικών προϊόντων σε όρους πάλι ξένου νομίσματος. Σύμφωνα με τους Ning and Reed (1995) λιγότερες εξωτερικές ΑΞΕ αλλά περισσότερες εσωτερικές ΑΞΕ αναμένονται όταν το τοπικό νόμισμα υποτιμάται. Ο Aliber (1971) τονίζει πως όσο ισχυρότερο είναι το νόμισμα της χώρας υποδοχής, τόσο λιγότερο ελκυστική καθίσταται αυτή για ΑΞΕ.

Σε εμπειρικό επίπεδο, οι περισσότερες μελέτες καταδεικνύουν ότι η σχέση μεταξύ συναλλαγματικής ισοτιμίας και εισερχόμενων ΑΞΕ είναι σημαντική και αρνητικά συσχετιζόμενη (Chakrabarti 2001, Swenson 1994, Cassou 1997, Root and Stein 1991, Barrel and Pain 1998), γεγονός που σημαίνει πως όταν η συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος της χώρας υποδοχής είναι υψηλή σε σχέση με το νόμισμα μιας άλλης χώρας, τότε το ξένο κεφάλαιο καθίσταται σχετικά ακριβότερο, γεγονός που οδηγεί σε λιγότερες εισερχόμενες ΑΞΕ στη χώρα. Μόνο λίγες μελέτες (Scaperlnada 1974, Aqeel and Nishat 2005), καταλήγουν στο ότι η υποτίμηση του νομίσματος της χώρας υποδοχής αποθαρρύνει τις εσωτερικές ΑΞΕ. Σύμφωνα με τους Gastanaga et al (1998), οι συνεχόμενες μεταβολές στην συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας υποδοχής δεν επηρεάζουν σημαντικά την απόφαση για ΑΞΕ στην εν λόγω χώρα. Σύμφωνα τέλος με τους Buckley et al. (2007) η συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας υποδοχής δεν είχε σημαντικό ρόλο στις συνολικές εξωτερικές ΑΞΕ της Κίνας, αλλά πολύ σημαντικό και θετικό αντίκτυπο όταν η κατεύθυνση της επένδυσης αφορούσε αναπτυσσόμενες χώρες. Η μελέτη καταλήγει στο ότι η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας

υποδοχής έναντι του αμερικάνικου δολαρίου είναι αρνητικά συσχετισμένη με τις εξωτερικές ΑΞΕ της Ινδίας.

1.6.7 Τα επιτόκια της χώρας υποδοχής

Σύμφωνα με τους Anna 2012, Singhanian 2011, το ύψος των επιτοκίων αποτελεί την απόδοση της επένδυσης, με αποτέλεσμα ο επενδυτής να έχει κίνητρο να κατευθύνει τις επενδύσεις του από περιπτώσεις χαμηλού ύψους επιτοκίου, σε περιπτώσεις υψηλότερου ύψους επιτοκίου. Κατά συνέπεια, εφόσον οι επενδυτές αποζητούν κατά κανόνα τις δυνατόν υψηλότερες αποδόσεις των επενδύσεών τους, υψηλότερα ύψη επιτοκίων αναμένεται να οδηγούν και σε αυξημένες ΑΞΕ για τη χώρα υποδοχής. Σύμφωνα με τον Chakrabarti 2001 υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του ύψους των επιτοκίων και των ΑΞΕ για την περίπτωση της Ινδίας, ενώ σύμφωνα με τον Anna 2012 δεν προκύπτει σημαντική επίδραση στις ΑΞΕ για την οικονομία της Ζιμπάμπουε. Παράλληλα όμως, το ύψος των επιτοκίων αποτελεί και μονάδα μέτρησης του κόστους του κεφαλαίου. Στην περίπτωση αυτή, υψηλά επιτόκια υποθέτουν περισσότερο ακριβή επένδυση, γεγονός που σημαίνει ότι τόσο πιθανότερο είναι η αναστολή τους με συνέπεια να προκύπτει μια αρνητική σχέση μεταξύ ΑΞΕ και ύψους επιτοκίου. Σύμφωνα με τις μελέτες των Love and Lage-Hidalgo (2000) και Erdal and Tatoglu (2002) μία αύξηση του ύψους των επιτοκίων στη χώρα υποδοχής, οδηγεί σε μείωση των ΑΞΕ. Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση το τελικό αντίκτυπο της σχέσης μεταξύ ύψους επιτοκίων και ΑΞΕ εξαρτάται από το κατά πόσον οι ξένοι επενδυτές εξαρτώνται από την κεφαλαιακή αγορά των χωρών υποδοχής ούτως ώστε να χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις αυτές. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουν οι Gross and Trevino (1996) οι οποίοι καταρχήν εστιάζουν στο ότι ένα σχετικά υψηλό ύψος επιτοκίου στη χώρα υποδοχής έχει θετικό αντίκτυπο στις εσωτερικές ΑΞΕ, σχέση όμως που δύναται να αντιστραφεί εφόσον η χρηματοδότηση αυτών λαμβάνει χώρα όπως σημειώσαμε ανωτέρω.

1.6.8 Στοιχεία κουλτούρας

Με τον όρο κουλτούρα αναφερόμαστε σε μια συλλογή αξιών, πεποιθήσεων, συμπεριφορών, ηθών και χαρακτηριστικών που διακρίνουν μία κοινωνία από μία άλλη. Τα βασικά στοιχεία της κουλτούρας αποτελούν η κοινωνική διάρθρωση, η γλώσσα, η επικοινωνία, η θρησκεία, οι αξίες και συμπεριφορές. Σύμφωνα με τον Hofstede (1983), υπάρχουν τέσσερις διαστάσεις σε κάθε εθνική κουλτούρα οι οποίες είναι το αποτέλεσμα εκτεταμένων ερωτηματολογίων σε περισσότερες από 50 χώρες:

-Ο δείκτης δυναμικής απόστασης (Power Distance Index PDI), που μας δείχνει την έκταση κατά την οποία τα λιγότερα δυνατά μέλη της κοινωνίας και διαφόρων θεσμών δέχονται και αναμένουν ότι η δύναμη κατανέμεται άνισα.

-Ατομικισμός (Individualism DIV) έναντι συλλογικότητας (collectivism), που μας δείχνει το βαθμό που τα άτομα συγκεντρώνονται σε ομάδες. Στην πρώτη περίπτωση βρίσκουμε κοινωνίες όπου οι δεσμοί μεταξύ των μελών της είναι χαλαροί, ενώ στη δεύτερη περίπτωση κοινωνίες στις οποίες τα μέλη αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν πολλές και συμπαγείς ομάδες.

-Αρρενωπότητα (Masculinity MAS) έναντι της θηλυκότητας (femininity), όπου αναφέρεται στην κατανομή των ρόλων μεταξύ των φύλων που αποτελεί ένα δομικό ζήτημα για κάθε κοινωνία. Σύμφωνα με μελέτες οι αξίες των γυναικών διαφέρουν λιγότερο μεταξύ των κοινωνιών σε σχέση με τις αξίες των αντρών. Επίσης οι αξίες των αντρών από τη μία χώρα στην άλλη διαφέρουν ιδιαίτερα. Έτσι διακρίνουμε αντρικές αξίες πολύ δυναμικές, ανταγωνιστικές και άκρως διαφορετικές από τις αξίες των γυναικών από τη μία πλευρά, και αντρικές αξίες παρόμοιας φύσης με τις αξίες των γυναικών από την άλλη.

-Ο δείκτης αποφυγής αβεβαιότητας (Uncertainty Avoidance Index UAI), αναφέρεται στην ανοχή της κοινωνίας στην αβεβαιότητα και εστιάζει ουσιαστικά στο βαθμό που η κουλτούρα προετοιμάζει τα μέλη της κοινωνίας να αισθάνονται βολικά ή όχι σε μη προγραμματισμένες καταστάσεις, δηλαδή σε καταστάσεις άγνωστες, ξαφνικές και διαφορετικές από τις συνηθισμένες. Οι κουλτούρες που δεν επιθυμούν την αβεβαιότητα προσπαθούν να περιορίσουν αυτές τις καταστάσεις μέσω σκληρών νόμων και κανόνων καθώς και αυστηρών θρησκευτικών και φιλοσοφικών πεποιθήσεων. Στην αντίπερα όχθη έχουμε κοινωνίες ανεκτικές στη διαφορετικότητα και στις απόψεις που απέχουν σημαντικά από τις συνηθισμένες. Παρουσιάζουν το δυνατόν λιγότερους κανόνες και ανεκτικότητα απέναντι στις διαφορετικές θρησκευτικές και φιλοσοφικές αντιλήψεις.

Κάθε χώρα ανάλογα με τα στοιχεία που εμφανίζει στις ανωτέρω κατηγορίες καταλαμβάνει κάποιο σκορ το οποίο και χρησιμοποιείται ως βάση σε περαιτέρω αναλύσεις. Όπως αναμένεται, οι μεγάλες διαφορές στο σκορ στα στοιχεία κουλτούρας μεταξύ της χώρας υποδοχής της επένδυσης και της μητρικής χώρας θεωρείται ως αρνητικός δείκτης στην απόφαση για ΑΞΕ κυρίως λόγω της αυξημένης ασυμμετρίας πληροφόρησης που συνεπάγεται.

1.7 Άμεσες ξένες επενδύσεις και πολυεθνικές επιχειρήσεις

Οι πολυεθνικές εταιρείες αποτελούν παίκτες κλειδιά στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία μας και είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις όπως χαρακτηριστικά τονίζεται στη διεθνή αρθρογραφία. Ορίζονται δε, ως οι εταιρείες εκείνες που κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο μετοχών (τυπικά άνω του 50%) μιας άλλης εταιρείας (που αποκαλείται θυγατρική ή συνδεδεμένη) και η οποία λειτουργεί σε μια ξένη χώρα (Navaretti and Venables 2004). Σύμφωνα με τον Caves (1996) ως πολυεθνική χαρακτηρίζεται η επιχείρηση που ελέγχει και διαχειρίζεται εγκαταστάσεις παραγωγής (εργοστάσια) που βρίσκονται σε τουλάχιστον δύο χώρες. Επίσης, σύμφωνα με τους Πιτέλη Χ. & Sugden R. (2002) μια επιχείρηση η οποία δεν έχει ΑΞΕ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πολυεθνική. Ο Dunning J. (1993) τέλος, εστιάζει στη σημασία που έχει η έννοια της προστιθέμενης αξίας. Συγκεκριμένα τονίζει ότι ως πολυεθνική χαρακτηρίζεται εκείνη η επιχείρηση που δημιουργεί προστιθέμενη αξία σε περισσότερες από μια χώρες. Αν επιχειρούσαμε να κάνουμε μια σύνθεση των προαναφερθεισών αναφορών, θα καταλήγαμε πως η ύπαρξη μιας πολυεθνικής επιχείρησης συνεπάγεται την ύπαρξη άνω των δύο επιχειρηματικών μονάδων, οι οποίες εδρεύουν σε διαφορετικές χώρες, και η μία εξ' αυτών κατέχει μέρος ή όλο το μετοχικό κεφάλαιο της άλλης και σε κάθε περίπτωση τον έλεγχο αυτής (σχέση μητρικής-θυγατρικής εταιρείας).

Η συνεισφορά των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην παγκόσμια οικονομία είναι πραγματικά εντυπωσιακή. Τα στοιχεία δείχνουν πως η προστιθέμενη αξία όλων των πολυεθνικών επιχειρήσεων, υπολογίζεται στο 25% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Επιπρόσθετα, οι 700 μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες είναι υπεύθυνες για το 50% περίπου των συνολικών παγκόσμιων δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη. Επίσης, περίπου το 1/3 του παγκόσμιου εμπορίου είναι αποτέλεσμα ενδοεπιχειρησιακών συναλλαγών, ενώ ένα επιπλέον 1/3 περιλαμβάνει πολυεθνικές εταιρείες στη μία πλευρά της σχετικής ανταλλαγής.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, η μελέτη των ΑΞΕ μπορεί να μας οδηγήσει στο να κατανοήσουμε καλύτερα τη σημασία και τη φιλοσοφία λειτουργίας μιας πολυεθνικής επιχείρησης.

1.8 Λόγοι πραγματοποίησης των ΑΞΕ

Στο σημείο αυτό θα παρατεθούν συνοπτικά οι λόγοι για τους οποίους οι επιχειρήσεις αποφασίζουν να προβούν σε Άμεσες Ξένες Επενδύσεις. Η διαχρονική πορεία των ΑΞΕ,

λαμβάνοντας υπόψη την ιστορική αναδρομή, μας βοηθά στο να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση αυτή.

-Μείωση του κόστους παραγωγής και λειτουργίας: Το αποτέλεσμα αυτό επέρχεται μέσω της άμεσης πρόσβασης σε παραγωγικούς πόρους, τους οποίους η επιχείρηση δεν εισάγει πλέον από ξένους προμηθευτές, καθώς επίσης μέσω του προσανατολισμού των επενδύσεών της σε χώρες όπου υπάρχει χαμηλότερο εργατικό κόστος, ειδικότερα στις περιπτώσεις εκείνες όπου η παραγωγή δεν απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό.

-Πρόσβαση σε προηγμένη και εξειδικευμένη τεχνολογία: Μέσω των ΑΞΕ οι επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από την προηγμένη τεχνολογία που υπάρχει σε άλλες χώρες, αποκτώντας έτσι συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της.

-Αποφυγή φραγμών στις εξαγωγές: Σε πολλές περιπτώσεις επιβάλλονται διάφοροι περιορισμοί αναφορικά με τους όρους διεθνούς εμπορίου, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να υποκαθιστούν τις εξαγωγές τους μέσω της παραγωγής των προϊόντων τους σε άλλες χώρες.

-Η καταπολέμηση του ανταγωνισμού: Ο εγχώριος ανταγωνισμός ωθεί πολλές επιχειρήσεις στην απόφαση να επενδύσουν στο εξωτερικό και ειδικότερα σε εκείνες τις χώρες όπου παρατηρείται μικρή σχετικά απειλή από εταιρείες παρόμοιας δραστηριότητας. Το αποτέλεσμα είναι αυξημένες πωλήσεις αλλά και κέρδη για τις εν λόγω επιχειρήσεις.

-Η ανάπτυξη: Η αναζήτηση νέων αγορών αποτελεί στρατηγική απόφαση πολλών επιχειρήσεων οι οποίες έχουν εδραιωθεί στον κλάδο που δραστηριοποιούνται, στην περίπτωση που η εγχώρια αγορά εμφανίζει στοιχεία κορεσμού. Στόχος αποτελεί η ικανοποίηση της ζήτησης στις νέες αυτές αγορές, γεγονός που θα συντελέσει στην ανάπτυξη της επιχείρησης.

-Κίνητρα για επένδυση στη χώρα υποδοχής: Πολλές κυβερνήσεις, με σκοπό την προσέλκυση νέων ξένων επενδύσεων στην χώρα τους, προβαίνουν στη θέσπιση κινήτρων που περιλαμβάνουν διάφορες επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις καθώς και ευνοϊκότατο φορολογικό καθεστώς. Οι ενέργειες αυτές παρατηρούνται κατά κύριο λόγο σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η ξένη επένδυση αποτελεί το σημαντικότερο μοχλό ανάπτυξής τους.

1.9 Το θεσμικό πλαίσιο για τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα

Το βασικό θεσμικό πλαίσιο για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα είναι το Ν.Δ 2687/1953 «Περί επενδύσεων και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού». Το πλέγμα των κινήτρων για τους ξένους επενδυτές συμπληρώθηκε με ειδικές διατάξεις που περιέχονται

στους νόμους 4171/1961 και 4256/1962 και τον Α.Ν 89/1967 «Περί εγκαταστάσεως εν Ελλάδι αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιρειών (συμπληρωμένο από τον Α.Ν 378/1968).

Τα μέτρα που οι παραπάνω νόμοι και το ίδιο το Ν.Δ 2687/53 θεσπίζουν υπέρ των ξένων επενδύσεων μπορούν να θεωρηθούν ότι κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες:

α) Μέτρα που έχουν ως βασικό σκοπό να αμβλύνουν τη βαρύτητα ορισμένων μειονεκτημάτων που συνδέονται με μια επένδυση σε ξένη χώρα και παράλληλα να δημιουργήσουν κλίμα «επιχειρηματικής ασφάλειας», ανάλογο με εκείνο των βιομηχανικά αναπτυγμένων χωρών.

Ως τέτοια μέτρα μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την εξαίρεση των περιουσιακών στοιχείων των εταιρειών που ιδρύονται με ξένα κεφάλαια, από αναγκαστικές απαλλοτριώσεις (Άρθρο 11 Π.Δ. 2687/53) και τις προβλέψεις για δυνατότητα επανεξαγωγής κεφαλαίων, τόκων και κερδών (Άρθρο 5, παρ. 1 και 2 του ίδιου Ν.Δ.).

β) Μέτρα που δημιουργούν ορισμένα πλεονεκτήματα ή και προνόμια, τα οποία το ξένο κεφαλαίο δε θα απολάμβανε στον τόπο προέλευσης του και που, κατά κανόνα, δεν προσφέρονται στις ελληνικές επιχειρήσεις.

Τα μέτρα αυτά αφορούν κυρίως στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή και στην απαλλαγή από φορολογία (Άρθρο 8 Ν.Δ. 2687/53).

Επιπλέον κίνητρα εισήχθησαν με νεότερους νόμους τις δεκαετίες του 1960 και 1970. Το Ν.Δ. 89/67 προσέφερε φορολογικές απαλλαγές σε ξένες επιχειρήσεις με δραστηριότητα στη Ν.Α Μεσόγειο, οι οποίες θα εγκαθιστούσαν την έδρα των περιφερειακών διευθύνσεών τους στην Ελλάδα. Επίσης, στα μέσα της δεκαετίας του '70 τέθηκαν σε εφαρμογή οι νόμοι 27/75 και 814/78, οι οποίοι περιλαμβάνουν κίνητρα για τις offshore δραστηριότητες ξένων επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα. Πάντως ο νόμος 2687/53 αποτέλεσε μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1980 το βασικό θεσμικό πλαίσιο υπό το οποίο εισήχθησαν στην Ελλάδα ξένα κεφάλαια με σκοπό τις παραγωγικές επενδύσεις.

Σημαντικές πάντως αναθεωρήσεις του θεσμικού πλαισίου για τις ξένες επενδύσεις πραγματοποιήθηκαν στο δεύτερο ήμισυ της 10ετίας του 1980, στο πλαίσιο της σταδιακής απελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίων κατ' αρχήν από και προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και τον υπόλοιπο κόσμο στη συνέχεια. Ειδικότερα : α) Με την υπ. Αριθ. 825/25.7.86 πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, απελευθερώθηκε η κίνηση κεφαλαίων για τους κατοίκους χωρών εκτός ΕΟΚ. Συγκεκριμένα, με την πράξη αυτή οι άμεσες επενδύσεις κατοίκων των ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλίας, Ελβετίας, κλπ. εξομοιώνονται,

από πλευράς εξαγωγής κεφαλαίων, κερδών, μερισμάτων, τόκων, και χρεολυσίων κεφαλαίων, με τις επενδύσεις κατοίκων της ΕΟΚ. β) Εξάλλου, με το Προεδρικό Διάταγμα 207/1987 (το οποίο τροποποίησε και αντικατέστησε το Π.Δ. 170/1986) προβλέπεται η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων μεταξύ Ελλάδας και υπόλοιπων χωρών της ΕΟΚ.

Τέλος, μια πιο πρόσφατη εξέλιξη αποτέλεσε η υιοθέτηση του νόμου 2601 του 1998 ο οποίος προέβλεπε επενδυτικά κίνητρα-επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις τόκων, επιδοτήσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης και φορολογικές απαλλαγές και ένα εν γένει θεσμικό πλαίσιο το οποίο βρισκόταν στο ίδιο επίπεδο με την Ισπανία αναφορικά με την ίδρυση και λειτουργία ξένων επιχειρήσεων σε αυτήν. Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε από τον επενδυτικό νόμο 3299/2004 ο οποίος αποτελεί και την τελευταία νομοθετική πρωτοβουλία και εστιάζει στις φορολογικές απαλλαγές, επιχορηγήσεις, καθώς και επιδοτήσεις του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό πλαίσιο απασχόλησης. Συγκεκριμένα προβλέπονται επιδοτήσεις για τη δημιουργία επιχειρήσεων σε βιομηχανικές περιοχές αυξημένες κατά 5%, με επιπρόσθετη επιδότηση 5% για κάλυψη του κόστους πρόσληψης νέου προσωπικού.

1.10 Οι ΑΞΕ στο οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδος²

Εισαγωγή

Η είσοδος των ξένων επενδύσεων στην ελληνική οικονομία μεταπολεμικά αποτέλεσε μέρος της στρατηγικής ενσωμάτωσης της χώρας στη διεθνή αγορά. Η πολιτική φιλελευθεροποίησης της οικονομίας που ξεκίνησε το 1953 περιλάμβανε μεταξύ άλλων τη σταδιακή κατάργηση εμποδίων εισόδου, ιδιαίτερα μετά τη συμφωνία σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, το 1962, την υποτίμηση της δραχμής κατά 50% και ένα αυξανόμενο προσανατολισμό προς μια εκβιομηχάνιση εξαγωγικού τύπου μέσα από ένα πλέγμα κινήτρων, επιδοτήσεων και φοροαπαλλαγών, και την εισαγωγή ενός νομοθετικού, προστατευτικού πλαισίου για τις ΑΞΕ. Η προσέλκυση ΑΞΕ θα επέλυε το πρόβλημα της έλλειψης του κεφαλαίου. Συγκεκριμένα, η εισροή ξένου κεφαλαίου θα χρηματοδοτούσε την εκβιομηχάνιση χωρίς την προσφυγή σε εθνικούς πόρους και συνεπώς τη συμπίεση της κατανάλωσης υπέρ της επένδυσης, θα μετέφερε την τεχνολογία, η οποία σπάνιζε στην ελληνική μεταποίηση χωρίς να καταβληθεί το αυξημένο κόστος παραγωγής εγχώριας τεχνολογίας, και τέλος θα συνέβαλε στην

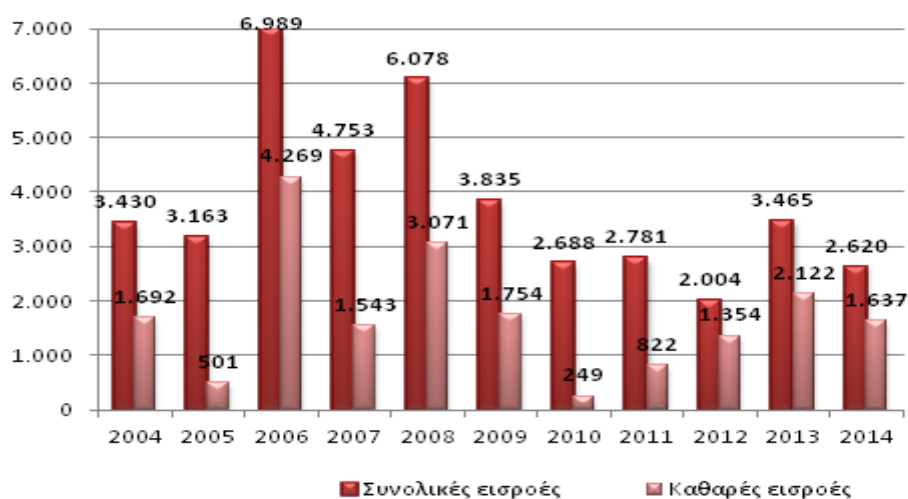
---

² Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

κατανομή των επενδύσεων σύμφωνα με τα διεθνή συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας. Η πεποίθηση ήταν ότι η χώρα είχε το πλεονέκτημα στη μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων, την παραγωγή καταναλωτικών αγαθών, δύο τομέων έντασης εργασίας – ενός παραγωγικού συντελεστή που η χώρα διέθετε σε αφθονία, και σε μια σειρά ενδιάμεσων μεταποιητικών κλάδων, όπως τα χημικά, ιδιαίτερα τα λιπάσματα για χρήση στη γεωργία, και η μεταλλουργία.

Σημερινή Κατάσταση

Παρά την έντονη οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το έτος 2010, οι επιδόσεις της χώρας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων κρίνονται ως αρκετά ικανοποιητικές κατά το 2014, με τις συνολικές (ακαθάριστες) εισροές κεφαλαίων να ανέρχονται σε 2,6 δις ευρώ, ενώ οι καθαρές εισροές έφθασαν τα 1,6 δις ευρώ.

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Διάγραμμα 1.1

Οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2004-2014 (σε εκατομμύρια ευρώ)

Οι ΑΞΕ στη χώρα μας παρουσιάζουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, που στην ουσία αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων, σημείωσαν το 2014 μια μείωση σε σχέση με το 2013, κατά 24,4%. Ωστόσο σε σχέση με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 30,7%.

- Οι καθαρές εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν το ίδιο έτος μια μείωση σε σχέση με το 2013, της τάξης του 22,9%. Ωστόσο συγκριτικά με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 20.9%.

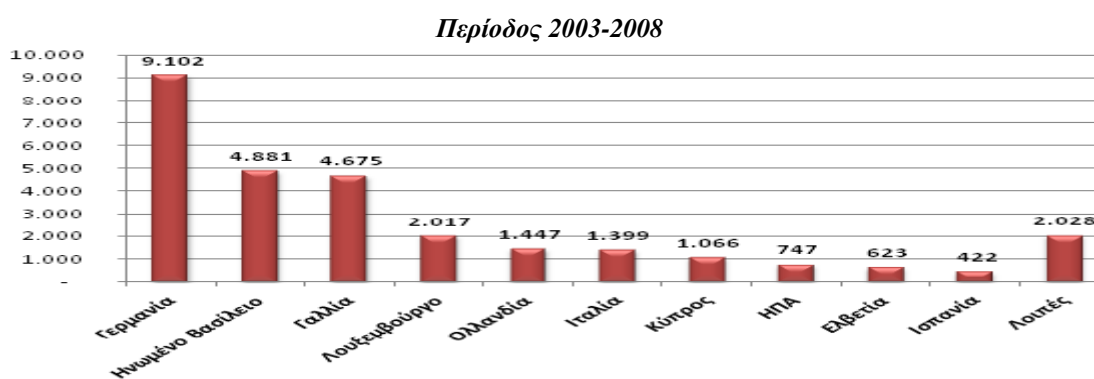
- Η διαφορά μεταξύ συνολικών και καθαρών εισροών ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά το 2014 αφορούσε κυρίως σε αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές και δευτερευόντως στις εκροές κεφαλαίων για εξαγορές και συγχωνεύσεις στο εξωτερικό, από τις ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

- Η ταχεία πρόωθηση μεταρρυθμίσεων και η μείωση των τιμών παραγωγικών συντελεστών, που είχε σαν συνέπεια η οικονομική κρίση στη χώρα, δημιουργούν αξιόλογες επενδυτικές ευκαιρίες. Η προβλεπόμενη αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας εξάλλου καθώς και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο) αναμένεται να ενισχύσουν το επενδυτικό πλαίσιο της χώρας.

- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (γεωπολιτικά, κλιματολογικά, ιστορικά κλπ.) που ευνοούν τις επενδύσεις σε πολλούς κλάδους δεν εθίγησαν από την οικονομική κρίση και προσφέρονται για αξιοποίηση.

Χώρες προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων

Στις χώρες με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συγκαταλέγονται κλασικές χώρες εξαγωγής κεφαλαίου, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία, ενώ αξιόλογη παρουσία έχουν η Κύπρος οι ΗΠΑ και η Ελβετία.

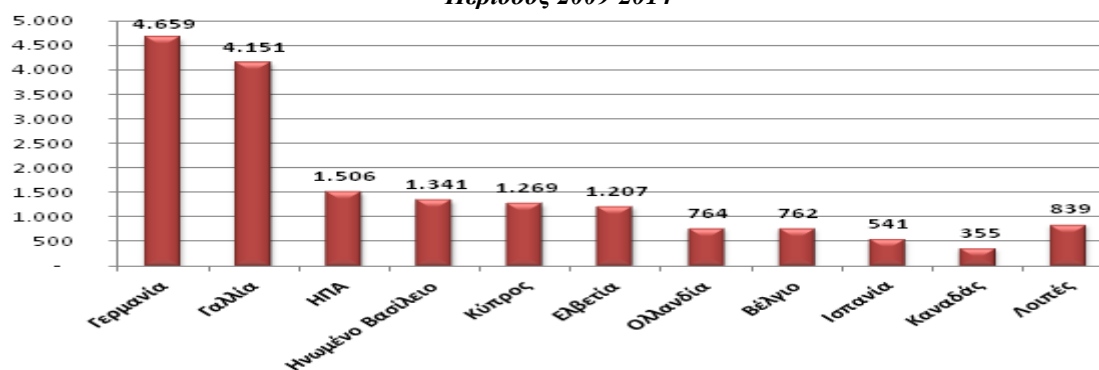

Συνολική Αξία: 28.405,7 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Περίοδος 2009-2014

Συνολική Αξία: 17.393,8 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Διάγραμμα 1.2

Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2003- 2014 σε εκατ. ευρώ

Βασικά χαρακτηριστικά:

- Η επενδυτική δραστηριότητα στη χώρα προέρχεται κατά κύριο λόγο από εταιρείες σημαντικών αγορών όπως της ΕΕ.

- Παρατηρείται μεταβολή στις κύριες χώρες που επενδύουν στην Ελλάδα κατά τις δύο περιόδους που εξετάζονται. Η Γερμανία παραμένει η πρώτη χώρα προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων στην Ελλάδα, τόσο κατά την περίοδο 2003-2008, όσο και κατά την περίοδο 2009-2014. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου 2003-2008 τη δεύτερη θέση στις χώρες που επένδυσαν στην Ελλάδα καταλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο και την τρίτη η Γαλλία, με μεγάλη διαφορά όμως με το ποσοστό της Γερμανίας (λόγω βασικά της επένδυσης της Deutsche Telecom στον ΟΤΕ). Κατά τη δεύτερη περίοδο η Γαλλία καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση με μικρή διαφορά από τη Γερμανία και ακολουθούν οι ΗΠΑ (που έχουν σημαντικά αυξήσει την επενδυτική τους παρουσία συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο), το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κύπρος και η Ελβετία. Παρατηρείται επίσης πως κατά τη δεύτερη πενταετία που εξετάζεται, λόγω της οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, το συνολικό μέγεθος εισροών ΞΑΕ είναι σημαντικά μικρότερο από αυτό της περιόδου 2003-2008 (μειωμένο κατά 38,8%).

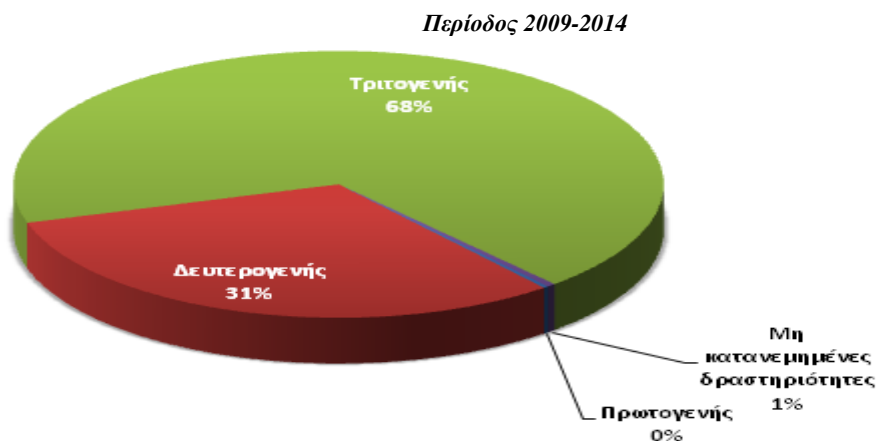
- Εμφανίζονται ευόμοιες προοπτικές στο άμεσο μέλλον για προσέλκυση ΞΑΕ από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τις Αραβικές Χώρες και την Ασία, ιδιαίτερα δε την Κίνα, που ενδιαφέρονται κυρίως για τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

Κλαδική κατανομή ξένων επενδύσεων

Οι εισροές ΞΑΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα επικεντρώνονται τα τελευταία έτη (τόσο κατά την περίοδο 2003-2008 όσο και κατά την περίοδο 2009-2014) κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Αντίστοιχη διάρθρωση ΞΑΕ εμφανίζει η πλειονότητα των αναπτυγμένων χωρών.

Συνολική αξία: 28.405,7 εκατομμύρια Ευρώ
Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Συνολική αξία: 17.393,8 εκατομμύρια Ευρώ
Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Διάγραμμα 1.3

Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2014

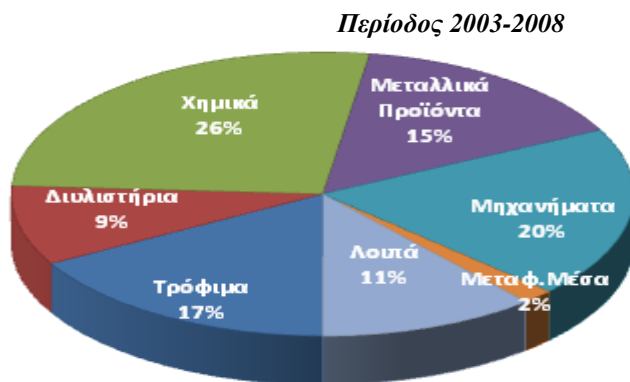
Βασικά χαρακτηριστικά:

- Συγκέντρωση των ΞΑΕ στις υπηρεσίες. Η τάση αυτή υπαγορεύθηκε κυρίως από την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, καθώς επίσης την τόνωση του εμπορίου.
- Το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τις δυνατότητες της χώρας, γεγονός που υποδεικνύει σημαντικά επενδυτικά περιθώρια. Ήδη παρατηρείται πως κατά τη δεύτερη περίοδο που εξετάζεται (2009-2014), το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα αυξήθηκε από το 27 σε 31%, επομένως η κρίση αυτής της περιόδου ενίσχυσε τις επενδύσεις στον δευτερογενή τομέα και μείωσε αυτές στον τομέα των υπηρεσιών.

Ειδικότερα:

A. Μεταποίηση

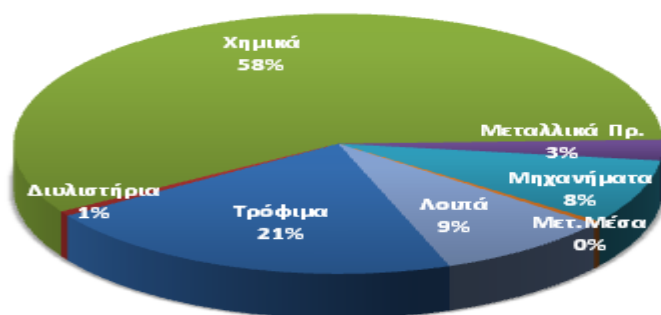
Στους κλάδους της μεταποίησης με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά τις περιόδους 2003- 2008 και 2009-2014 συγκαταλέγονται τα χημικά, τα τρόφιμα & ποτά, τα μηχανήματα και τα μεταλλικά προϊόντα.

Συνολική Αξία: 6.925 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Περίοδος 2009-2014

Συνολική Αξία: 3.709 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Διάγραμμα 1.4

Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο 2003-2014

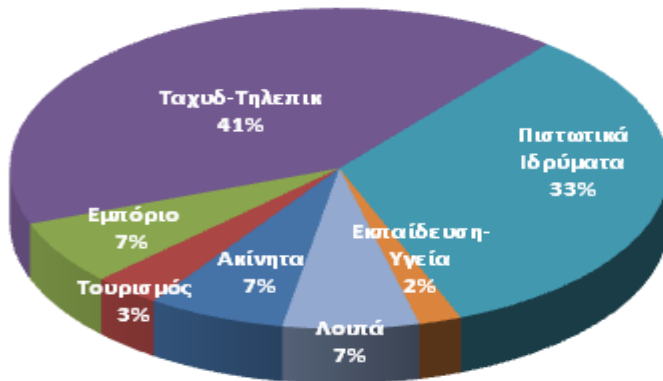
Βασικά χαρακτηριστικά:

Σε σχέση με την περίοδο 2003-2008, παρατηρείται πολύ μεγαλύτερη συγκέντρωση των επενδύσεων κατά την περίοδο 2009-2014 στον κλάδο των χημικών, που συγκεντρώνει το 58% του συνόλου των επενδύσεων στον μεταποιητικό τομέα, σε σχέση με το 26% την περίοδο 2003-2008. Καθώς ο κλάδος των διυλιστηρίων μελετάται ξεχωριστά (1% την περίοδο 2009-2014 και 9% την περίοδο 2003-2008), η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο και στην ανάπτυξη του **φαρμακευτικού τομέα** κατά την τελευταία περίοδο στην Ελλάδα. Η συγκέντρωση επιχειρηματικής δραστηριότητας στους παραπάνω τομείς ευνοεί τόσο την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων (επενδύσεις Greenfield) στην Ελλάδα, όσο και την επενδυτική συνεργασία ξένων με ελληνικές επιχειρήσεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων που θα καλύπτουν τις ανάγκες της εσωτερικής και της διεθνούς αγοράς. Ο κλάδος που εμφάνισε σημαντική αύξηση το 2014 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι αυτός των χημικών.

B. Υπηρεσίες

Στους κλάδους των υπηρεσιών με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά την περίοδο 2003-2014 συγκαταλέγονται οι τηλεπικοινωνίες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το εμπόριο και ο τουρισμός.

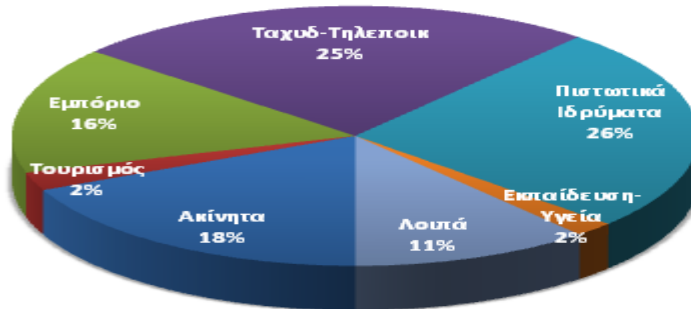
Περίοδος 2003-2008

Συνολική αξία: 20.059 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Περίοδος 2009-2014

Συνολική αξία: 11.848 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: <http://www.enterprisegreece.gov.gr/>

Διάγραμμα 1.5

Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την περίοδο 2003-2014

Βασικά χαρακτηριστικά:

• Οι κλάδοι των τηλεπικοινωνιών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συγκεντρώνουν τη μεγάλη πλειοψηφία των επενδυτικών κεφαλαίων που κατευθύνθηκαν στις υπηρεσίες, τόσο κατά την περίοδο 2003-2008, όσο και κατά την περίοδο 2009-2014. Τη δεύτερη περίοδο ωστόσο, παρατηρείται σημαντική αύξηση των επενδύσεων στον τομέα των ακινήτων, ο οποίος από το 7% την περίοδο 2003-2008 εκτοξεύτηκε στο 18% την περίοδο 2009-2014, γεγονός που εξηγείται από τη μεγάλη πτώση των τιμών των ακινήτων εξαιτίας της κρίσης, η οποία και δημιούργησε μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες στον κλάδο αυτό.

- Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης της ξένης επενδυτικής δραστηριότητας στον τομέα του τουρισμού.

- Οι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική αύξηση το 2014 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι οι τηλεπικοινωνίες και ο τουρισμός (ξενοδοχεία- εστιατόρια).

1.11 Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση της διεθνούς αρθρογραφίας αναφορικά με τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της Άμεσης Ξένης Επένδυσης, καθώς και τα χαρακτηριστικά που αυτή εμφανίζει. Από την ανάλυση διαπιστώνεται η σημασία που κατέχει ο συγκεκριμένος τύπος επένδυσης στη σύγχρονη επιχειρηματική δραστηριότητα, αλλά και το πλήθος των παραγόντων που καθορίζουν την απόφαση της εκάστοτε επιχείρησης να ακολουθήσει τη συγκεκριμένη στρατηγική. Η σημασία των ΑΞΕ στην εγχώρια οικονομία γίνεται αντιληπτή και από την ανάλυση του εγχώριου θεσμικού πλαισίου όπου περιλαμβάνονται κίνητρα επένδυσης για τις επιχειρήσεις.

Αναφορικά με την παρουσία των ΑΞΕ στη χώρα μας, αυτές κρίνονται αρκετά ικανοποιητικές λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα, με το ύψος των καθαρών εισροών να υπολογίζεται στο ποσό των 1,6 δις ευρώ. Η χώρα με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στη χώρα τα τελευταία χρόνια είναι η Γερμανία, ενώ σημαντικά επενδυτικά κεφάλαια προέρχονται από χώρες όπως η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι εισροές ΞΑΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας επικεντρώνονται στον τριτογενή τομέα. Πιο συγκεκριμένα, στους κλάδους της μεταποίησης την μερίδα του λέοντος κατέχουν τα χημικά, κυρίως λόγω της ανάπτυξης του φαρμακευτικού τομέα στη χώρα μας, ενώ στους κλάδους των υπηρεσιών οι τηλεπικοινωνίες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΛΥΣΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

2.1 Εισαγωγή

Ο φαρμακευτικός κλάδος αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας και αποδέκτης σημαντικού μέρους των συνολικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων που κατευθύνονται στη χώρα μας. Η εγχώρια αγορά κυριαρχείται από μεγάλες ξένες πολυεθνικές εταιρείες οι περισσότερες εκ των οποίων δραστηριοποιούνται στη χώρα μας για αρκετές δεκαετίες.

Στη συνέχεια της μελέτης μας θα επικεντρωθούμε στην παρουσίαση του φαρμακευτικού κλάδου, τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο, με σκοπό την κατανόηση του υπάρχοντος περιβάλλοντος καθώς και της σημασίας του ρόλου που αυτός κατέχει στην εθνική αλλά και παγκόσμια οικονομία.

Στο πλαίσιο αυτό θα αναφερθούμε στα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η αγορά του φαρμάκου, σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο, καθώς και στο πολύπλοκο νομικό καθεστώς που διέπει το συγκεκριμένο κλάδο. Επιπρόσθετα, θα εστιάσουμε στη συνεισφορά του φαρμακευτικού κλάδου στην εγχώρια οικονομία μας μέσω της παρουσίασης σχετικών κλαδικών μελετών, ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις προοπτικές που προδιαγράφονται βάσει των τρεχουσών οικονομικών και κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων.

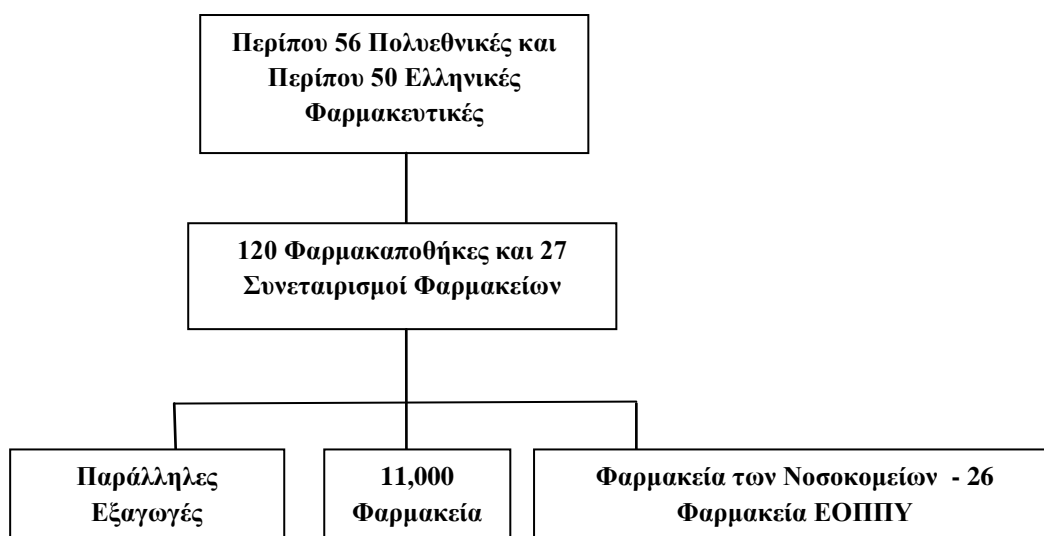
2.2 Χαρακτηριστικά της φαρμακευτικής αγοράς

Τα φαρμακευτικά προϊόντα χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες: **στα συνταγογραφούμενα** και στα **μη συνταγογραφούμενα φάρμακα (ΜΗΣΥ)**. Τα ΜΗΣΥ μπορεί να τα προμηθευτούν οι ασθενείς χωρίς ιατρική συνταγή, και κατά συνέπεια ο τρόπος αγοράς τους προσομοιάζει στα αγαθά καταναλωτικού τύπου. Αντιθέτως τα συνταγογραφούμενα φάρμακα χορηγούνται κατόπιν ιατρικής συνταγής και έχουν χαρακτηριστικά βιομηχανικών προϊόντων. Διαχωρίζονται δε περαιτέρω, στα πρωτότυπα φάρμακα καθώς και στα γενόσημα (generic). Πρωτότυπα είναι τα φάρμακα τα οποία εισέρχονται στην αγορά έπειτα από έρευνες των φαρμακοβιομηχανιών, αποκτώντας μονοπωλιακή δύναμη. Πρόκειται για μοναδικά φάρμακα όπου οι φαρμακοβιομηχανίες έχουν

για κάποιο διάστημα αποκλειστικό δικαίωμα πώλησης. Τα γενόσημα φάρμακα εισέρχονται στην αγορά με τη λήξη της πατέντας των πρωτότυπων φαρμάκων. Εγγυώνται την ίδια ασφάλεια και αποτελεσματικότητα με τα πρωτότυπα, αλλά πρόκειται για αισθητά φθηνότερα αγαθά, καθότι στην περίπτωση τους το κόστος παραγωγής τους δεν επιβαρύνεται με τις δαπανηρές έρευνες που επιβαρύνουν την παραγωγή των πρωτότυπων φαρμάκων. Αποτέλεσμα της αύξησης του ανταγωνισμού και της προσφοράς, είναι οι τιμές τόσο των γενόσημων, όσο και των πρωτότυπων φαρμάκων να παρουσιάζουν πτώση, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του κόστους για τους ασθενείς. Στην κατηγορία των συνταγογραφούμενων φαρμάκων εμπλέκονται αρκετές ομάδες ατόμων αναφορικά με την αγορά τους. Πιο συγκεκριμένα υπάρχει ο συνταγογράφος γιατρός, ο καταναλωτής ασθενής, ο χρηματοδότης (ο ασθενής μερικώς ή ολικώς, ο ασφαλιστικός οργανισμός μερικώς ή ολικώς, το νοσοκομείο, διάφοροι οργανισμοί κ.α.), καθώς και τα κανάλια διανομής (φαρμακεία, φαρμακαποθήκες). Επιπρόσθετα, η κατάταξη των συνταγογραφούμενων φαρμάκων στα βιομηχανικά προϊόντα οφείλεται και στο μεγάλο όγκο των επενδύσεων που λαμβάνει χώρα στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης (R&D).

Η προσφορά των φαρμακευτικών προϊόντων στην Ελλάδα προσδιορίζεται από τις φαρμακευτικές επιχειρήσεις του κλάδου (παραγωγικές και εμπορικές), καθώς και από την αλυσίδα αποθήκευσης, διακίνησης και διάθεσης του φαρμάκου στο κοινό. Αναλυτικότερα, τα φάρμακα με εξαίρεση εκείνα που διατίθενται μέσω νοσοκομείων, όπου δεν παρεμβάλλονται χονδρέμποροι, ακολουθούν την πορεία:

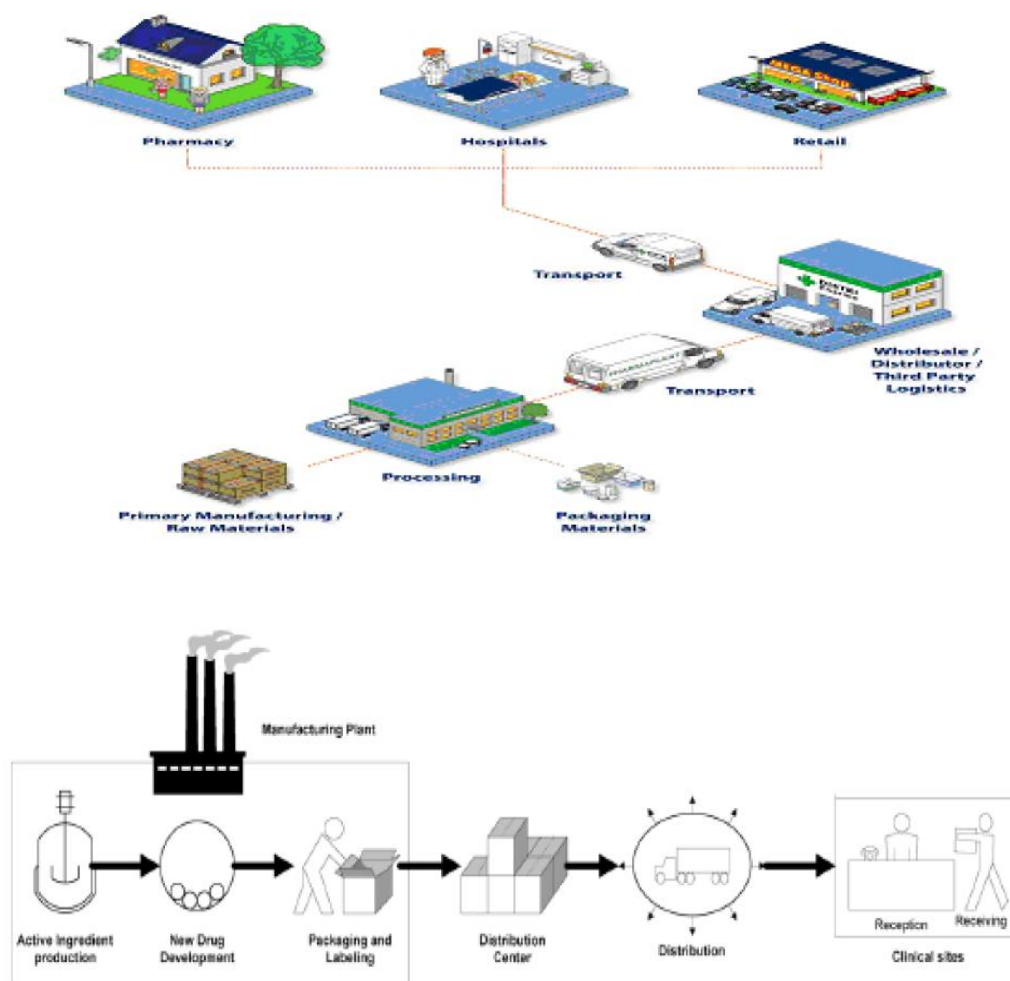
φαρμακευτική επιχείρηση → φαρμακαποθήκη → φαρμακείο. Συνοπτικά:

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΥΥΚΑ ΠΣΦ

Ταυτόχρονα επιτρέπεται η απευθείας πώληση από τις επιχειρήσεις στα φαρμακεία. Σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης φαρμάκων από τους ιατρούς ή η απευθείας παράδοση φαρμάκων από τη φαρμακευτική επιχείρηση στον ασθενή, κατόπιν έγκρισης από το Ασφαλιστικό Ταμείο. Το ρόλο των χονδρεμπόρων στον κλάδο του φαρμάκου διαδραματίζουν οι ιδιωτικές φαρμακαποθήκες και οι συνεταιρισμοί φαρμακοποιών. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πανελληνίου Συλλόγου Φαρμακαποθηκαρίων το 2012 λειτούργησαν 120 φαρμακαποθήκες και 27 συνεταιρισμοί φαρμακοποιών.

Πηγή: Chen et al (2012)

Διάγραμμα 2.1 Τυπική αλυσίδα φαρμάκου

Στο ανωτέρω διάγραμμα παρατηρούμε την απεικόνιση μιας τυπικής αλυσίδας φαρμάκου σύμφωνα με τους Chen et al. (2012).

2.3 Ιδιαιτερότητες της αγοράς φαρμάκου

Το φάρμακο είναι ένα αγαθό που παρουσιάζει διττή υφή, καθώς αποτελεί παράλληλα καταναλωτικό, όσο και κοινωνικό αγαθό πρώτης ανάγκης, εμφανίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το διακρίνουν από τα υπόλοιπα καταναλωτικά αγαθά. Σύμφωνα με τον IOBE (2013), ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι η αβεβαιότητα που επικρατεί τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς η οποία σε συνδυασμό με τον κίνδυνο ασθένειας που αντιμετωπίζει ο κάθε άνθρωπος και ο οποίος απειλεί την υγεία και την ποιότητα ζωής, έχουν οδηγήσει στην αναζήτηση ασφάλειας στον τομέα της υγείας σε βαθμό μεγαλύτερο από τους άλλους τομείς της οικονομίας. Η αβεβαιότητα στην πλευρά της ζήτησης εστιάζεται στην ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ ιατρού και ασθενούς, με τον πρώτο να είναι σαφώς καλύτερα πληροφορημένος και ενήμερος έναντι του ασθενούς, ενώ στην πλευρά της προσφοράς στην ελλιπή πληροφόρηση για την έκβαση της θεραπευτικής παρέμβασης. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί πως στην πράξη υπάρχουν και τα λεγόμενα μη συνταγογραφούμενα φάρμακα (ΜΗΣΥΦΑ), τα οποία όπως αναλύσαμε στην προηγούμενη παράγραφο μπορεί να προμηθευτεί ο ασθενής χωρίς τη μεσολάβηση γιατρού, γεγονός που αποτελεί εξαίρεση της άνωθεν διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση, η ασυμμετρία πληροφόρησης οδηγεί πολλές φορές στην υπερσυνταγογράφηση από την πλευρά των γιατρών με συνέπεια τη διόγκωση της φαρμακευτικής δαπάνης και την αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες και αγαθά υγείας.

Η διαχρονικά αυξητική τάση της δαπάνης υγείας και της φαρμακευτικής δαπάνης είναι επιπλέον απότοκος της αύξησης και γήρανσης του πληθυσμού, καθώς και της δυνατότητας αντιμετώπισης ασθενειών που στο παρελθόν δεν ήταν δυνατόν να καταπολεμηθούν, μέσω της ανάπτυξης καινοτόμων ουσιών. Επιπρόσθετα, η φαρμακευτική περίθαλψη, λειτουργώντας είτε ως συμπληρωματική είτε ως υποκατάστατο της ιατρικής και νοσοκομειακής φροντίδας, όχι μόνο συμβάλλει στη μείωση της θνησιμότητας και την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, αλλά έχει βελτιώσει σημαντικά την ποιότητα ζωής των χρόνιων κυρίως ασθενών. Ωστόσο η αύξηση της φαρμακευτικής δαπάνης, οδηγεί συχνά σε μείωση των συνολικών δαπανών υγείας, καθώς υποκαθιστά άλλες μορφές περίθαλψης όπως τη νοσοκομειακή (έκθεση IOBE 2013). Ένα πρόσθετο χαρακτηριστικό της αγοράς φαρμάκου αποτελεί το γεγονός πως η ζήτησή του αφορά τρία μέρη (τριχοτομημένη ζήτηση), ήτοι τους γιατρούς που το επιλέγουν, τους ασθενείς που το καταναλώνουν και τους ασφαλιστικούς φορείς που το πληρώνουν (Κυριόπουλος, Οικονόμου, Γεωργούση, Γείτονα 1999). Επιπλέον, χαρακτηριστικό

της φαρμακευτικής αγοράς αποτελεί το αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο, τόσο κατά τη διάρκεια ανάπτυξης ενός νέου φαρμάκου, όσο και κατά τη διάθεση του προϊόντος αυτού στην αγορά. Σκοπός του ρυθμιστικού πλαισίου είναι η προστασία των ασθενών και της φαρμακευτικής επιχείρησης, καθώς και η συγκράτηση της φαρμακευτικής δαπάνης.

2.4 Το νομοθετικό πλαίσιο του φαρμάκου στη χώρα μας

Στην Ελλάδα, η ίδρυση της Διεύθυνσης Φαρμάκων και Φαρμακείων του Υπουργείου Υγείας το 1932, σημαίνει και την πρώτη λειτουργία ενός θεσμικού πλαισίου στον τομέα του φαρμάκου, που αποσκοπούσε στον έλεγχο της κυκλοφορίας και διάθεσης φαρμακευτικών προϊόντων. Το 1973 ακολουθεί η ίδρυση του Κρατικού Εργαστηρίου Ελέγχου Φαρμάκων (ΚΕΕΦ), που αποτέλεσε πρόδρομος του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΟΦ) ο οποίος με τη σειρά του ιδρύθηκε το 1983. Ο ΕΟΦ υπάγεται στο Υπουργείο Υγείας και Πολιτικής Αλληλεγγύης που είναι αρμόδιο για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της υγείας. Την ευθύνη για την διαμόρφωση και εφαρμογή του νομικού πλαισίου λειτουργίας της φαρμακευτικής αγοράς έχει η Διεύθυνση Φαρμάκων και Φαρμακείων³ που είναι και η αρμόδια για τα θέματα του φαρμάκου. Παράλληλα στο οργανόγραμμα του Υπουργείου υπάγεται και η Φαρμακευτική Γνωμοδοτική Επιτροπή, που είναι αρμόδια για γνωμοδοτήσεις σε προσφυγές επί θεμάτων φαρμακείων και φαρμακαποθηκών και εν γένει θεμάτων που εμπίπτουν στη φαρμακευτική νομοθεσία. Ο ΕΟΦ έχει την ευθύνη της έγκρισης της άδειας και του ελέγχου της κυκλοφορίας των φαρμάκων στην αγορά. Στο πλαίσιο αυτό προβαίνει στη διενέργεια ελέγχων (προεγκριτικών και μετεγκριτικών), μελετώντας και εξασφαλίζοντας τη νόμιμη εκτέλεση των κλινικών δοκιμών και εν συνεχεία αποφασίζει την έγκριση άδειας κυκλοφορίας του φαρμάκου, η οποία λαμβάνει χώρα έπειτα από συγκεκριμένες διαδικασίες εγκρίσεων αναλόγως αν το φάρμακο πρόκειται να κυκλοφορήσει στην ελληνική ή και ξένη αγορά. Στις αρμοδιότητες του ΕΟΦ εντάσσονται επίσης η εξασφάλιση της κάλυψης βασικών ελλείψεων της αγοράς σε φάρμακα, καθώς και η πραγματοποίηση ελέγχων σε δείγματα διαφόρων προϊόντων αρμοδιότητάς του. Στο έργο του ο ΕΟΦ υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Φαρμακευτικής Έρευνας και Τεχνολογίας (ΙΦΕΤ) με αρμοδιότητά του την ανάπτυξη και προώθηση της έρευνας και τεχνολογίας στον τομέα του φαρμάκου. Αναφορικά με το σύστημα τιμολόγησης του φαρμάκου, υπεύθυνο είναι το Υπουργείο

---

³ Υπό την εποπτεία του οποίου λειτουργεί ο ΕΟΦ

Ανάπτυξης το οποίο και θέτει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, αρμόδια για τη γνωμοδότηση σε θέματα τιμολόγησης των φαρμακευτικών προϊόντων και της έκδοσης των Δελτίων Τιμών είναι η Επιτροπή Τιμών Φαρμάκων, καθώς και η αντίστοιχη Διεύθυνση Τιμών Βιομηχανικών Προϊόντων του Υπουργείου.

Το τρέχον σύστημα τιμολόγησης ενός φαρμάκου που παρασκευάζεται, συσκευάζεται ή εισάγεται στην Ελλάδα, πραγματοποιείται με βάση τις τρεις χαμηλότερες τιμές της Ευρώπης (σύστημα 2+1). Ειδικότερα, η τιμή του φαρμάκου προκύπτει από τον μέσο όρο των δύο χαμηλότερων τιμών της ΕΕ-15 συν της Ελβετίας και της χαμηλότερης των χωρών που εισήλθαν στην ΕΕ το 2004. Παράλληλα σύμφωνα με τον IOBE (2013) από το 2007 και μετά έχουν εκδοθεί από το Υπουργείο Ανάπτυξης περισσότερα από επτά Δελτία Τιμών Φαρμάκων, μέσω των οποίων σημειώθηκαν κυρίως μειώσεις στα περισσότερα κυκλοφορούντα φάρμακα. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί πως στην άσκηση της φαρμακευτικής πολιτικής συμμετέχουν και άλλα υπουργεία όπως το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, κυρίως μέσω της επίβλεψης των αντίστοιχων ασφαλιστικών ταμείων που υπάγονται σε αυτά. Πέραν της προαναφερθείσας τιμολογιακής πολιτικής, τα τελευταία χρόνια, και κυρίως από το 2010 και μετά, στα πλαίσια της προσπάθειας δημοσιονομικής προσαρμογής που κάνει η χώρα μας, έχουν σημειωθεί και άλλες σημαντικές νομοθετικές παρεμβάσεις που έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία της αγοράς του φαρμάκου. Σύμφωνα με τον IOBE (2012) οι βασικές ρυθμίσεις περιλαμβάνουν την προώθηση της συνταγογράφησης των γενόσημων φαρμάκων, νέο σύστημα τιμολόγησης πρωτοτύπων και γενόσημων, μείωση του περιθωρίου κέρδους των φαρμακείων και των χονδρεμπόρων, τη δημιουργία λίστας (θετική, αρνητική, ΜΗΣΥΦΑ, φαρμάκων σοβαρών παθήσεων), rebate φαρμακείων και φαρμακευτικών εταιρειών, μείωση του ΦΠΑ, ίδρυση του ΕΟΠΥΥ, μεταφορά νοσοκομείων από το ΙΚΑ στο ΕΣΥ. Σημαντικές αλλαγές έχουν σημειωθεί και αναφορικά με το σύστημα αποζημίωσης των συνταγογραφούμενων φαρμάκων από την Κοινωνική Ασφάλιση. Το σύστημα προέβλεπε μέχρι πρότινος τρία ποσοστά αποζημίωσης της φαρμακευτικής δαπάνης (75%, 90% και 100%), αναλόγως της ασθένειας και των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών του ασθενή. Οι αλλαγές που επήλθαν οδήγησαν στη μεγαλύτερη επιβάρυνση του ασθενή. Στον νόμο 3697/2009, άρθρο 35, ορίζεται Τιμή Αναφοράς για κάθε φάρμακο που προκύπτει από την Λιανική Τιμή, όπως αυτή διαμορφώνεται, μειούμενη κατά 3%. Τα ασφαλιστικά ταμεία καλύπτουν τη δαπάνη μέχρι του ποσού της Τιμής Αναφοράς μειωμένη κατά το ποσοστό

συμμετοχής του ασθενή. Η δαπάνη που αφορά το 3% που παρακρατείται, επιβαρύνει τη φαρμακοβιομηχανία, οπότε και ουσιαστικά έχουμε το λεγόμενο rebate, ήτοι την επιστροφή του 3% της Λιανικής Τιμής της φαρμακευτικής δαπάνης από τη βιομηχανία στα Ασφαλιστικά Ταμεία.

2.5 Διεθνές θεσμικό πλαίσιο στην αγορά φαρμάκου

Οι κυριότεροι σταθμοί στην ιστορία ίδρυσης θεσμικού πλαισίου για την αγορά φαρμάκου σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι οι ακόλουθοι:

- Ίδρυση του Food and Drug Administration (FDA) στις ΗΠΑ το 1937, υπεύθυνος οργανισμός για τον έλεγχο της ασφάλειας των προϊόντων και την έγκριση της άδειας κυκλοφορίας τους.
- Ίδρυση του European Medicines Agency (EMA) το 1995, με σκοπό τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού συστήματος χορήγησης άδειας κυκλοφορίας για τα φαρμακευτικά προϊόντα.
- Ίδρυση του National Institute for Clinical Excellence (NICE) το 1999 στο Ηνωμένο Βασίλειο, με αρμοδιότητα την αξιολόγηση τεχνολογίας υγείας και τις συστάσεις συμβουλευτικού χαρακτήρα στο National Health Service (NHS) της Αγγλίας, αναφορικά με την καλύτερη πρακτική φροντίδα υγείας.

Σε κάθε περίπτωση, η διαδικασία ρύθμισης της αγοράς φαρμάκου απαιτεί την εμπλοκή πολλών φορέων, όπως υπουργεία, εθνικές κυβερνήσεις και παγκόσμιους οργανισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχουν θέματα που ρυθμίζονται σε υπερεθνικό επίπεδο μέσω οργανισμών, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφορικά με περιπτώσεις πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση η χορήγηση άδειας κυκλοφορίας ενός προϊόντος σε κεντρικό επίπεδο εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μέσω του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Αξιολόγησης Φαρμάκων (EMA). Σε κάθε όμως περίπτωση ζητήματα όπως η τιμολογιακή πολιτική, καθώς και οι αποζημιώσεις δαπάνης για φαρμακευτικά προϊόντα, εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των Εθνικών κυβερνήσεων και αποτελούν συνιστώσες της γενικότερης δημοσιονομικής πολιτικής που η κάθε χώρα ασκεί.

2.6 Χαρακτηριστικά της παγκόσμιας φαρμακοβιομηχανίας

Η παγκόσμια βιομηχανία φαρμάκου αποτελεί έναν από τους πλέον ανταγωνιστικούς κλάδους, παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά που τον καθιστούν ιδιαίτερος δυναμικό και διαφοροποιημένο σε σχέση με τους υπόλοιπους που απαρτίζουν την παγκόσμια οικονομία. Η συνεχής μεταβλητότητα που παρουσιάζει, με τους σημαντικούς κινδύνους, τα υψηλά κόστη, αλλά και τις υψηλές κερδοφορίες, καθιστά την εν λόγω αγορά ανάμεσα στις πιο υγιείς και εδραιωμένες στη σύγχρονη οικονομική δραστηριότητα. Οι εταιρίες που ανήκουν στον εν λόγω κλάδο, οδηγούνται πολύ συχνά σε στρατηγικές συμμαχίες με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους, της κερδοφορίας τους, καθώς και την ανάπτυξή τους. Οι εξαγορές και οι συγχωνεύσεις αποτελούν στρατηγικό προσανατολισμό συνεχώς περισσότερων επιχειρήσεων με συνέπεια η παγκόσμια φαρμακοβιομηχανία να εμφανίζει ολοένα και εντονότερα ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με τον Kesic (2009), η σύγχρονη παγκόσμια φαρμακοβιομηχανία παρουσιάζει συνοπτικά τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Αυξημένη παγκοσμιοποίηση
- Συνεχώς μεταβαλλόμενη δομή του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, καθώς και αυξανόμενη ανταγωνιστικότητα
- Έλλειψη νέων προϊόντων, παρά τις αυξημένες επενδύσεις σε δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης (Research & Development).
- Επιταχυνόμενη ενοποίηση και συγκέντρωση της παγκόσμιας φαρμακευτικής βιομηχανίας.
- Αυξανόμενη σημασία του στρατηγικού μάντζμεντ.
- Ανάπτυξη νέων θεραπευτικών πεδίων καθώς και τεχνολογιών (βιοτεχνολογία, φαρμακογονιδιοματική έρευνα).
- Γήρανση του παγκόσμιου πληθυσμού και ανοίγματος νέων, όχι ακόμη ικανοποιητικά καλυμμένων θεραπευτικών πεδίων.
- Γρήγορη ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς γενόσημων φαρμάκων.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρατίθενται βασικά μεγέθη της διεθνούς φαρμακοβιομηχανίας σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία.

Πίνακας 2.1

Βασικά μεγέθη της Ευρωπαϊκής Φαρμακοβιομηχανίας (2013). Σε εκ. ευρώ.

Χώρα	Απασχόληση	Παραγωγή	Δαπάνες R&D	Εγχώρια Αγορά	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Εμπορικό Ισοζύγιο
Αυστρία	12226	2692	453	3207	7574	6787	787
Βέλγιο	33701	8034	2493	4432	36789	30918	5871
Βουλγαρία	9900	117	n/a	853	695	919	-224
Κροατία	5800	617	40	647	410	636	-226
Κύπρος	1140	180	85	198	244	223	21
Τσεχία	14800	n/a	77	2125	1490	2960	-1470
Δανία	21150	8725	1411	2095	9519	3476	6043
Εσθονία	400	n/a	n/a	231	55	306	-251
Φινλανδία	5465	1450	171	2114	909	1831	-922
Γαλλία	93209	20507	4789	26744	28553	22418	6135
Γερμανία	110036	29010	6063	26960	56952	35243	21709
Ελλάδα	13200	938	80	3949	1051	2752	-1701
Ουγγαρία	22600	2629	158	2010	3654	2696	958
Ισλανδία	n/a	n/a	n/a	108	n/a	n/a	n/a
Ιρλανδία	25441	18896	305	1788	21239	4506	16733
Ιταλία	62300	27461	1220	20941	18777	18792	-15
Λετονία	1971	120	n/a	310	297	456	-159
Λιθουανία	1220	n/a	n/a	467	383	703	-320
Λουξεμβούργο	n/a	n/a	n/a	n/a	257	446	-189
Μάλτα	445	n/a	n/a	77	258	120	138
Ολλανδία	13000	6180	642	4471	18935	13123	5812
Νορβηγία	3800	745	124	1652	585	1468	-883
Πολωνία	27570	2710	203	5347	2383	4479	-2096
Πορτογαλία	8000	1434	90	2804	732	2076	-1344

Πίνακας 2.1

Συνέχεια

Ρουμανία	23500	655	250	2659	930	2650	-1720
Ρωσία	n/a	5879	n/a	13736	284	9786	-9502
Σερβία	n/a	n/a	n/a	564	n/a	n/a	n/a
Σλοβακία	3000	n/a	n/a	1166	367	1520	-1153
Σλοβενία	8550	1903	165	507	2317	921	1396
Ισπανία	36992	14486	885	13203	10475	11435	-960
Σουηδία	11482	6677	800	3653	6500	3475	3025
Ελβετία	40913	33010	5048	4124	46934	18048	28886
Τουρκία	22000	3690	83	6945	619	3389	-2770
Η. Βασίλειο	73000	18183	4807	16671	24966	21684	3282
Σύνολο	706811	216928	30442	176758	305133	230242	74891

Πηγή: EFPIA, 2015

Πίνακας 2.2

Κατάλογος Φαρμάκων με τις Μεγαλύτερες Πωλήσεις Διεθνώς του έτους 2014 (σε εκατ. \$).

Φάρμακο	Εταιρεία	Γενική Ονομασία	Πωλήσεις 2014
1.Humira	AbbVie + Eisai	adalimumab	12890
2.Sovaldi	Gilead Sciences	sofosbuvir	10283
3.Enbrel	Amgen + Pfizer + Takeda	etanercept	8915
4.Remicade	JNJ + Merck & Co + Mitsubishi Tanabe	infliximab	8807
5.Lantus	Sanofi	insulin glargine recombinant	8428

Πίνακας 2.2

Συνέχεια

6.Rituxan	Roche	rituximab	7547
7.Serefide/Advair	GlaxoSmithKline + Almirall + Faes	flutisacone propionate; salmeterol sxinafoate	7058
8. Avastin	Roche	bevacizumab	7018
9. Herceptin	Roche	trastuzumab	6863
10. Januvia/Janumet	Merck & Co + Daewoong + Ono + Almirall	sitagliptin phosphate	6358
11. Crestor	AstraZeneca + Shionogi + Chiesi	rosuvastatin calcium	5987
12. Lyrica	Pfizer + Jeil	pregabalin	5209
13. Revlimid	Celgene	lenalidomide	4980
14. Gleevec	Novartis	imatinib mesylate	4746
15. Abilify	Otsuka Holdings	aripiprazole	4638
16. Neulasta	Amgen + Kyowa Hakko	pegfilgrastim	4599
17. Nexium	AstraZeneca + Diichi Sankyo + Daewoong	esomeprazole magnesium	4325
18. Lucentis	Novartis + Roche	ranibizumab	4301
19. Spiriva	Boehringer Ingelheim	tiotropium bromide monohydrate	4300
20. Prevnar 13	Pfizer + Daewoong	pneumococcal vaccine	4297

Πηγή: Evaluate Pharma World Preview 2015

Πίνακας 2.3

Κατάλογος Εταιρειών με τη Μεγαλύτερη Κερδοφορία Διεθνώς του έτους 2014 (σε δισεκατ. \$).

Θέση	Εταιρεία	Καθαρά Κέρδη
1	Johnson & Johnson	17.1
2	Pfizer	14.5
3	Roche	13.5
4	Novartis	13.1
5	Gilead Sciences	13.0
6	Merck & Co	10.2
7	Sanofi	9.1
8	GlaxoSmithKline	7.6
9	Amgen	6.7
10	Bayer	6.6
11	AstraZeneca	5.4
12	AbbVie	5.4
13	Novo Nordisk	4.7
14	Teva Pharmaceutical Industries	4.4
15	Biogen	3.3
16	Actavis	3.1
17	Bristol-Myers Squibb	3.1
18	Abbott Laboratories	3.0
19	Eli Lilly	3.0
20	Valeant Pharmaceuticals International	2.8

Πίνακας 2.3

Συνέχεια

Σύνολο		149,6

Πηγή: Evaluate Pharma World Preview 2015

Από την ανωτέρω απεικόνιση και την παράθεση των σχετικών στατιστικών στοιχείων γίνεται άμεσα αντιληπτή η δυναμική του κλάδου σε παγκόσμιο επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα διακρίνουμε την κατάταξη των μεγαλύτερων εταιρειών διεθνώς με κριτήριο τα συνολικά καθαρά κέρδη, καθώς και την κατάταξη των φαρμάκων με τις μεγαλύτερες πωλήσεις. Επιπρόσθετα παρατίθενται χρήσιμα στοιχεία αναφορικά με τη συνεισφορά του κλάδου σε εθνικό επίπεδο, καθώς επίσης διακρίνουμε τη σχετική θέση της χώρας μας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αναφορικά με τα οφέλη που προκύπτουν από τον φαρμακευτικό κλάδο σε επιλεγμένους τομείς.

2.7 Χαρακτηριστικά της εγχώριας αγοράς φαρμάκου

Στην ελληνική αγορά φαρμάκου δραστηριοποιείται μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων με μακρόχρονη ισχυρή παρουσία και δυναμική. Στην πλειοψηφία του, ο κλάδος απαρτίζεται από εισαγωγικές επιχειρήσεις, παρά ταύτα η συνεισφορά της εγχώριας παραγωγής διευρύνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια.

Σύμφωνα με την κλαδική ανάλυση της ICAP (2013), η **SWOT** ανάλυση για τον φαρμακευτικό κλάδο στη χώρα μας παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

-Δυνατά Σημεία:

- α) Η φύση των προϊόντων καθότι το φάρμακο είναι αγαθό αναντικατάστατο που παρουσιάζει αυξητική ζήτηση.
- β) Οι αυξανόμενοι δείκτες δημογραφικής γήρανσης της χώρας.
- γ) Αναπτυγμένα και εδραιωμένα δίκτυα διανομής (φαρμακαποθήκες) με ευρεία γεωγραφική κάλυψη.
- δ) Η διεθνής βιομηχανία φαρμάκων περιλαμβάνει ισχυρά επιχειρηματικά σχήματα και ομίλους, που επενδύουν συστηματικά σε έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων.

-Αδύνατα Σημεία:

- α) Ελεγχόμενο κέρδος, καθότι η ύπαρξη θεσμοθετημένα προκαθορισμένης τιμής περιορίζει την ανάπτυξη των φαρμακευτικών επιχειρήσεων.
- β) Μεγάλες καθυστερήσεις πληρωμών και συσσωρευμένες οφειλές από πλευράς δημόσιου τομέα (νοσοκομεία, ασφαλιστικά ταμεία, κλπ.).
- γ) Συχνές αλλαγές στη νομοθεσία και καθυστέρηση στη λήψη αποφάσεων ή στην έγκριση νέων φαρμάκων.
- δ) Υψηλά διοικητικά κόστη/τέλη.

-Ευκαιρίες:

- α) Εξέλιξη βιοτεχνολογίας και προώθηση νέων φαρμακευτικών σκευασμάτων.
- β) Ανάπτυξη και διεύρυνση της εξαγωγικής δραστηριότητας.
- γ) Επιβαλλόμενη διεύρυνση της διείσδυσης των γενόσημων φαρμάκων στην εγχώρια αγορά τα προσεχή έτη.
- δ) Διεύρυνση της λίστας των μη συνταγογραφούμενων φαρμάκων και απελευθέρωση των καναλιών πώλησής τους.

-Απειλές:

- α) Παρατεταμένη οικονομική ύφεση με συνέπεια τη δραστική περικοπή των δαπανών για την υγεία
- β) Αναθεώρηση τιμών φαρμάκων με επιπτώσεις στη διαθεσιμότητά τους και τα έσοδα των εξεταζόμενων επιχειρήσεων
- γ) Έλλειψη ρευστότητας στην αγορά και αύξηση των επισφαλειών.
- δ) Συσσωρευμένα χρέη νοσοκομείων και ασφαλιστικών ταμείων
- ε) Επιβολή υψηλών εκπτώσεων/κλιμακωτών εισφορών (rebate/clawback) στις επιχειρήσεις

Σύμφωνα με την κλαδική έρευνα της Grant Thornton «Ελληνική Επιχειρηματικότητα: Σημάδια Αντοχής & Αχτίδες Ανάκαμψης» που έλαβε χώρα για την περίοδο 2009-2013, ο φαρμακευτικός κλάδος δείχνει σημάδια ανάκαμψης. Η εν λόγω έρευνα που βασίστηκε στις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις για την ανωτέρω περίοδο κατέταξε τις επιχειρήσεις σε τέσσερις κατηγορίες (μικρές, μικρομεσαίες, μεγάλες και πολύ μεγάλες). Ειδικότερα για

τις φαρμακευτικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας τονίζεται ότι η απόδοσή τους σε οικονομικό επίπεδο ποικίλει.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο εν λόγω κλάδος τονίζονται τα εξής:

-Υπάρχει ανομοιογένεια καθότι συνυπάρχουν Ελληνικές εταιρείες που παράγουν γενόσημα αλλά και θυγατρικές πολυεθνικών που προωθούν τα πρωτότυπα προϊόντα των μητρικών τους.

- Οι συνολικά 10 μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου κατέχουν το 39% περίπου της αγοράς.

- Ο κλάδος ακολουθεί την πορεία των υπολοίπων ελληνικών εταιρειών αναφορικά με τις συνολικές πωλήσεις, ενώ τα πρώτα έτη της κρίσης πλήττεται σφοδρότερα. Εντούτοις, τα τελευταία δύο έτη (2012,2013) δείχνει σημάδια προσαρμογής και ακολουθεί πορεία εξυγίανσης και ανάπτυξης. Στοιχεία όπως ο περιορισμός του λειτουργικού κόστους, η βελτίωση του περιθωρίου EBITDA⁴, η βελτίωση της ταμιακής ρευστότητας και η μείωση της δανειακής επιβάρυνσης, καταδεικνύουν πως ο κλάδος ξεπερνά την κρίση.

Η έρευνα καταλήγει στα εξής βασικά συμπεράσματα για τον κλάδο των φαρμακευτικών εταιρειών:

-Η πορεία του κύκλου εργασιών του κλάδου καταγράφει σημαντικές απώλειες, ακολουθώντας την πορεία του συνόλου της Ελληνικής οικονομίας.

-Το 2010 το περιθώριο κέρδους σχεδόν στο σύνολο των εταιρειών του κλάδου εξανεμίστηκε εξαιτίας της κρατικής παρέμβασης στη διαμόρφωση της τιμολογιακής πολιτικής. Εντούτοις, ο κλάδος ανακάμπτει από το 2012 και το 2013 η προ φόρων κερδοφορία του κινείται σε πολύ υψηλά επίπεδα.

-Παρατηρείται μείωση δανεισμού κατά της διάρκεια της πενταετίας, ενώ το 2013 παρουσιάζει ισχυρή κεφαλαιακή διάρθρωση, κυρίως για τις μεγάλες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις, όπως αυτή απεικονίζεται από τη σχέση ξένων προς ιδίων κεφαλαίων.

-Ως απότοκος των δύο ανωτέρω παρατηρήσεων (ενδυνάμωση κερδοφορίας-μείωση δανεισμού) ο κλάδος παρουσιάζει αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται συνοπτικά τα οικονομικά στοιχεία του κλάδου και η εξέλιξη αυτών κατά την περίοδο 2009-2013:

---

⁴ EBITDA: Earnings Before Interest, Tax, Depreciation and Amortization

Πίνακας 2.4

Διαχρονική εξέλιξη οικονομικών στοιχείων φαρμακευτικού κλάδου περιόδου 2009-2013

Συνοπτικά Στοιχεία Χρηματοοικονομικής θέσης	2013	2012	2011	2010	2009
Μη κυκλοφορούντα Στοιχεία του Ενεργητικού	801	782	743	872	598
Κυκλοφορούντα Στοιχεία του Ενεργητικού	3781	4216	4307	5651	6003
Σύνολο Ενεργητικού	4583	4997	5051	6254	6602
Τδία Κεφάλαια	1601	1501	846	1020	1204
Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	284	192	267	297	334
Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	497	418	442	450	473
Σύνολο Μακροπρόθεσμων Υποχρεώσεων	782	610	709	747	807
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	400	890	998	1203	999
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	1799	1996	2497	3553	3592
Σύνολο Βραχυπρόθεσμων Υποχρεώσεων	2199	2886	3495	4756	4591
Σύνολο Υποχρεώσεων	2981	3496	4204	5503	5398

Πίνακας 2.4

Συνέχεια

Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων και Υποχρεώσεων	4583	4997	5051	6524	6602
Κεφάλαιο Κίνησης	1582	1330	812	895	1412

Πηγή: Κλαδική Μελέτη Grant Thornton 2014

Πίνακας 2.5

Διαχρονική εξέλιξη πωλήσεων φαρμακευτικού κλάδου περιόδου 2009-2013

Πωλήσεις	2013	2012	2011	2010	2009
Πολύ μεγάλες	1214	1245	1407	1474	1498
Μεγάλες	2847	3259	3441	3528	4047
Μικρές και Μεσαίες	1847	1953	2112	2090	2273
Συνολικές Πωλήσεις Κλάδου	5907	6457	6960	7091	7818

Πηγή: Κλαδική Μελέτη Grant Thornton 2014

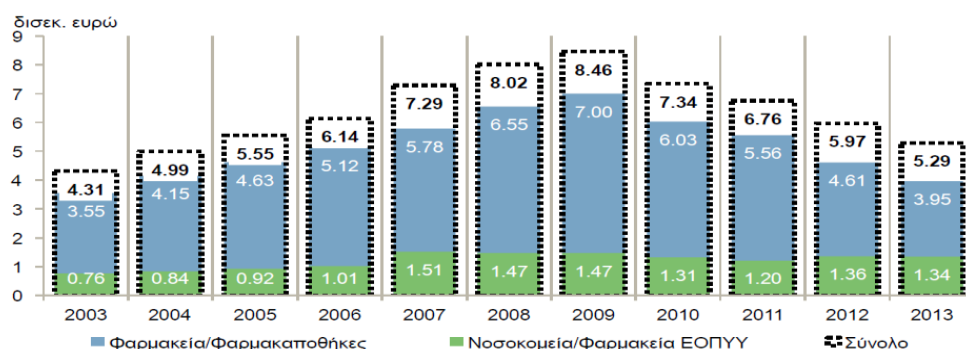
Όπως παρατηρούμε από τα στοιχεία που παρατίθενται, ο φαρμακευτικός κλάδος στη χώρα μας δείχνει σημάδια σταθεροποίησης και θωράκισης από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, γεγονός που προσδίδει αισιοδοξία για την μεσοπρόθεσμη πορεία του.

2.8 Συνεισφορά του φαρμακευτικού κλάδου στην εγχώρια οικονομία

Ο φαρμακευτικός κλάδος και ειδικότερα η παραγωγή και διάθεση φαρμακευτικών προϊόντων αποτελούν αναμφίβολα έναν από τους δυναμικότερους κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας. Η συμβολή του στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας γίνεται σαφής αν λάβουμε υπόψη μας συγκεκριμένα μακροοικονομικά στοιχεία. Στη συνέχεια παρατίθενται βασικοί τομείς της οικονομίας όπου η συμβολή του κλάδου κρίνεται ιδιαίτερος σημαντική.

Πωλήσεις

Οι πωλήσεις φαρμάκων στη χώρα μας διαμορφώθηκαν το 2013 στα 5,29 δις. ευρώ, παρουσιάζοντας μείωση σε σχέση με το 2012 κατά περίπου 11%, ακολουθώντας τη συνεχή πτωτική τάση που ξεκίνησε μετά το 2009, όπου έκτοτε η συνολική μείωση έχει ανέλθει στο 37,5%. Από το σύνολο των πωλήσεων του 2013, το 75% διοχετεύτηκε στις φαρμακαποθήκες και στα φαρμακεία, έναντι 82% κατά μέσο όρο την περίοδο 2003-2012, ενώ το υπόλοιπο 25% προωθήθηκε στα νοσοκομεία.

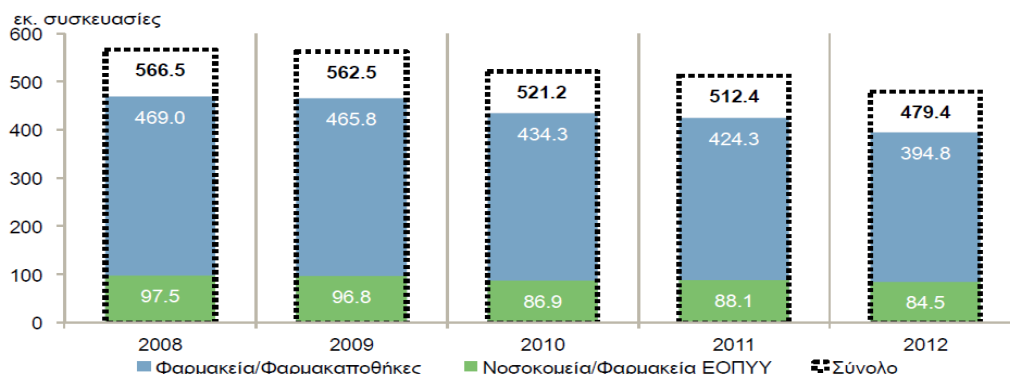

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.2

Πωλήσεις φαρμάκων στην Ελλάδα 2003-2012 (σε δισεκ. Ευρώ)

Αναφορικά με το συνολικό αριθμό των πωληθέντων συσκευασιών, προκύπτει μείωση το 2012 κατά 6,5% με το 82,4% των πωλήσεων να κατευθύνεται σε φαρμακεία και φαρμακαποθήκες.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.3

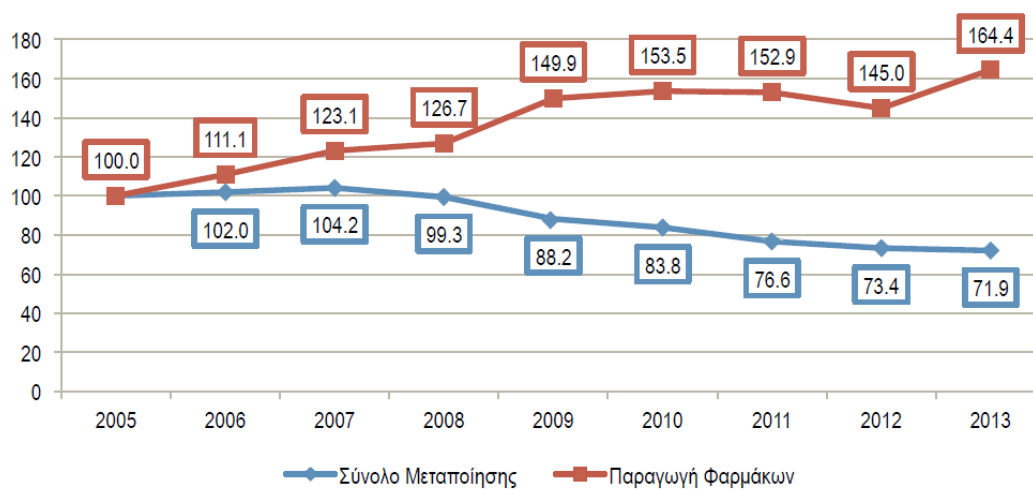
Πωλήσεις φαρμάκων στην Ελλάδα. 2008-2012, αριθμός συσκευασιών

Παραγωγή

Ο κλάδος παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων αποτελεί έναν από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους της εγχώριας μεταποίησης, σε μία περίοδο που η ελληνική βιομηχανία ακολούθησε πτωτική πορεία. Το γεγονός αυτό είναι απότοκος των επενδύσεων στον κλάδο τα τελευταία χρόνια, οι οποίες αν και περιορίστηκαν από την οικονομική κρίση, εντούτοις οι απώλειες που παρουσιάστηκαν είναι περιορισμένες συγκριτικά με το σύνολο της μεταποίησης.

Η ανάλυση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής, μας δείχνει πως η ύφεση της εγχώριας οικονομίας επηρέασε το σύνολο της μεταποίησης, παρά ταύτα εξετάζοντας τον υποκλάδο της παραγωγής φαρμάκων, θα διαπιστώσουμε σημαντική άνοδο παρά τον περιορισμό της φαρμακευτικής δαπάνης. Παρατηρούμε λοιπόν πως μέχρι το 2010 καταγράφεται σημαντική ανοδική πορεία, ενώ έπειτα από μια μικρή κάμψη κατά την επόμενη διετία, το 2013 παρατηρείται σημαντικότερη άνοδος που υπερκαλύπτει τις σχετικές απώλειες. Αντιθέτως το σύνολο της μεταποίησης παρουσιάζει συνεχώς πτωτικές τάσεις μετά το 2007.

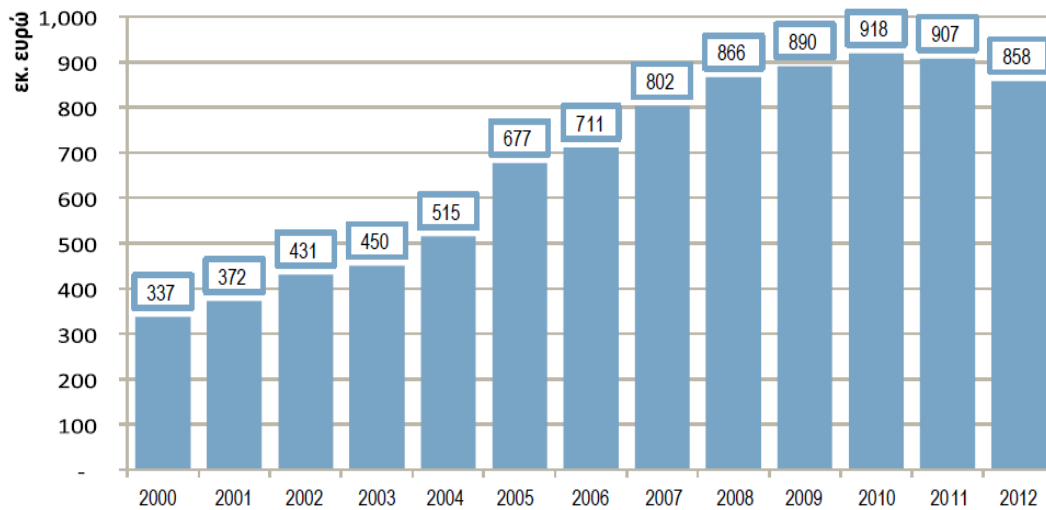
Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.4

Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων (έτος βάσης 2005)

Σύμφωνα με την έρευνα Prodcom, που επεξεργάστηκε τα στοιχεία της Eurostat⁵, η παραγωγή φαρμάκου στη χώρα μας το 2012 ανήλθε στα 858 εκ. ευρώ (μέτρηση σε όρους τιμών παραγωγού), εμφανίζοντας μείωση άνω του 5% σε σχέση με το 2011.

⁵ Και περιλαμβάνεται στη μελέτη του ΣΦΕΕ (2014)

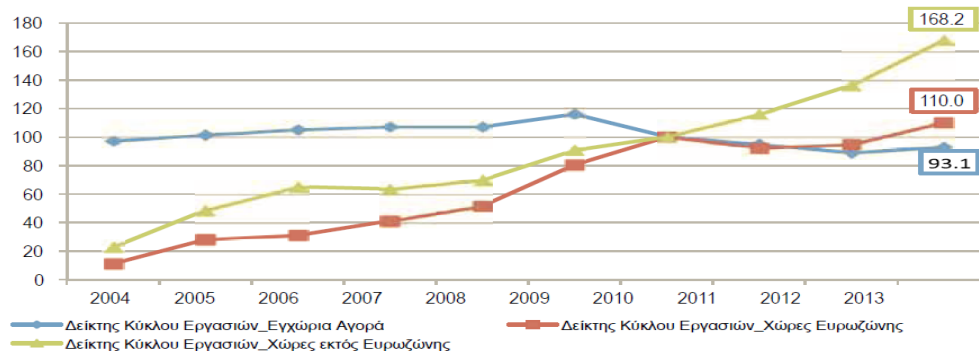
Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.5

Εγχώρια παραγωγή φαρμάκου σε εκ. ευρώ σε όρους τιμών παραγωγού

Κύκλος Εργασιών

Αναφορικά με την εξέλιξη του κύκλου εργασιών στη φαρμακοβιομηχανία, και πιο συγκεκριμένα, αν προσπαθούσαμε να τον επιμερίσουμε σε αυτόν που δημιουργείται από την εγχώρια αγορά, από τις εξαγωγές προς χώρες της ΕΕ και από τις εξαγωγές προς χώρες εκτός ΕΕ, θα καταλήγαμε στα ακόλουθα συμπεράσματα: Ο κύκλος εργασιών από την εγχώρια αγορά παρουσιάζει μικρή άνοδο μέχρι και το 2009, οπότε και ακολουθεί σημαντική πτώση η οποία ανακόπτεται το 2013, όπου και η αγορά δείχνει σημάδια ανάκαμψης παρουσιάζοντας μικρή άνοδο. Ο κύκλος εργασιών από εξαγωγές εντός ΕΕ παρουσιάζει συνεχή σημαντική άνοδο μέχρι το 2011, οπότε και ακολουθεί μικρή κάμψη, η οποία όμως ανακόπτεται κατά την επόμενη διετία οπότε και παρατηρείται σημαντική άνοδος. Τέλος οι εξαγωγές εκτός ΕΕ παρουσιάζουν εντυπωσιακή άνοδο καθ' όλη την εξεταζόμενη διάρκεια η οποία είναι άκρως εντυπωσιακή κατά τη διάρκεια της εγχώριας κρίσης. Είναι εμφανές πως οι επιχειρήσεις του κλάδου προσανατολίστηκαν στις εξαγωγές κυρίως σε χώρες εκτός ΕΕ με στόχο να καλύψουν τη μείωση των εσόδων από την κάμψη της εγχώριας αλλά και ευρωπαϊκής ζήτησης ως απότοκος της οικονομικής κρίσης.

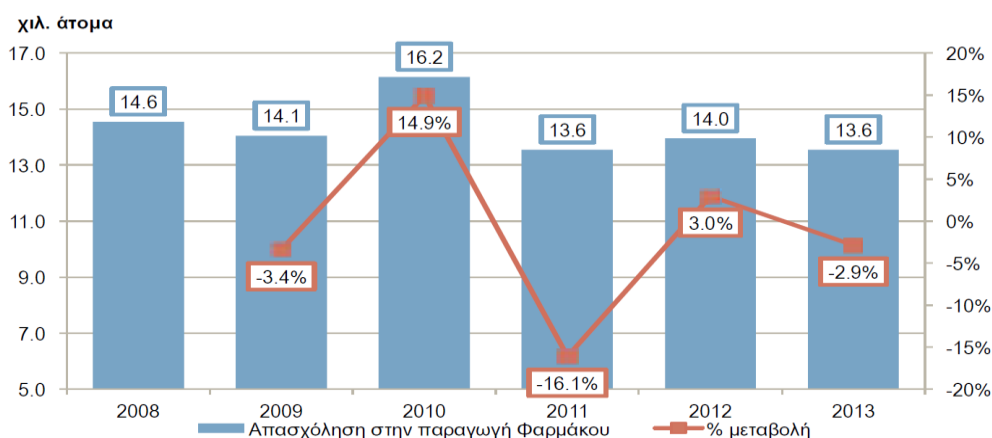
Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών στη Βιομηχανία Παραγωγής Φαρμάκου (έτος βάσης 2010)

Απασχόληση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ) για το 2013 στον κλάδο απασχολούνται περίπου 13,6 χιλιάδες εργαζόμενοι συμβάλλοντας σημαντικά στον τομέα της απασχόλησης. Παράλληλα, σύμφωνα με την Στατιστική Ταξινόμηση Επαγγελμάτων, στον κλάδο παραγωγής φαρμάκων εντοπίζονται 31 διαφορετικές ειδικότητες/επαγγέλματα. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διαχρονική μεταβολή στην απασχόληση στην παραγωγή φαρμάκου βάσει των στοιχείων της Eurostat για τα έτη 2008-2013. Όπως διαπιστώνουμε το 2013 η απασχόληση σημείωσε πτώση κατά 2.9% επανερχόμενη στα επίπεδα του 2011. Παράλληλα το 2010 παρατηρείται το μεγαλύτερο ύψος απασχόλησης για την εξεταζόμενη περίοδο με συνολικά 16,2 χιλιάδες εργαζόμενους.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.7

Απασχόληση στην παραγωγή Φαρμάκου

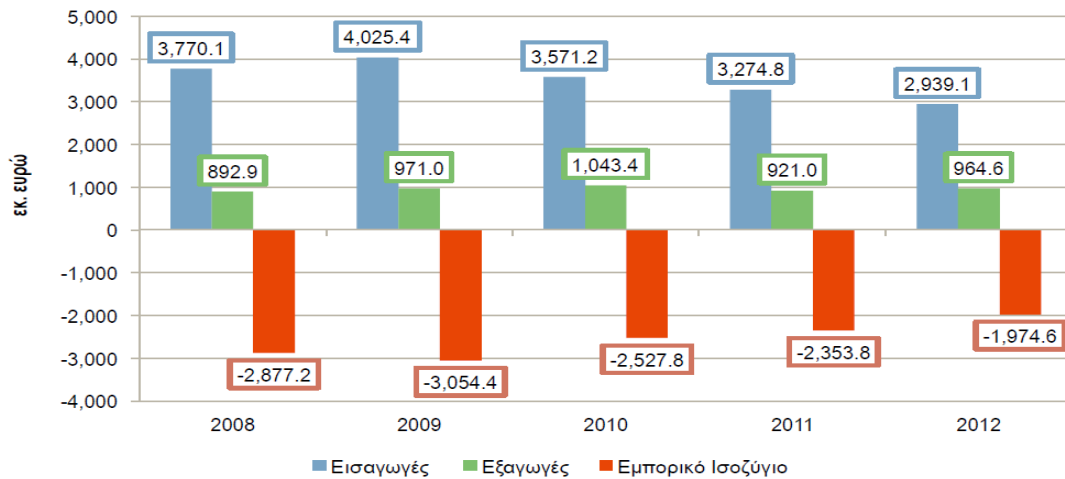
Στα στοιχεία που αναφέρονται ανωτέρω, θα πρέπει να συνυπολογίσουμε επιπρόσθετα περίπου 29 χιλιάδες θέσεις εργασίας που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της καταναλωτικής δαπάνης από τους καταβαλλόμενους μισθούς, γεγονός που ανεβάζει τη συνολική επίδραση στην απασχόληση από τη δραστηριότητα του κλάδου σε περίπου 53 χιλιάδες θέσεις εργασίας για το 2013.

ΑΕΠ

Με βάση τα στοιχεία του 2012, η συμβολή του κλάδου στο ΑΕΠ της χώρας εκτιμάται στα €2,8 δις. Με βάση τους εκτιμώμενους πολλαπλασιαστές, υπολογίζεται ότι για κάθε €1,000 που δαπανώνται για την αγορά φαρμάκων που παράγονται στην Ελλάδα, το ΑΕΠ της χώρας ενισχύεται κατά €3,420. Επιπλέον, σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της εγχώριας Μεταποίησης, ο κλάδος παραγωγής φαρμάκου την περίοδο 2000-2010 παρουσίασε την υψηλότερη μέση ετήσια αύξηση ως προς την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία. Τέλος η συμβολή του στην εγχώρια μεταποιητική δραστηριότητα ακολούθησε αυξητική πορεία την προηγούμενη δεκαετία φτάνοντας το 2010 το 10% της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής.

Εξωτερικό Εμπόριο

Ο ρόλος του φαρμακευτικού κλάδου στη διαμόρφωση του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της χώρας είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές φαρμάκων το 2012 ανήλθαν σε €2.9 δις και €964 εκ. αντίστοιχα όπως παρατηρούμε και στο διάγραμμα που ακολουθεί. Σε σχέση με το 2011 οι εισαγωγές φαρμακευτικών προϊόντων παρουσίασαν μείωση κατά 10%, και οι εξαγωγές αύξηση κατά 5%. Ως αποτέλεσμα, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου φαρμάκων συρρικνώθηκε κατά 16% και διαμορφώθηκε στα €1.9 δις, εμφανίζοντας σαφείς τάσεις μείωσης κατά τα τελευταία έτη. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2009 το σχετικό νούμερο ανερχόταν στα €3.1δις. Θα πρέπει να σημειωθεί πως οι εξαγωγές φαρμακευτικών προϊόντων κατέχουν το 4^ο μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολο των εξαγωγών της ελληνικής Μεταποίησης.

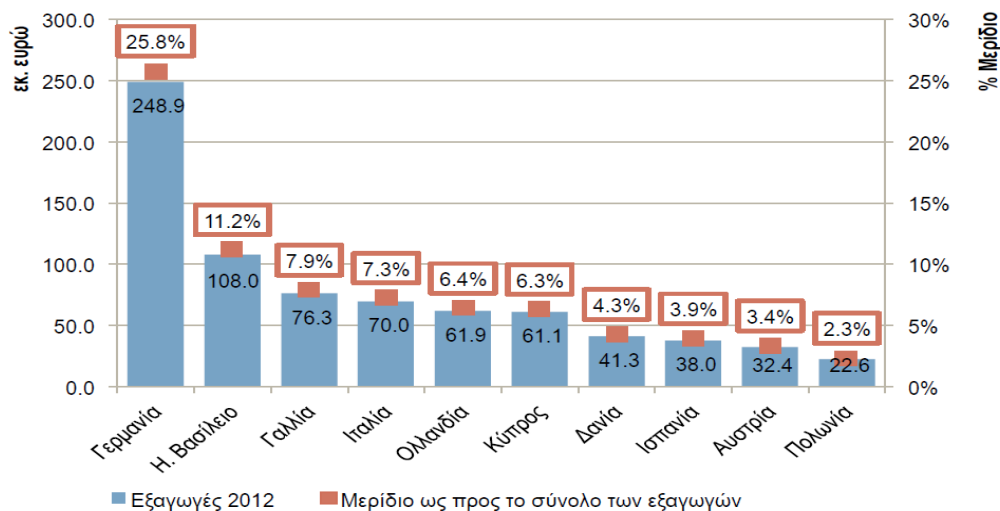

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.8

Εξέλιξη Εμπορικού Ισοζυγίου Φαρμάκων (εκατ. €).

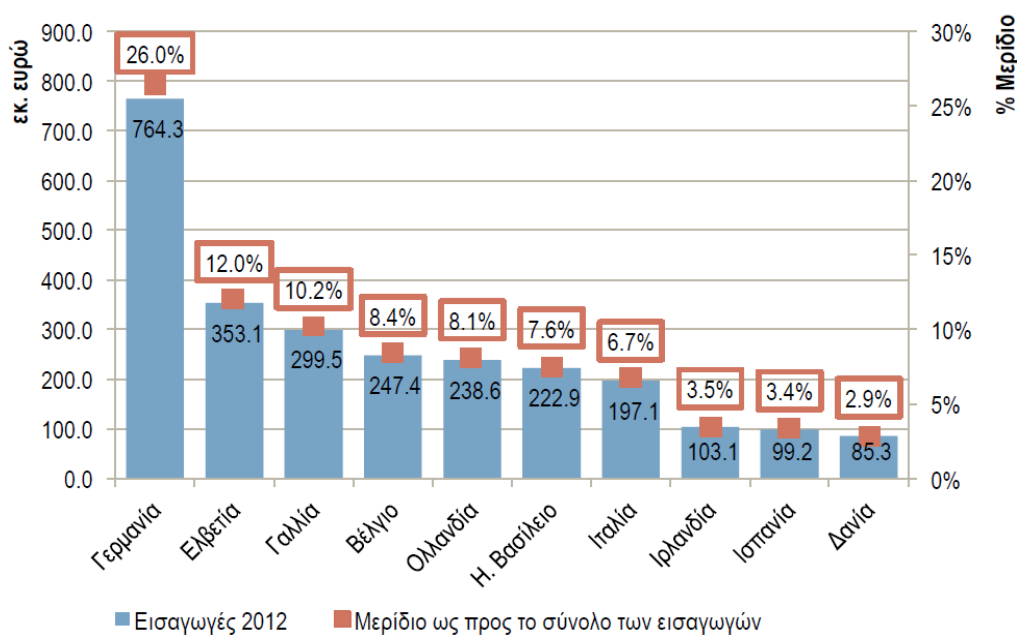
Βάσει των στοιχείων του 2012 η χώρα μας κατά το συγκεκριμένο έτος εξήγαγε φαρμακευτικά προϊόντα σε 117 χώρες, ενώ εισήγαγε φαρμακευτικά προϊόντα σε 62 χώρες. Κυριότερος εξαγωγικός προορισμός είναι η Γερμανία με 249 εκ. ευρώ (περίπου 1/4 των συνολικών εξαγωγών), και ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο με 108 εκ. ευρώ (περίπου 1/10 των συνολικών εξαγωγών). Κυριότερος εισαγωγικός προορισμός είναι εκ νέου η Γερμανία με αξία φαρμάκων ύψους 764 εκ. ευρώ (περίπου 1/4 των συνολικών εισαγωγών), και ακολουθεί η Ελβετία με 353 εκ. ευρώ.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.9

Κυριότερες χώρες προορισμού εξαγωγών φαρμακευτικών προϊόντων 2012

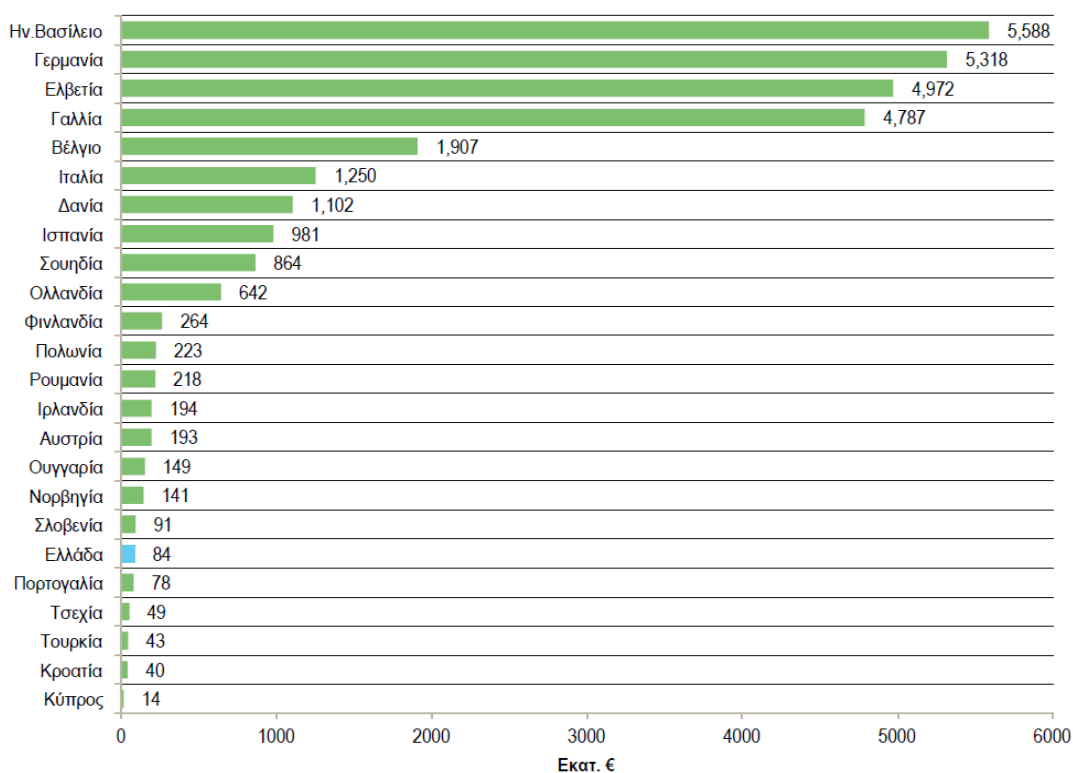
Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.10

Κυριότερες χώρες προέλευσης εισαγωγών φαρμακευτικών προϊόντων 2012

Έρευνα και ανάπτυξη (R&D)

Παρότι το στοιχείο της έρευνας και ανάπτυξης αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα ανάπτυξης της αγοράς φαρμάκου, η χώρα μας καταλαμβάνει μία από τις τελευταίες θέσεις στη Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα το 2011 η Ελλάδα κατατάσσεται 19^η στη σχετική λίστα των χωρών με δαπάνες μόλις 84 εκ. ευρώ, με το Ηνωμένο Βασίλειο να καταλαμβάνει την πρώτη θέση με συνολικές δαπάνες ύψους 5,588 εκ. ευρώ. Η θέση της χώρας μας είναι ένδειξη της μη καθιέρωσης ενός κατάλληλου περιβάλλοντος ικανού να προσελκύσει και να υλοποιήσει κλινικές μελέτες που θα προσέφεραν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην Εθνική οικονομία, τόσο σε όρους απασχόλησης όσο και σε όρους αύξησης της εγχώριας προστιθέμενης αξίας.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.11

Δαπάνες Έρευνας και Ανάπτυξης στην Ευρώπη, 2011

Δαπάνες

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι συνολικές δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες στον τομέα της υγείας, ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε τιμές αγοράς. Παρατηρούμε πως στη χώρα μας παρουσιάζεται εμφανής άνοδος του σχετικού ποσοστού κατά τις τελευταίες δεκαετίες και μέχρι το 2010, οπότε και επέρχεται κάμψη με το ποσοστό να κυμαίνεται στο 9,3% (από 9,5 το 2010).

Πίνακας 2.6

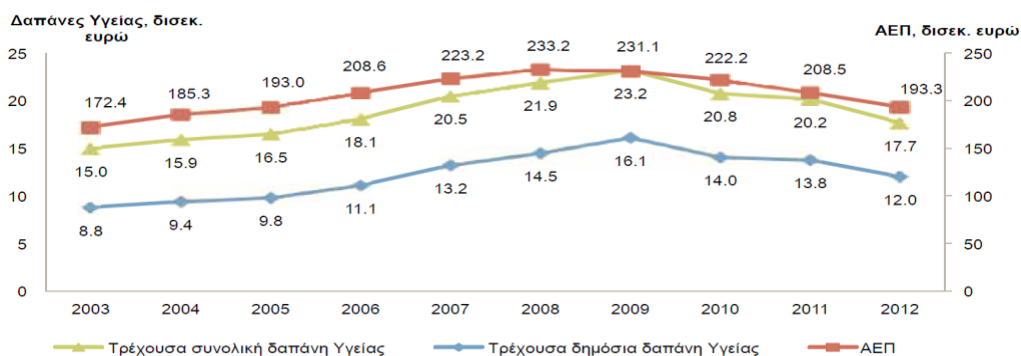
Συνολικές φαρμακευτικές δαπάνες (δημόσιες και ιδιωτικές) ως ποσοστό του ΑΕΠ-αγοραίες τιμές

	1970	1980	1990	2000	2010	2012
Austria	5.2	7.5	8.4	10.0	11.1	11.1
Belgium	3.9	6.3	7.2	8.1	10.6	10.9
Czech Republic	-	-	4.4	6.3	7.4	7.5
Denmark	-	8.9	8.3	8.7	11.1	11.0
Estonia	-	-	-	5.3	6.3	5.9
Finland	5.5	6.3	7.7	7.2	9.0	9.1
France	5.4	7.0	8.4	10.1	11.6	11.6
Germany	6.0	8.4	8.3	10.4	11.6	11.3
Greece	5.5	5.9	6.7	8.0	9.5	9.3
Hungary	-	-	-	7.2	8.1	8.0
Iceland	4.7	6.3	7.8	9.5	9.3	9.0
Ireland	5.0	8.1	6.0	6.2	9.2	8.9
Italy	-	-	7.7	7.9	9.4	9.2
Luxembourg	3.1	5.2	5.4	7.5	7.6	7.1
Netherlands	-	7.0	7.5	7.6	11.2	11.8
Norway	4.4	7.0	7.6	8.4	9.4	9.3
Poland	-	-	4.8	5.5	7.0	6.8
Portugal	2.3	4.9	5.6	8.6	10.2	9.5
Slovakia	-	-	-	5.5	8.5	8.1
Slovenia	-	-	-	8.3	9.1	9.4
Spain	3.5	5.3	6.5	7.2	9.6	9.3
Sweden	6.6	8.7	8.1	8.2	9.5	9.6
Switzerland	5.3	7.2	8.0	9.9	10.9	11.4
Turkey	-	2.4	2.7	4.9	5.6	5.4
United Kingdom	4.5	5.6	5.8	6.9	9.4	9.3
Europe	4.7	6.6	6.8	7.7	9.3	9.2
USA	6.8	8.7	11.9	13.1	17.0	16.9
Japan	4.4	6.4	5.8	7.6	9.6	10.3

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Μια πιο αναλυτική ματιά στην πορεία των δαπανών υγείας στη χώρα μας κατά το διάστημα 2003-2012, καταδεικνύει την πτωτική πορεία που αυτές σημείωσαν μετά το 2009, ακολουθώντας τις τάσεις του ΑΕΠ. Πιο συγκεκριμένα, το διάστημα 2005-2009 το ΑΕΠ σημείωσε αύξηση κατά 20%, ενώ η συνολική δαπάνη υγείας αυξήθηκε το ίδιο διάστημα κατά 41%. Αντιθέτως, κατά την κορύφωση της κρίσης το διάστημα 2009-2012, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 16,3% με την συνολική και δημόσια δαπάνη υγείας να μειώνονται κατά 23,6% και 25,3% αντίστοιχα.

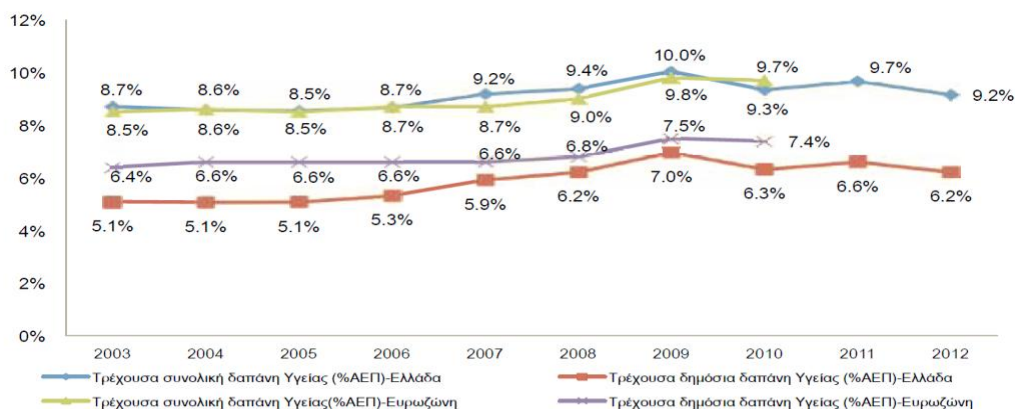

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.12

ΑΕΠ, Τρέχουσα Συνολική Δαπάνη Υγείας και Τρέχουσα Δημόσια Δαπάνη Υγείας (σε δισεκ. Ευρώ)

Ως ποσοστό του ΑΕΠ, για το ίδιο διάστημα, η συνολική δαπάνη υγείας στην Ελλάδα παρουσιάζει ανοδική πορεία μέχρι το 2009, προσεγγίζοντας το 10% του ΑΕΠ. Αντιθέτως το 2012, το αντίστοιχο ποσοστό ανήλθε στο 9,2%. Παρόμοια δεδομένα διαμορφώνονται και για τη δημόσια δαπάνη υγείας όπου από το 7% το 2009, μειώνεται στο 6,2% το 2012.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.13

Τρέχουσα Συνολική Δαπάνη Υγείας και Τρέχουσα Δημόσια Δαπάνη Υγείας ως % ΑΕΠ, Ελλάδα, Ευρωζώνη.

Όπως παρατηρούμε από το ανωτέρω διαγραμμα, στην ευρωζώνη το ποσοστό της συνολικής δαπάνης υγείας ως προς το ΑΕΠ ακολούθησε παρόμοια εξέλιξη με τη χώρα μας, ενώ σε σχέση με τη δημόσια δαπάνη τα ποσοστά είναι υψηλότερα (7,4% το 2010, έναντι 6,3% στην Ελλάδα).

2.9 Προοπτικές του φαρμακευτικού κλάδου στη χώρα μας

Αναφορικά με τις προοπτικές του κλάδου, σύμφωνα με την κλαδική έρευνα της Grant Thornton (2014), τονίζεται πως αυτός μπορεί να διατηρήσει ή και να αυξήσει τα μερίδια αγοράς του, μέσω της αύξησης του μεριδίου των γενόσημων φαρμάκων, σε συνδυασμό με τη λήξη πατέντας σε πρωτότυπα φάρμακα ευρείας κατανάλωσης και παράλληλα με την αλλαγή στη διαδικασία συνταγογράφησης αλλά και την αύξηση των εξαγωγών. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να εξεταστούν οι προοπτικές επενδύσεων σε εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό για ενδυνάμωση του τομέα έρευνας και ανάπτυξης (R&D) καθώς και ενίσχυση των εμπορικών σημάτων των φαρμακευτικών επιχειρήσεων. Παρά ταύτα, καθίσταται αναγκαία η περαιτέρω μείωση του λειτουργικού κόστους, λόγω και των περαιτέρω περικοπών δαπανών στον τομέα της υγείας, οι οποίες και αποτελούν απειλή για την κερδοφορία του κλάδου.

Στις θετικές προοπτικές του κλάδου στέκεται και ο IOBE με τη μελέτη του που παρουσιάστηκε τον Μάρτιο του 2013 και στην οποία καταγράφεται η κομβική σημασία της εγχώριας παραγωγής φαρμάκων όσον αφορά τη συμβολή της στην ελληνική οικονομία σε όρους ΑΕΠ, απασχόλησης και ανταγωνιστικότητας. Όπως αναδεικνύεται από τη μελέτη, η εγχώρια φαρμακοβιομηχανία έχει αναπτύξει σημαντική δυναμική τα τελευταία χρόνια, με βασικά χαρακτηριστικά την ανταγωνιστικότητα, την εξωστρέφεια και την καινοτομία και καθίσταται σαφές πως ο κλάδος θα μπορούσε να συνεισφέρει σημαντικά στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας. Επίσης η μελέτη στέκεται στους περιορισμούς και στις συνθήκες που επικρατούν στον κλάδο και καταλήγει σε προτάσεις, η υλοποίηση των οποίων θα μπορούσε να του προσδώσει μεγαλύτερη ώθηση. Πιο συγκεκριμένα, οι περιορισμοί της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς δεν επιτρέπουν διακριτική μεταχείριση των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων ή την επιβολή κάποιας μορφής εθνικών περιορισμών σε ανταγωνιστικά προϊόντα. Το γεγονός αυτό καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη υιοθέτησης ενός πλέγματος μέτρων και πολιτικών ενίσχυσης της αναπτυξιακής προοπτικής μέσω της διαμόρφωσης ενός ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος, της μείωσης της γραφειοκρατίας, της εφαρμογής συστήματος προοδευτικών φορολογικών απαλλαγών αναλόγως των εγχώριων επενδύσεων και της ενίσχυσης του εξαγωγικού εμπορίου, στα πλαίσια της τρέχουσας δημοσιονομικής πολιτικής και της προσπάθειας ελέγχου της φαρμακευτικής δαπάνης. Συνοπτικά οι προτεινόμενες πολιτικές προτεραιότητες συνοψίζονται ακολούθως:

Πολιτική προτεραιότητα 1: Λειτουργική αναβάθμιση του ΕΟΦ.

Πολιτική προτεραιότητα 2: Επίσημη, διαφανής καταγραφή της φαρμακευτικής δαπάνης.

Πολιτική προτεραιότητα 3: Διευθέτηση των υφιστάμενων χρεών των νοσοκομείων και του ΕΟΠΥΥ.

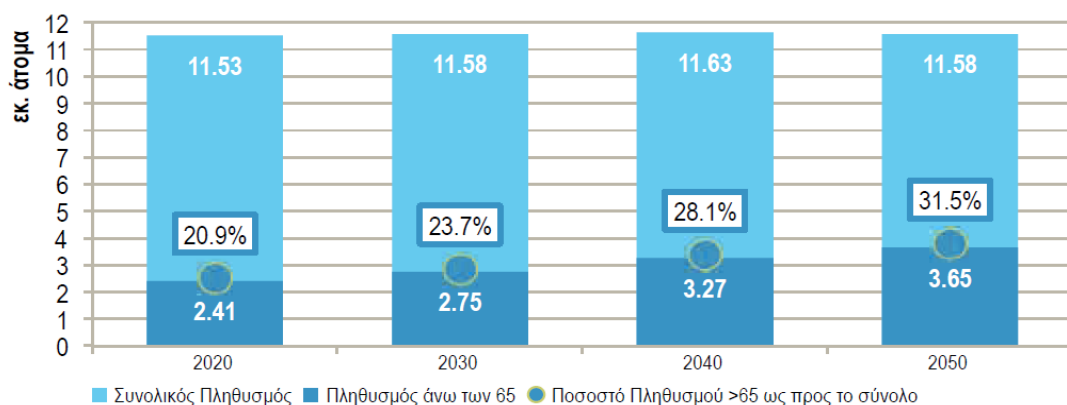
Πολιτική προτεραιότητα 4: Ενίσχυση της έρευνας με στόχο τη συστηματική προαγωγή της καινοτομίας.

Πολιτική προτεραιότητα 5: Ενίσχυση της εξωστρέφειας των ελληνικών φαρμακοβιομηχανιών, μέσω της διευκόλυνσης των σχετικών διαδικασιών.

Πολιτική προτεραιότητα 6: Προώθηση των κλινικών ερευνών μέσω της απλοποίησης του θεσμικού πλαισίου, ώστε η χώρα να προσελκύσει δραστηριότητες όπως η ανάπτυξη νέων μορίων, ο επανασχεδιασμός φαρμάκων αξιοποιώντας τη σχετική τεχνογνωσία.

Πολιτική προτεραιότητα 7: Ενίσχυση δράσεων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ολοκλήρωση της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης ως εργαλείο εξορθολογισμού του όγκου και διασφάλισης ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών και διασύνδεση με διαγνωστικά και θεραπευτικά πρωτόκολλα.

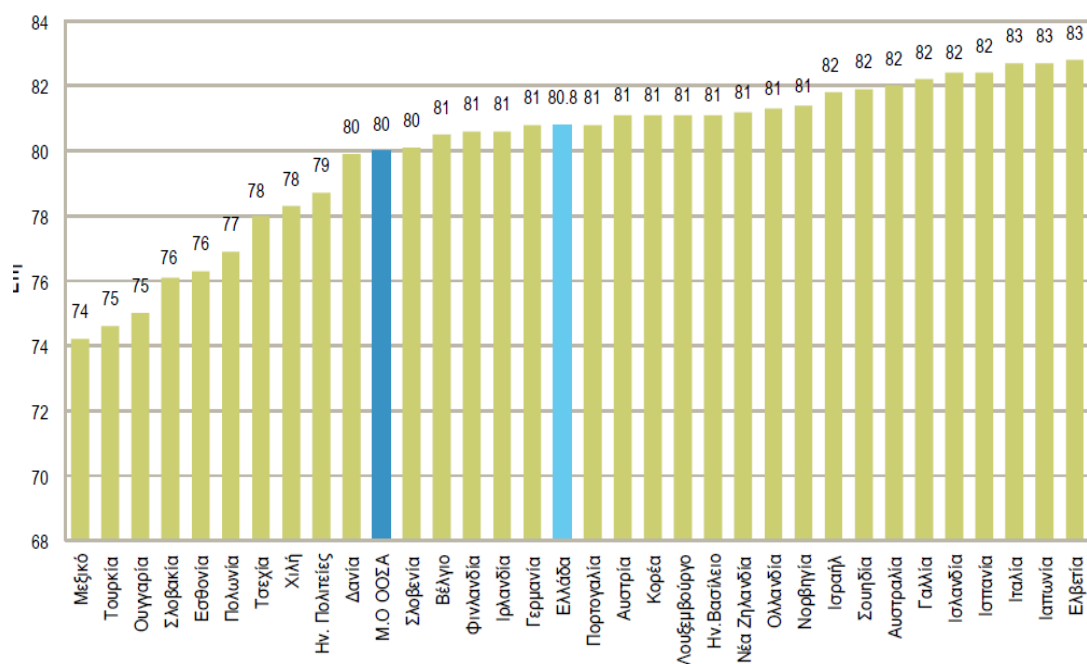
Οι θετικές προοπτικές που εμφανίζει ο φαρμακευτικός κλάδος, ενισχύονται και από τις δημογραφικές τάσεις που έχουν διαμορφωθεί και οι οποίοι διακρίνονται στα διαγράμματα που ακολουθούν.

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.14

Προβολή του πληθυσμού της Ελλάδας, 2020-2060

Πηγή: Μελέτη ΣΦΕΕ 2014

Διάγραμμα 2.15

Προσδόκιμο επιβίωσης στην Ελλάδα και στις χώρες του ΟΟΣΑ, 2011

Όπως διαπιστώνουμε, παρατηρείται γήρανση του πληθυσμού ως αποτέλεσμα της μείωσης του ποσοστού γεννητικότητας και της διαρκούς αύξησης του προσδόκιμου ζωής. Τα δημογραφικά δεδομένα αυξάνουν τη ζήτηση για υπηρεσίες υγείας και κατά συνέπεια οδηγούν στην αύξηση της συνολικής φαρμακευτικής δαπάνης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ το ποσοστό πληθυσμού με ηλικία άνω των 65 ετών στην Ελλάδα πρόκειται να αυξηθεί από 19,1% το 2010 στο 32,5% το 2050. Ομοίως το ποσοστό του πληθυσμού με ηλικία άνω των 80 ετών εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 10,5% το 2050 από 4,8% το 2010. Αναφορικά με το προσδόκιμο ζωής, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, αυτό ανερχόταν στη χώρα μας στα 80,8 έτη, ελαφρώς υψηλότερο από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ που κυμαίνεται στα 80 έτη.

2.10 Ανακεφαλαίωση

Ο φαρμακευτικός κλάδος παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν ξεχωριστό από τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας μας. Η ιδιομορφία του αυτή,

συνδέεται με τη φύση του εμπορευόμενου προϊόντος (φάρμακο) και αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό από το πολυσύνθετο νομικό πλαίσιο που τον περιβάλλει.

Όπως διαπιστώνουμε από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων, η συμβολή του φαρμακευτικού κλάδου στην εγχώρια οικονομία είναι σημαντική και πολύπλευρη. Αναφορικά με τις προοπτικές του, αυτές κρίνονται θετικές καθότι υπάρχει αισιοδοξία πως ο κλάδος θα ξεπεράσει τις συνέπειες της κρίσης και θα οδηγηθεί εκ νέου σε ανάπτυξη. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται από την ανάλυση των χρηματοοικονομικών επιδόσεων των επιχειρήσεων, αλλά και τις δημογραφικές τάσεις. Σημαντική παρά ταύτα προϋπόθεση εξακολουθούν να αποτελούν συγκεκριμένες αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν από πλευράς κυβερνητικής πολιτικής ούτως ώστε να ξεπεραστούν πολλά από τα προβλήματα που αυτή τη στιγμή αντιμετωπίζει ο κλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

3.1 Εισαγωγή

Στη χώρα μας δραστηριοποιούνται τόσο φαρμακοβιομηχανίες ελληνικών συμφερόντων, όσο και θυγατρικές πολυεθνικών επιχειρήσεων. Σήμερα η εγχώρια αγορά κυριαρχείται από θυγατρικές μεγάλων πολυεθνικών φαρμακοβιομηχανιών, οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στην αντιπροσώπευση φαρμάκων που εισάγουν από τις εταιρίες του ομίλου που ανήκουν και λίγες μόνο από αυτές πραγματοποιούν παραγωγή στην Ελλάδα.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο παραγωγικός κλάδος δεν παρουσιάζει ομοιογένεια αφού συνυπάρχουν θυγατρικές πολυεθνικών, ελληνικές εταιρίες παράγωγης γενόσημων ή και πρωτότυπων φαρμάκων, συσκευαστές αλλά και παραγωγικές εταιρίες, το μεγαλύτερο μέρος των πωλήσεων των οποίων όμως, αφορά εισαγόμενα φάρμακα.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου στη χώρα μας, βάσει συνολικού κύκλου εργασιών για το έτος 2013⁶.

Πίνακας 3.1

Κατάταξη ελληνικών φαρμακευτικών εταιρειών βάσει τζίρου 2013

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ 2013	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
NOVARTIS(HELLAS A.E.B.E.)	€ 381,172,156	560
BOEHRINGER INGELHEIM ΕΛΛΑΣ ΑΕ	€ 299,222,803	309

⁶ Στο παράρτημα της εργασίας μας παρατίθενται τα τελευταία οικονομικά στοιχεία όλων των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον κλάδο φαρμάκων-καλλυντικών-απορρυπαντικών (σύνολο 99) σε όρους ενεργητικού καθώς και εσόδων (πηγή inr.gr).

Πίνακας 3.1

Συνέχεια

ΠΦΑΙΖΕΡ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	€ 282,157,501	310
BIANEΞ ΑΕ	€ 247,498,029	1000
SANOFI-AVENTIS ΑΕΒΕ	€ 224,879,373	240
GLAXOSMITHKLINE ΑΕΒΕ	€ 194,599,231	339
ROCHE HELLAS ΑΕ	€ 181,763,905	179
MERCK SHARP & DOHME “MSD” ΑΕ	€ 163,594,413	180
ΦΑΡΜΑΤΕΝ ΑΕΒΕ	€ 161,497,127	450

Πηγή: ICAP 2015

Στις επόμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου, ακολουθεί συνοπτική παρουσίαση των συγκεκριμένων εταιρειών

3.2 Παρουσίαση των κυριότερων φαρμακευτικών επιχειρήσεων της χώρας

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται συνοπτικά το προφίλ και τα χαρακτηριστικά στοιχεία των ανωτέρω παρουσιασθέντων φαρμακευτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας..

3.2.1 Novartis Hellas A.E.B.E.

Η Novartis Hellas A.E.B.E. ανήκει στον Όμιλο Novartis AG και αποτελεί μια δυναμική εταιρεία στον ελληνικό φαρμακευτικό χώρο. Τα κεντρικά της γραφεία βρίσκονται στη Μεταμόρφωση Αττικής, ενώ λειτουργούν πλέον γραφεία της εταιρείας και στη Θεσσαλονίκη. Στον Όμιλο συγκαταλέγονται, επίσης, οι εταιρείες Alcon και Sandoz. Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της Novartis Hellas A.E.B.E., στην οποία εργάζονται σχεδόν 600 άτομα, επικεντρώνονται στους τομείς των Συνταγογραφούμενων Ιδιοσκευασμάτων και των Μη Συνταγογραφούμενων Φαρμάκων, τα οποία διαθέτει στην ελληνική αγορά μέσα από δίκτυο διανομών και φαρμακαποθηκών. Ο κύκλος εργασιών της εταιρείας ανήλθε κατά το έτος 2013 στα € 381 εκατ. καθιστώντας την πρώτη σε τζίρο μεταξύ των ελληνικών

φαρμακευτικών εταιρειών για την εν λόγω χρονιά, με μερίδιο αγοράς 9,97%. (μελέτη της IMS, 2013).

Το 88% των αγορών της εταιρείας προέρχεται από εγχώριους προμηθευτές. Ο Όμιλος Novartis συγκαταλέγεται ανάμεσα στους κορυφαίους επενδυτές στην έρευνα παγκοσμίως (επενδύοντας \$ 9,3 δις το 2012), καθώς το 21% των καθαρών πωλήσεων του φαρμακευτικού κλάδου της, επενδύονται σε Έρευνα και Ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό η θυγατρική που δραστηριοποιείται στη χώρα μας προέβη σε επένδυση περισσότερων από € 9,3 εκατ. σε συνολικά 82 κλινικές μελέτες στην Ελλάδα το 2012. Η επένδυση αυτή είναι πολύ σημαντική καθώς οι κλινικές μελέτες, όχι μόνο βοηθούν στην ασφαλή χορήγηση νέων φαρμάκων και θεραπειών, αλλά παράλληλα ενισχύουν την τοπική οικονομική δραστηριότητα καθώς επωφελούνται ασθενείς και επιστημονική κοινότητα. Η Novartis αποδίδει μεγάλο τμήμα του κύκλου εργασιών της στην κοινωνία, μέσω πληρωμών φόρων (άμεσων και έμμεσων), προμηθευτών, μισθοδοσίας, ασφαλειών, επενδύσεων για έρευνα, προτιθέμενη αξία παραγωγής κτλ. Σε μία ιδιαίτερα δύσκολη χρόνια, όπως ήταν το 2012, τα ποσά αυτά ξεπέρασαν συνολικά τα €130,2 εκατ. Η Novartis συνεισέφερε στην ανάπτυξη της ελληνικής επιχειρηματικότητας μέσα από την επένδυση €52 εκατ. το 2012 για την παραγωγή και την προώθηση φαρμακευτικών σκευασμάτων σε συνεργασία με ελληνικές φαρμακοβιομηχανίες.

Προϊόντα

Η Novartis AG παρέχει μια ευρεία σειρά προϊόντων υγείας μέσα από τους Τομείς των Συνταγογραφούμενων Ιδιοσκευασμάτων, των Εμβολίων και των Διαγνωστικών, των γενόσημων (Sandoz), των οφθαλμολογικών Alcon και των Καταναλωτικών Προϊόντων Υγείας (MHΣΥΦΑ).

I. Συνταγογραφούμενα Ιδιοσκευάσματα

Τα συνταγογραφούμενα ιδιοσκευάσματα της Novartis Hellas επικεντρώνονται στις εξής κύριες θεραπευτικές περιοχές:

Καρδιαγγειακό Σύστημα & Μεταβολισμός

Σκευάσματα για την υπέρταση, την υπερλιπιδαιμία, τη στηθάγχη, την καρδιακή ανεπάρκεια, το διαβήτη τύπου II, τις αρρυθμίες και το έμφραγμα του μυοκαρδίου.

Ογκολογία & Αιματολογία

Σκευάσματα για τη θεραπεία κακοηθών νεοπλασιών, όπως η Χρόνια Μυελογενής Λευχαιμία, η μυελοϊνωση, ο καρκίνος του μαστού, ο νεφροκυτταρικός καρκίνος και οι

νευροενδροκρινείς όγκοι, καθώς και για την πρόληψη των συμπτωμάτων σε ασθενείς με προχωρημένου σταδίου κακοήθειες των οστών.

Σκευάσματα για την αποσιδήρωση πασχόντων από αιμοσφαιρινοπάθειες, καθώς και για σπάνια νοσήματα, όπως η νόσος Cushing και η οξώδης σκλήρυνση.

Κεντρικό Νευρικό Σύστημα

Σκευάσματα για τη νόσο Alzheimer, τη νόσο Parkinson, τη Σκλήρυνση κατά Πλάκας, την επιληψία, τη διπολική διαταραχή, την κατάθλιψη, την ημικρανία και τη σχιζοφρένεια.

Αναπνευστικό Σύστημα

Σκευάσματα για το άσθμα, τη Χρόνια Αποφρακτική Πνευμονοπάθεια (ΧΑΠ) και την κυστική ίνωση.

Λοιμώξεις

Σκευάσματα για χρόνια ηπατίτιδα Β και σοβαρές ενδοοργανισμιακές λοιμώξεις.

Μεταμόσχευση & Ανοσολογία

Σκευάσματα για την πρόληψη απόρριψης οργάνων και την αντιμετώπιση αυτοάνοσων και αυτοφλεγμονοδών νοσημάτων, όπως η ρευματοειδής αρθρίτιδα, η ψωρίαση, η ουρική αρθρίτιδα, η συστηματική νεανική ιδιοπαθής αρθρίτιδα και η χρόνια αυτόματη κνίδωση.

Οφθαλμολογία

Σκευάσματα για την ξηροφθαλμία, τις οφθαλμικές αλλεργίες και λοιμώξεις, καθώς και για την ηλιακή εκφύλιση ωχράς κηλίδας υγρής μορφής. Το 2011, ο Όμιλος Novartis ανακοίνωσε ότι ολοκλήρωσε τη συγχώνευση της Alcon, της μεγαλύτερης εταιρείας οφθαλμολογικών προϊόντων παγκοσμίως, γεγονός που ενδυναμώνει περαιτέρω τη θέση της εταιρείας στον τομέα της οφθαλμολογίας.

Δερματολογία

Σκευάσματα για την ψωρίαση.

Μεταβολικά Νοσήματα των Οστών

Σκευάσματα για τις αρθοπάθειες.

II. Μη Συνταγογραφούμενα Φάρμακα

Τα φάρμακα αυτά δεν απαιτούν συνταγή ιατρού και δίνουν τη δυνατότητα στον ασθενή να επιλέξει ο ίδιος τη φαρμακευτική του αγωγή για διάφορες παθήσεις. Οι βασικές κατηγορίες είναι σκευάσματα για την αντιμετώπιση του βήχα, του κοινού κρυολογήματος, της ρινικής συμφόρησης, των αλλεργικών καταστάσεων, των μυϊκών πόνων και δυσκοιλότητας.

Προμηθευτές-Συνεργασίες

Οι προμηθευτές της εταιρείας ανέρχονται σε πάνω από 1.300 σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό, με τις κύριες κατηγορίες των συνεργατών της να είναι:

-Παραγωγοί προϊόντων (ΦΑΜΑΡ, Pharmathen κ.α.)

-Εταιρίες συν-προώθησης (ΕΛΠΕΝ, WinMedica, DEMO κ.α.)

Οι στρατηγικές συμμαχίες με ελληνικές φαρμακευτικές εταιρείες αποτελούν παράδοση για την εταιρεία με αξιοσημείωτη ενέργεια τη σύναψη στρατηγικής συμμαχίας με την εταιρεία Pharmathen με στόχο τη συμπροώθηση (co-marketing) στην ελληνική αγορά δύο καινοτόμων φαρμακευτικών προϊόντων για τη Χρόνια Αποφρακτική Πνευμονοπάθεια (ΧΑΠ), καθώς και την προώθηση του διαδερμικού αυτοκόλλητου της Ριβαστιγμίνης για την αντιμετώπιση της νόσου Alzheimer. Τέλος, η Novartis ανακοίνωσε την 1η Σεπτεμβρίου ότι προχώρησε σε παγκόσμια συνεργασία με την Amgen για την ανάπτυξη και την προώθηση πρωτοποριακών θεραπειών για τις νευροεπιστήμες.

Παραγωγή και λειτουργία

Η εταιρεία εισάγει το μεγαλύτερο ποσοστό φαρμάκων τα οποία συσκευάζονται σε εγκαταστάσεις συνεργατών της, ενώ σε αναλογία 20% η παραγωγή και η συσκευασία προϊόντων της Novartis γίνεται στην Ελλάδα, μεγάλο μέρος των οποίων εξάγονται μετά την παραγωγή. Η διανομή των τελικών προϊόντων γίνεται μέσω φαρμακαποθηκών σε φαρμακεία και απευθείας από την εταιρεία σε νοσοκομεία, στα φαρμακεία του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. και στις ιδιωτικές κλινικές.

Προϊόντα πρώτα σε πωλήσεις

Η Novartis όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, είναι η πρώτη φαρμακευτική εταιρεία σε πωλήσεις στη χώρα. Το πρώτο σε πωλήσεις φάρμακο έχει ένδειξη τον σακχαρώδη διαβήτη Τύπου II. Η πρώτη πεντάδα συμπληρώνεται με το Voltaren (Novartis) που πούλησε 874,700 τεμάχια, αξίας 4,4 εκατ. ευρώ. Ακολουθεί το αντισταμινικό Fenistil της Novartis, για το οποίο οι Έλληνες πλήρωσαν 1,4 εκατ. ευρώ, ενώ συνολικά διατέθηκαν 307.574 συσκευασίες⁷.

---

⁷ Στοιχεία για το 2012

3.2.2 Boehringer Ingelheim Hellas A.E.

Η μητρική φαρμακευτική εταιρεία Boehringer Ingelheim ιδρύθηκε το 1885 στο Ingelheim της Γερμανίας. Οι τομείς στους οποίους παραδοσιακά δραστηριοποιείται είναι η αντιμετώπιση και η θεραπεία παθήσεων του αναπνευστικού, καρδιαγγειακού και μυοσκελετικού συστήματος, καθώς και διαταραχών του ουροποιητικού και του κεντρικού νευρικού συστήματος, ενώ διαθέτει και αντιρετροϊκά φάρμακα. Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια διεξάγει έρευνα στις θρομβοεμβολικές, καρδιομεταβολικές και ογκολογικές παθήσεις με στόχο να προσφέρει φάρμακα υψηλής θεραπευτικής αξίας. Παράλληλα, είναι πρωτοπόρος και στον τομέα των Μη Συνταγογραφούμενων Φαρμάκων (OTC), εμπορευόμενη προϊόντα για ανακούφιση από τα συμπτώματα του αναπνευστικού, για γαστρεντερικές παθήσεις, για την καρδιαγγειακή πρόληψη, τη στοματική υγιεινή και τα συμπληρώματα διατροφής.

Σήμερα, συγκαταλέγεται ανάμεσα στις 20 μεγαλύτερες φαρμακευτικές επιχειρήσεις διεθνώς με 142 θυγατρικές και απασχολεί πάνω από 41.500 άτομα. Το 2013, η Boehringer Ingelheim πέτυχε καθαρές πωλήσεις 14,1 δισεκατομμυρίων ευρώ περίπου. Οι δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη αντιστοιχούσαν στο 19,5% των καθαρών της πωλήσεων.

Η θυγατρική Boehringer Ingelheim Ελλάς ΑΕ ιδρύθηκε το 1966. Το 1975 εγκαινιάστηκε η βιομηχανική μονάδα παραγωγής στο Κορωπί της Αττικής, θέτοντας νέα δεδομένα στο βιομηχανικό τομέα της χώρας. Η συνολική διαμόρφωση του χώρου του εργοστασίου έχει τιμηθεί με το πρώτο βραβείο από το Υπουργείο Πολιτισμού για αρμονική προσαρμογή της μονάδας στο φυσικό περιβάλλον.

Η Boehringer Ingelheim Ελλάς είναι η μοναδική πολυεθνική φαρμακευτική εταιρεία που διατηρεί δική της βιομηχανική μονάδα παραγωγής στην Ελλάδα, με σημαντική δραστηριότητα και στον τομέα των εξαγωγών. Η μονάδα παραγωγής τροφοδοτεί όχι μόνο την ελληνική αγορά αλλά και τις αγορές πλέον των 45 χωρών, μεταξύ των οποίων όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Αν. Ευρώπης, τις Βαλκανικές χώρες, τις χώρες της Βόρειας Αφρικής, καθώς και της Μέσης Ανατολής Βόρειας Αφρικής, καθώς και της Μέσης Ανατολής. Η εξαγωγική δραστηριότητα της εταιρείας αντιστοιχεί στο 60% του κύκλου εργασιών της και είναι ιδιαίτερης σημασίας όχι μόνο για την ίδια, αλλά και για ολόκληρη τη χώρα, καθώς αντιπροσωπεύει περίπου το 2% των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας.

Η εταιρεία απασχολεί 309 εργαζόμενους και μεκύκλο εργασιών που ανέρχεται στα 299 εκατομμύρια ευρώ για το 2013, η Boehringer Ingelheim Ελλάς κατείχε τη δεύτερη θέση σε όρους κύκλου εργασιών για την εν λόγω χρονιά. Το 2012 η εταιρεία πραγματοποίησε

επένδυση ύψους 10 εκ. ευρώ για την ανάπτυξη νέας παραγωγικής μονάδας στο Κορωπί, η οποία από το 2013 παράγει ένα καινοτόμο φάρμακο στη χώρα μας που αφορά τη θεραπεία του διαβήτη και κυκλοφορεί σε συνεργασία με τη Pharmaserve – Lilly σε παγκόσμια κλίμακα.

Η νέα παραγωγική αυτή μονάδα αύξησε την εξαγωγική δραστηριότητα της ελληνικής θυγατρικής κατά 347%, αγγίζοντας για το διάστημα 2014-2015 το ύψος των 400 εκ. ευρώ (από 115 εκ. ευρώ το 2011 και 208 εκ. ευρώ το 2013), καθώς επίσης οδήγησε σε αύξηση των θέσεων εργασίας στο εργοστάσιο κατά 10%. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως για πρώτη φορά η μητρική εταιρεία εμπιστεύτηκε σε εργοστάσιο εκτός Γερμανίας, ΗΠΑ και Ιαπωνίας, την παραγωγή ενός φαρμάκου το οποίο κυκλοφορεί για πρώτη φορά στην αγορά. Αναφορικά με τη δράση της εταιρείας, αυτή στοχεύει στην ανακάλυψη, την παραγωγή και διάθεση καινοτόμων φαρμάκων για την καταπολέμηση σοβαρών ασθενειών που μαστίζουν την ανθρωπότητα, όπως είναι ο καρκίνος, ο διαβήτης, η κολπική μαρμαρυγή, η Χρόνια Αποφρακτική Πνευμονοπάθεια και η υπέρταση. Τα συνολικά σκευάσματα που παράγονται σε ετήσια βάση στις παραγωγικές της μονάδες αγγίζουν τα 80 εκ., ενώ τα προϊόντα της εξάγονται σε περισσότερες από 140 χώρες. Χαρακτηριστικό παραγόμενο φάρμακο αποτελεί το Micardis που χορηγείται για την καταπολέμηση της αυξημένης αρτηριακής πίεσης. Στις διακρίσεις της εταιρείας περιλαμβάνεται και το βραβείο True Leader 2014 που κατέκτησε στα ομώνυμα βραβεία-θεσμός της ICAP.

3.2.3 Pfizer Hellas AE

Από την ίδρυση της Pfizer το 1849 από τα ξαδέρφια Charles Pfizer και Charles Erhart, η εταιρεία παραμένει αφοσιωμένη στην ανακάλυψη και ανάπτυξη νέων φαρμάκων και εμβολίων για την πρόληψη και τη θεραπεία των διάφορων νοσημάτων, προκειμένου να συμβάλλει στη βελτίωση της υγείας και της ευεξίας των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο.

Η Pfizer Hellas ιδρύθηκε στην Ελλάδα το 1960, ενώ από το 2003 συγκαταλέγεται μεταξύ των κορυφαίων φαρμακευτικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Το 2013 καταλάμβανε την τρίτη θέση σε όρους κύκλου εργασιών, απασχολώντας συνολικά 310 εργαζόμενους. Το 2010 αποτέλεσε χρονιά ορόσημο για την εταιρεία καθότι πέραν της συμπλήρωσης 50 χρόνων δραστηριοποίησης στη χώρα μας, ολοκληρώθηκε και η συγχώνευση με την Wyeth Hellas. Το γεγονός αυτό σηματοδότησε μια νέα εποχή για την Pfizer Hellas, δημιουργώντας τη μεγαλύτερη βιο-φαρμακευτική εταιρεία στην Ελλάδα.

Καθόλη τη διάρκεια της λειτουργίας της η εταιρεία εισήγαγε καινοτόμα φάρμακα για όλες σχεδόν τις νοσολογικές οντότητες συμβάλλοντας στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής στη χώρα μας. Επίσης σημαντικά οφέλη αποκόμισε και η εθνική οικονομία αφού, στο διάστημα αυτό, δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας για νέους επιστήμονες δίνοντας ευκαιρίες εκπαίδευσης και εξέλιξης, ενώ σημαντικά ποσά δόθηκαν στο Ελληνικό κράτος μέσω των φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών. Από το 1990 και μετά, ξεκινά μια νέα περίοδος δημιουργικής ανάπτυξης για την εταιρεία στη χώρα μας. Τα πρότυπα τεχνολογικά μέσα, η έμφαση στην ποιότητα και ο δυναμισμός, την μετατρέπουν σε κολοσσό του κλάδου. Η εταιρεία φέρνει επανάσταση με νέα φαρμακευτικά προϊόντα, τα οποία καταλαμβάνουν περίοπτη θέση σε νοσοκομεία, φαρμακεία και κτηνιατρεία.

Διεθνώς, η εταιρεία επενδύει τεράστια ποσά για έρευνα και ανάπτυξη. Το 2002, αναδείχθηκε η πρώτη σε μέγεθος φαρμακευτική εταιρεία στην Ελλάδα και εγκαινίασε το νέο της κτίριο στην Λεωφ. Μεσογείων με υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις. Η εταιρεία εμπορεύεται πλήθος συνταγογραφούμενων (περί τα 90 συνολικά) και μη φαρμάκων (ADVIL, FELDENE, PREPARATION, SIMECO, ALUDROX), καθώς και συμπληρωμάτων διατροφής (CENTRUM, CALTRATE, CHAPSTICK). Η εταιρεία διεθνώς, προβαίνει σε τεράστιες επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη καθώς και στον τομέα της βιοτεχνολογίας. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2004 μόνο, το σχετικό ύψος επένδυσης ανήλθε σε 1 δις. \$.

3.2.4 Βιανέξ ΑΕ

Ο πρώτος μεγάλος σταθμός εξέλιξης ήταν το 1951, όταν ο Παύλος Γιαννακόπουλος ίδρυσε την ομόρρυθμη εταιρεία ΦΑΡΜΑΓΙΑΝ που ξεκίνησε αποφασιστικά με την εμπορική της δραστηριότητα να επεκτείνεται γρήγορα σε ολόκληρη την Ελλάδα. Επί σειρά ετών, η ΦΑΡΜΑΓΙΑΝ ήταν αντιπρόσωπος μεγάλων διεθνών φαρμακευτικών εταιρειών όπως οι Janssen, Roussel και Alcon. Το 1971 οριοθετεί ένα νέο εξελικτικό σταθμό, καθώς η Εταιρεία μετατράπηκε σε ανώνυμη και έλαβε τη σημερινή της επωνυμία. Η BIANEΞ κατείχε την τέταρτη θέση σε όρους κύκλου εργασιών για το 2013 με τζίρο € 247 εκατ. απασχολώντας συνολικά πάνω από 1.000 άτομα, και εφαρμόζει διαχρονικά ένα ευρύ επενδυτικό πρόγραμμα με νέες στρατηγικές επιχειρηματικές κινήσεις διεθνούς προσανατολισμού. Συνοπτικά, οι κύριοι σταθμοί στην ιστορία της εταιρείας κατατίθενται κατωτέρω:

-1924: Ο Δημήτρης Γιαννακόπουλος ανοίγει ένα από τα πρώτα φαρμακεία των Αθηνών.

-1951: Ο Παύλος Γιαννακόπουλος ιδρύει την εταιρεία ΦΑΡΜΑΓΙΑΝ η οποία επεκτείνεται γρήγορα στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό ως αντιπρόσωπος μεγάλων διεθνών φαρμακευτικών εταιρειών.

1971: Η ΦΑΡΜΑΓΙΑΝ μετατρέπεται σε ανώνυμη και μετονομάζεται σε BIANEΞ. Η ανάπτυξη και η καταξίωση έρχονται άμεσα, όταν φαρμακευτικές εταιρείες διεθνούς φήμης, όπως οι Merck & Co (ΗΠΑ), Takeda Chemical Industries (Ιαπωνία), Boots (Μ. Βρετανία), Sigma Tau Industries (Ιταλία) κ.ά. αναθέτουν στη BIANEΞ την παραγωγή των προϊόντων τους στα εργοστάσιά της.

-1977: Η εταιρεία ξεκινάει τη βιομηχανική της δραστηριότητα με τη δημιουργία του Α΄ Εργοστασίου.

-1983: Υπογραφή συμφωνίας με τον οίκο Merck & CO.

Το εργοστάσιο της Winthrop-Sterling εκσυγχρονίζεται για να γίνει το Β΄ Εργοστάσιο της BIANEΞ στην Παλλήνη.

-1985: Το εργοστάσιο της εταιρείας Urjohn επεκτείνει τη γραμμή παραγωγής του και γίνεται το Γ΄ Εργοστάσιο.

-1995: Το εργοστάσιο της εταιρείας Urjohn επεκτείνει τη γραμμή παραγωγής του και γίνεται το Γ΄ Εργοστάσιο.

-1995: Ίδρυση της BIAN, η οποία ως εταιρεία του Ομίλου BIANEΞ, είναι κυρίως προσανατολισμένη στην αγορά του φαρμακείου. Το χαρτοφυλάκιό της περιλαμβάνει πολύ μεγάλα και σπουδαία brands, μεταξύ των οποίων τα NOVALAC, SUDOCREM, TONOTIL, PENNSAID.

-1997: Η BIANEΞ εξαγοράζει τις εγκαταστάσεις της εταιρείας Hoechst στη Βαρυμπόμπη, για να στεγάσει τα γραφεία της Κεντρικής Διοίκησης και το Κέντρο Διανομής τελικών προϊόντων.

-1999: Η μονάδα παραγωγής αντιβιοτικών του Ινστιτούτου Φαρμακευτικής Έρευνας & Τεχνολογίας στη Βιομηχανική Ζώνη Πατρών αναβαθμίζεται πλήρως, ώστε να γίνει το Δ΄ Εργοστάσιο της εταιρείας, ακολουθώντας πάντα τα αυστηρότερα πρότυπα παραγωγής.

-2006: Ίδρυση της ELDRUG S.A., μιας spin-off⁸ εταιρείας του Πανεπιστημίου Πατρών για την έρευνα και την ανάπτυξη.

---

⁸ με τον όρο αυτό χαρακτηρίζονται οι επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα επικεντρώνεται στην εφαρμογή καινοτόμων επιχειρηματικών σχεδίων καθώς και την εμπορική εκμετάλλευση γνώσεων που παράγονται σε ερευνητικά εργαστήρια, τεχνολογικούς φορείς καθώς και σε παραγωγικές μονάδες στην Ελλάδα.

-2011: Η BIANEΞ λαμβάνει την έγκριση του Παγκόσμιου Οργανισμού Φαρμάκων (World Health Organization) ως προμηθευτή.

-2013: Σύναψη συμφωνίας με την εταιρεία Lilly για την παραγωγή 10.000.000 τεμαχίων βανκομυκίνης ετησίως και εξαγωγή του 100% της ποσότητας αυτής στην Κίνα.

Διεθνείς Συνεργασίες

Το επίπεδο της ποιότητας αλλά και η άριστη οργανωτική υποδομή είναι οι λόγοι που σημαντικοί Φαρμακευτικοί Οίκοι ανά τον κόσμο, όπως οι Merck & Co, η Takeda Pharmaceutical Company Limited, η Bristol-Myers Squibb και η Sanofi Pasteur MSD, εμπιστεύτηκαν τη BIANEΞ και σύναψαν στρατηγικές συμμαχίες και συνεργασίες, όπως:

- Συμφωνίες παραγωγής και χρήσης σήματος κατόπιν άδειας (License Agreements) για προϊόντα που παρασκευάζει ή/και συσκευάζει και διαθέτει στην ελληνική αγορά.
- Συμφωνίες συν-εμπορίας για διαφορετικά προϊόντα στην ελληνική αγορά.
- Συμφωνίες αποκλειστικής διανομής εισαγόμενων προϊόντων (Distribution Agreements) στην ελληνική αγορά.
- Συμφωνίες εξαγωγών.
- Συμφωνίες παραγωγής προϊόντων τρίτων κατ' αποκοπή (Facon, Contract Manufacturing).
- Συμφωνίες φυσικής διανομής προϊόντων τρίτων κατ' αποκοπή (Physical Distribution Agreements) που αφορούν μόνο στη διανομή προϊόντων.
- Συμφωνίες ανά περιοχή/χώρα αποκλειστικότητας διάθεσης (Territory Exclusivity).

Πίνακας 3.2

Συνεργασίες BIANEΞ

Συνεργασίες παραγωγής & χρήσης σήματος κατόπιν άδειας	
Συνεργασίες συν-εμπορίας	
MSD	NIPPON KAYAKU
TAKEDA CHEMICAL IND.	Laboratorios Farmaceuticos ROVI
SANOFI PASTEUR MSD	LFB S.A.
SANOFI AVENTIS	ALPHA WASSERMANN S.p.A.

Πίνακας 3.2

Συνέχεια

ASTELLAS	FIDIA FARMACEUTICI S.p.A.
BRISTOL-MYERS SQUIBB	HISAMITSU PHARMACEUTICAL Co., Inc.
SIGMA-TAU PHARMACEUTICALS Inc.	RECKITT BENCKISER
RECORDATI S.p.A.	GRÜNENTHAL
INNOTHERA	BIOTEST
MENARINI	ARKRAY Inc.
UNITED PHARMACEUTICALS	FOREST LABORATORIES
BOEHRINGER INGELHEIM	

Συνεργασίες Toll manufacturing	
Διεθνείς	Εθνικές
ELI LILLY	LEO PHARMA
BRISTOL MYERS SQUIBB	ELI LILLY
MYLAN	SERVIER
SHIONOGI Inc.	ABBOTT

Πρόσφατες στρατηγικές συνεργασίες

-2011: Οι εταιρίες MSD (Merck για τις χώρες της Αμερικής και του Καναδά) και BIANEΞ ανακοινώνουν την αναδιάταξη και χρονική επέκταση της στρατηγικής συνεργασίας τους. Η ανανέωση και επέκταση της συνεργασίας έρχεται σε συνέχεια των διαδικασιών συγχώνευσης μεταξύ των φαρμακευτικών εταιρειών MSD και Schering-Plough και την ίδρυση της MSD Hellas (η οποία διαδέχθηκε την Schering – Plough Hellas), ως συνέπεια της παγκόσμιας συγχώνευσης.

-2013: Με στόχο την εξαγωγή 10 εκατ. τεμαχίων του ενέσιμου φαρμάκου Voncom της Lilly, η βιομηχανία Βιανέξ ανακοίνωσε την υπογραφή συνεργασίας με την πολυεθνική εταιρεία. Η υλοποίηση της συμφωνίας προβλέπει την άμεση επένδυση σε μηχανολογικό

εξοπλισμό 1,5 εκατ. ευρώ από τη Βιανέξ, που θα δημιουργήσει 135 νέες θέσεις εργασίας. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς ανοίγει το δρόμο για τη διεύρυνση της υπάρχουσας συνεργασίας των δύο εταιρειών, ενισχύει την εξαγωγική δραστηριότητα της ελληνικής εταιρείας και προσδίδει τζίρο σε ορίζοντα τετραετίας της τάξης του 3-4% του σημερινού τζίρου της Βιανέξ δηλ. περί τα 10 εκατ. ευρώ.

-2014: Μια νέα δυναμική συνεργασία μεταξύ των εταιρειών CHIESI Hellas και BIANEΞ, ξεκίνησε στις αρχές Φεβρουαρίου με στόχο την συν-προώθηση του πρώτου ιδιοσκευάσματος για εισπνοές, το οποίο συνδυάζει σε μικροσωματιδιακή μορφή αερολύματος, διπροπιονική μπεκλομεθαζόνη με φορμοτερόλη και χορηγείται μέσω δοσιμετρικής συσκευής υπό πίεση (pMDI). Το ιδιοσκεύασμα απευθύνεται σε ασθενείς με μη ελεγχόμενο άσθμα. Με αυτή τη νέα συμφωνία, η εταιρεία BIANEΞ, θα συμβάλλει σημαντικά στην ενημέρωση της ιατρικής κοινότητας αναφορικά με το σκεύασμα του εισπνεόμενου σταθερού συνδυασμού, το οποίο είναι προϊόν έρευνας του Ιταλικού πολυεθνικού φαρμακευτικού Ομίλου Chiesi.

-2015: Η Bristol-Myers Squibb αναθέτει στη BIAN τη διανομή και προώθηση της σειράς αναλγητικών-αντιπυρετικών DEPON. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της φαρμακοβιομηχανίας, η φετινή πρόβλεψη τζίρου από τις πωλήσεις της σειράς Depon, το οποίο ήδη μετρά 43 χρόνια παρουσίας στην ελληνική αγορά, θα αγγίξει τα 25 εκατ., ανεβάζοντας τον τζίρο της BIAN από τα 35,8 εκατ. ευρώ που ήταν το 2014 στα 61 εκατ. ευρώ.

Εξαγωγική δραστηριότητα

Η εξαγωγική δραστηριότητα της BIANEΞ μετρά πάνω από 20 χρόνια. Η επέκτασή της, παγκοσμίως, αυξάνεται σταθερά τα τελευταία 10 χρόνια γεγονός που την καθιστά μεταξύ των μεγαλύτερων εξαγωγέων της Ελλάδας.

Η Εταιρεία είναι παρούσα, έχοντας εγκεκριμένα και σε κυκλοφορία προϊόντα σε 35 χώρες στην Ευρώπη (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ισπανία, Γερμανία, Δανία, Ολλανδία, Κύπρο), στη Μέση Ανατολή (Ιορδανία, Σ. Αραβία), στην Αφρική (Τυνησία, Σουδάν, Νότια Αφρική, Ακτή Ελεφαντοστού) και στην Ασία (Φιλιππίνες, Ιαπωνία, Βιετνάμ, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν).

Οι πετυχημένες εξαγωγές της Εταιρείας, οφείλονται σε διάφορους παράγοντες, όπως:

- Υψηλή ποιότητα των προϊόντων.
- Σημαντική δυνατότητα παραγωγής μεγάλης κλίμακας, λόγω των συνεχών επενδύσεων που πραγματοποιεί η Εταιρεία σε σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό.
- Συνεχείς επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό.
- Άμεση παράδοση των προϊόντων.

- Αδιάκοπη έρευνα αγοράς.
- Συντονισμένη προώθηση.
- Εξαιρετική διανομή των προϊόντων.
- Εξαιρετική συνεργασία με τους συνεργάτες της.

Οι εξαγωγές χωρίζονται σε δύο τομείς:

- Συμφωνίες παραγωγής προϊόντων τρίτων κατ' αποκοπή (Contract Manufacturing) με πολλές πολυεθνικές εταιρείες.
- Εξαγωγές των προϊόντων της BIANEΞ μέσω τοπικών διανομέων (εταιρειών) σε όλες τις χώρες.

Προϊόντα

Η BIANEΞ παράγει ή εισάγει, συσκευάζει, προωθεί και διανέμει ένα μεγάλο αριθμό γνωστών φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων που καλύπτουν όλες τις θεραπευτικές κατηγορίες.

Σήμερα, ο αριθμός αυτών των προϊόντων υπερβαίνει τα 200 (σε όλες τις φαρμακοτεχνικές μορφές τους) και τεκμηριώνει το εύρος της συνεργασίας αλλά κυρίως την εμπιστοσύνη με την οποία περιβάλλουν τη BIANEΞ οι γνωστές διεθνείς φαρμακευτικές εταιρίες με τις οποίες συνεργάζεται.

Η αποτελεσματικότητα και η ασφάλεια των προϊόντων ελέγχονται με κλινικές μελέτες οι οποίες πραγματοποιούνται από ανεξάρτητους ερευνητές στα μεγάλα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας σε συνεργασία με τα ιατρικά τμήματα της BIANEΞ. Όλες οι κλινικές μελέτες σχεδιάζονται και υλοποιούνται σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές της Ορθής Κλινικής Πρακτικής (GCP – Good Clinical Practice).

Η BIANEΞ άρχισε πρόσφατα συνεργασία με Πανεπιστήμια για την έρευνα και την ανάπτυξη νέων αποτελεσματικών μορίων, που έχουν δράση σε σοβαρές ασθένειες.

Οι θεραπευτικές κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται τα προϊόντα της BIANEΞ είναι:

ΣΥΝΤΑΓΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΑ (RX)

Γαστρεντερολογικά

Αντιυπερτασικά

Υπολιπιδαιμικά

Δερματολογικά

Αντιοστεοπορωτικά

Αντιβιοτικά

Εμβόλια

Παράγωγα αίματος

Ογκολογικά

Αντιφλεγμονώδη

Νευρολογικά/Ψυχιατρικά

Ουρολογικά

Αντιασθματικά

Οφθαλμολογικά

ΜΗ ΣΥΝΤΑΓΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΑ (ΜΗΣΥΦΑ)

Αναλγητικά

Αντισηπτικά

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

ΒΡΕΦΙΚΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ

Προϊόντα Περιποίησης Δέρματος

3.2.5 Sanofi-aventis AEBE

Η Sanofi είναι μια από τις κορυφαίες φαρμακευτικές εταιρείες στον κόσμο, με ηγετική θέση στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, μετρώντας παρουσία σε περισσότερες από 100 χώρες και απασχολώντας περί τους 100.000 υπαλλήλους. Τα κεντρικά της γραφεία εδρεύουν στο Παρίσι. Η ελληνική θυγατρική κατείχε το 2013 την πέμπτη θέση σε όρους κύκλου εργασιών με συνολικό τζίρο € 224 εκατ. και περίπου 240 εργαζόμενους.

Πλατφόρμες ανάπτυξης

Η Sanofi εστιάζει τις δραστηριότητες της στις εξής θεραπευτικές κατηγορίες:

- Διαβήτης
- Καινοτόμα Φάρμακα
- Εμβόλια
- Καταναλωτικά Προϊόντα
- Αναδυόμενες Αγορές
- Κτηνιατρικός Τομέας

Προϊόντα

Η Sanofi θέτει στη διάθεση των ασθενών στην Ελλάδα καινοτόμες θεραπευτικές λύσεις σύμφωνα με τις οδηγίες του θεράποντος ιατρού, στις ακόλουθες θεραπευτικές κατηγορίες: καρδιολογία, θρόμβωση, αιματολογία, ογκολογία, σακχαρώδης διαβήτης, κεντρικό νευρικό σύστημα και εσωτερική παθολογία / ουρολογία. Αυτή τη στιγμή στη χώρα μας κυκλοφορούν περισσότερα από 100 συνταγογραφούμενα φαρμακευτικά σκευάσματα της εταιρείας.

Ιστορία – Στρατηγικές συμμαχίες

Η σημερινή μορφή της εταιρείας είναι αποτέλεσμα διαδοχικών εξαγορών και συγχωνεύσεων που έλαβαν χώρα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς και μετεξέλιξης εταιρειών που ιδρύθηκαν από τον 19ο αιώνα και δεν κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν διεξοδικώς.

Τη σημερινή της επωνυμία την αποκτά στις 6 Μαΐου 2011, οπότε και από Sanofi-Aventis απλοποιείται το όνομά της σε Sanofi. Η εταιρεία είναι εισηγμένη στα χρηματιστήρια του Παρισιού (EURONEXT: SAN) και της Νέας Υόρκης (NYSE: SNY).

Σημαντικές και ενδεικτικές συνεργασίες της διεθνώς, τα τελευταία χρόνια, αποτελούν οι ακόλουθες:

-2008: Η Sanofi Pasteur Holding (η μητρική εταιρεία της Sanofi pasteur, του τμήματος εμβολίων της Sanofi-aventis) ανακοίνωσε στις 25 Ιουλίου 2008 πως είχε επιτύχει συμφωνία με την Acambis, η οποία συνίστατο στην ομόφωνα προτεινόμενη προσφορά εξαγοράς του συνόλου του κεφαλαίου της εταιρείας αυτής

-2009: Η Sanofi-aventis ανακοίνωσε ότι η θυγατρική της στο Μεξικό, προέβη στην εξαγορά της Laboratorios Kendrick (“Kendrick”), στο πλαίσιο της στρατηγικής της για επιτάχυνση της αύξησης των πωλήσεων και περαιτέρω επέκταση του φαρμακευτικού χαρτοφυλακίου της στις αναδυόμενες αγορές.

-2009: Η Sanofi-aventis ανακοίνωσε την υπογραφή συμφωνίας εξαγοράς της εταιρείας Medley στη Βραζιλία που αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη φαρμακευτική στη χώρα και πρώτη στον τομέα των γενόσημων φαρμάκων.

-2009: Η Sanofi-aventis ανακοίνωσε τη σύναψη αποκλειστικής παγκόσμιας συμμαχίας με την Exelixis Inc. Για την ανάπτυξη καινοτόμων στοχευμένων ογκολογικών θεραπειών.

-2010: Η Sanofi-aventis αποκτά την Chatem Inc. και δημιουργεί μια ισχυρή βάση ανάπτυξης στην αγορά καταναλωτικών προϊόντων υγείας στις ΗΠΑ.

-2010: Η Sanofi-aventis και η CureDM υπογράφουν αποκλειστική παγκόσμια συμφωνία για μια Καινοτόμο Αναγεννητική Ουσία στη Θεραπεία του Διαβήτη.

-2010: Η Sanofi-aventis και η Glenmark Pharmaceuticals υπέγραψαν συμφωνία για τα δικαιώματα κυκλοφορίας νέων παραγόντων θεραπείας του χρόνιου πόνου.

-2010: Η Sanofi-aventis εξαγοράζει την TargeGen Inc., μια αμερικάνικη βιοφαρμακευτική εταιρεία για την ανάπτυξη από του στόματος χορηγούμενων φαρμάκων για τη θεραπεία αιματολογικών κακοηθειών.

-2011: Η Sanofi-aventis ανακοινώνει πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εγκρίνει την προτεινόμενη εξαγορά της αμερικάνικης εταιρείας Genzyme άνευ όρων, σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες για τον έλεγχο των συγχωνεύσεων.

-2015: Η Sanofi-aventis, στο πλαίσιο της υφιστάμενης συμφωνίας με την εταιρεία βιοτεχνολογίας Selecta Biosciences, αποκτά τα αποκλειστικά δικαιώματα στην ανάπτυξη ανοσοθεραπείας για τη νόσο της κοιλιοκάκης. Η τελευταία θα λάβει 300 εκατ. δολ. για την ενίσχυση της σχετικής έρευνας. Επιπροσθέτως, αν το προϊόν διατεθεί στο εμπόριο, θα εξασφαλίσει δικαιώματα πληρωμών ως ποσοστό επί των καθαρών κερδών πωλήσεων. Οι δύο εταιρίες το 2012 υπέγραψαν συμφωνία για την από κοινού ανάπτυξη στοχευμένης ανοσοθεραπείας σε θανατηφόρες αλλεργίες. Από το Selecta Biosciences προσδοκά περίπου 900 εκατ. δολ.

3.2.6 Glaxosmithkline AEBE

Η πολυεθνική μητρική εταιρεία με την επωνυμία GlaxoSmithkline έχει την έδρα της στο Ηνωμένο Βασίλειο, όντας εισηγμένη στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Η σημερινή της μορφή είναι αποτέλεσμα διαδοχικών εξαγορών και συγχωνεύσεων όπως και στην περίπτωση της Sanofi και δεν κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν διεξοδικώς.

Η GSK είναι η μοναδική εταιρεία στον κόσμο που αναπτύσσει φάρμακα και για τις τρεις ασθένειες που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας έχει θέσει ως προτεραιότητα, HIV/ AIDS, φυματίωση και ελονοσία. Η GSK αναδεικνύεται ως πρωτοπόρος εταιρεία στο χώρο της, κατέχοντας το 5,3% της παγκόσμιας φαρμακευτικής αγοράς, όντας στην έκτη θέση από πλευράς επιδόσεων για το 2014, ενώ απασχολεί περισσότερους από 99.000 ανθρώπους σε πάνω από 100 χώρες.

Η GSK σε παγκόσμιο επίπεδο είναι διαρθρωμένη ως εξής:

-Τομέας Φαρμακευτικών προϊόντων (GSK Pharma): περιλαμβάνει το βασικό άξονα δραστηριοποίησης της εταιρείας. Η GSK επενδύει στην έρευνα και ανάπτυξη φαρμάκων σε σημαντικές ασθένειες όπως ο καρκίνος, το άσθμα, οι λοιμώξεις, η κατάθλιψη, ο διαβήτης, οι ασθένειες του πεπτικού συστήματος και σε σπάνιες παθήσεις.

-Τομέας Εμβολίων (GSK Biologicals): η GSK κατέχει ηγετική θέση στον τομέα ανάπτυξης εμβολίων για την πρόληψη ασθενειών με 50 και πλέον έτη πορείας. Η GSK καλύπτει το ένα τέταρτο των αναγκών παγκοσμίως σε εμβόλια, διαθέτοντας 30 εμβόλια και μία από τις πιο δυναμικές γραμμές υπό ανάπτυξη εμβολίων στη βιομηχανία, με 20 περίπου υποψήφια εμβόλια.

-Τομέας Καταναλωτικών προϊόντων (GSK Consumer): η GSK διαθέτει μη συνταγογραφούμενα φαρμακευτικά και καταναλωτικά προϊόντα όπως το Ribena, Lucozade, Binaca, Sensodyne, Panadol, Aquafresh κλπ. Επίσης, διαθέτει 4 ερευνητικά κέντρα που επικεντρώνονται στην ανακάλυψη νέων προϊόντων.

-Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D): εστιάζει στην ανακάλυψη καινοτόμων φαρμάκων και θεραπειών και απασχολεί 14.500 εργαζόμενους παγκοσμίως.

Οι στρατηγικές προτεραιότητες

Η GSK ενισχύει το υπάρχον χαρτοφυλάκιο φαρμάκων της, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς των Εμβολίων, της Ογκολογίας, των καταναλωτικών προϊόντων και των προϊόντων βιοτεχνολογίας. Ταυτόχρονα, αναζητά ευκαιρίες γεωγραφικής επέκτασης των δραστηριοτήτων της, ιδιαίτερα στις αναδύομενες αγορές. Για το σκοπό αυτό, η GSK έχει προβεί σε εξαγορές εταιριών όπως της Domantis, εταιρεία που εξειδικεύεται στην ανάπτυξη θεραπειών που χρησιμοποιούν αντισώματα. Η εξαγορά αυτή έχει συμβάλλει ουσιαστικά στα υπό ανάπτυξη προϊόντα βιοτεχνολογίας της GSK.

Τον Ιούνιο του 2008, με την εξαγορά της εταιρείας Sirtris, η GSK ενισχύει σημαντικά τις ερευνητικές της προσπάθειες στους τομείς νευρολογίας, ανοσολογίας, φλεγμονωδών και μεταβολικών νόσων.

Τον Ιούλιο του 2008, η GSK προέβη σε συμφωνία με την Aspen, με στόχο να διευρύνει το χαρτοφυλάκιο φαρμάκων που εστιάζονται στις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Τον Απρίλιο του 2009, η GSK ανακοίνωσε τη συμφωνία της με την εταιρεία Pfizer για τη δημιουργία μιας νέας παγκοσμίως πρωτοποριακής εταιρείας, εστιασμένης αποκλειστικά στην έρευνα, ανάπτυξη και κυκλοφορία φαρμάκων κατά του ιού Ανοσοανεπάρκειας του Ανθρώπου (HIV).

Επίσης, τον Απρίλιο του 2009, η GSK εξαγόρασε την εταιρεία Stiefel Laboratories Inc με στόχο τη δημιουργία μίας νέας παγκόσμιας κλίμακας εταιρείας εστιασμένης σε δερματολογικά προϊόντα.

Η GSK στην Ελλάδα

Με δυναμική παρουσία στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '70, η GSK δραστηριοποιείται σε δύο κύριους τομείς: τα καταναλωτικά και τα φαρμακευτικά προϊόντα. Η GlaxoSmithKline A.E.B.E. λειτουργεί με την επωνυμία αυτή κατόπιν τριών συγχωνεύσεων μεταξύ των εταιριών SmithKline και Beecham το 1989, Glaxo και Wellcome το 1995 και Glaxo Wellcome και SmithKline Beecham το 2000. Με κύκλο εργασιών € 194 εκατ. για το 2013 και συνολικό εργατικό δυναμικό 339 εργαζόμενων, η εταιρεία κατείχε την έκτη θέση στη λίστα των μεγαλύτερων εταιριών βάσει τζίρου για την εν λόγω χρονιά.

Προϊόντα

Στον τομέα των καταναλωτικών προϊόντων, η GSK διαθέτει μη συνταγογραφούμενα φάρμακα (Panadol), προϊόντα για τη στοματική υγεία (Aquafresh, Sensodyne) καθώς και διατροφικούς χυμούς (Lucozade, Ribena).

Στον τομέα των φαρμακευτικών προϊόντων, η GSK κυκλοφορεί περισσότερα από 60 φάρμακα για την αντιμετώπιση νοσημάτων όπως το άσθμα, η Χρόνια Αποφρακτική Πνευμονοπάθεια, η αλλεργική ρινίτιδα, διάφορες δερματοπάθειες, η θρόμβωση, η καλοήθης υπερπλασία του προστάτη, ο καρκίνος ωοθηκών, ο μικροκυτταρικός καρκίνος των πνευμόνων, ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας, ο μεταστατικός καρκίνος του μαστού, η γρίπη, οι ιογενείς λοιμώξεις, το HIV/AIDS, η οστεοπόρωση, η επιληψία, η ημικρανία, η νόσος του Πάρκινσον, η κατάθλιψη, η ελονοσία, το έλκος του στομάχου, η ηπατίτιδα Β και για την αντιμετώπιση σπανίων παθήσεων όπως η οξεία λεμφοβλαστική λευχαιμία και η πνευμονική αρτηριακή υπέρταση.

Επιπλέον, η GSK διαθέτει στην Ελλάδα 17 εμβόλια για την πρόληψη ασθενειών, όπως η ηπατίτιδα Α και Β, η διφθερίτιδα, ο τέτανος, ο κοκκύτης, η ιλαρά, η παρωτίτιδα, η ερυθρά, η πολιομυελίτιδα, η εποχική γρίπη, η γαστρεντερίτιδα από ροταϊό, ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας και η διεισδυτική πνευμονιοκοκκική νόσος.

Στην ογκολογία, η GSK αναπτύσσει καινοτόμα διαθέσιμα φάρμακα για την αντιμετώπιση του καρκίνου του μαστού, του πνεύμονα, των ωοθηκών, του τραχήλου της μήτρας και της T-οξείας λεμφοβλαστικής λευχαιμίας, ενώ συνεχίζει την έρευνα για την

αντιμετώπιση και άλλων μορφών καρκίνου. Επιπλέον, η GSK κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως στην ανάπτυξη προϊόντων για την αντιμετώπιση πανδημίας γρίπης.

Στον κάτωθι πίνακα παρατίθενται τα προϊόντα που εμπορεύονται από την εταιρεία:

Πίνακας 3.3
Προϊόντα που εμπορεύεται η GlaxoSmithKline

Φάρμακα			
Augmentin	Avandia	Lamictal	Paxil
Serevent	Wellutrin	Zofran	
Εμβόλια			
Cervavax	Fluarix Quadrivalent	FluLaval	Havrix
MeHibrix	Pediarix	Typherix	
Υγιεινής φροντίδας			
Aquafresh	Breathe Right	Sensodyne	Abreva

Πηγή: <http://www.drugwatch.com/manufacturer/glaxosmithkline/>

Κλινική έρευνα στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η GSK επενδύει περίπου €2,5 εκατομμύρια ετησίως σε κλινική έρευνα και διεξάγει πάνω από 25 κλινικές μελέτες στους τομείς της Ογκολογίας, των Καρδιαγγειακών Νοσημάτων, της Νευρολογίας, της Ουρολογίας και των Αναπνευστικών νοσημάτων.

Η GSK κατέχει ηγετική θέση στο χώρο των κλινικών μελετών καθώς είναι μία από τις πρώτες εταιρίες στην Ελλάδα που άρχισαν να διεξάγουν πολυεθνικές κλινικές μελέτες σε ελληνικά Νοσοκομεία. Οι πολυεθνικές κλινικές μελέτες στις οποίες συμμετέχει, αφορούν σε νέες θεραπείες για διάφορες μορφές καρκίνου (μαστού, κεφαλής και τραχήλου, πνεύμονα και προστάτη), την αθηροσκλήρυνση, την αρτηριακή θρόμβωση, τη νόσο Αλτσχάιμερ, τη Χρόνια Αποφρακτική πνευμονοπάθεια και την καλοήγη υπερπλασία του προστάτη. Κλινικές σε

Δημόσια και Ιδιωτικά Νοσοκομεία όλης της επικράτειας συμμετέχουν σε κλινικές μελέτες της GSK, μετά από έγκριση του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΟΦ) και της Εθνικής Επιτροπής Δεοντολογίας (ΕΕΔ).

Πρόσφατες στρατηγικές συνεργασίες

-2013: Τέσσερα επιπλέον, μη συνταγογραφούμενα προϊόντα της GlaxoSmithKline ConsumerHealthcare θα συσκευάζονται από το τέλος του έτους στην Ελλάδα, καθώς η εταιρεία επεκτείνει τη συνεργασία της με την ελληνική ΦΑΜΑΡ. Η συνολική παραγωγή προβλέπεται να αγγίζει τα 12,5 εκατομμύρια τεμάχια ετησίως.

Μάλιστα, η χώρα θα αποτελεί κέντρο παραγωγής για τις διεθνείς αγορές με το 98% της νέας παραγωγής να εξάγεται σε 32 χώρες, σε Ευρώπη και Αυστραλία, και το υπόλοιπο θα αφορά στην εγχώρια αγορά.

Η επένδυση, στο πλαίσιο 4ετούς συμφωνίας με τη ΦΑΜΑΡ, συνοδεύεται και από 30 νέες θέσεις εργασίας, ενώ η παραγωγή εντοπίζεται στις εγκαταστάσεις σε Ανθούσα και Αυλώνα. Η επένδυση θα αφορά, εκτός του Panadol, που ήδη συσκευάζεται στη χώρα, ακόμη τέσσερα προϊόντα, τα NiQuitinLozenge, NiQuitinPatch, BreatheRight και Alvedon.

Διεθνώς

-2014: η GlaxoSmithKline και η Novartis ένωσαν τις δυνάμεις τους πριν από έναν περίπου χρόνο, προκειμένου να δημιουργήσουν μια κοινοπραξία στον κλάδο καταναλωτικών προϊόντων υγείας. Η συμφωνία περιλαμβάνει επίσης την απόκτηση της μονάδας ογκολογίας της GSK από τη Novartis έναντι περίπου 14,5 δισ. δολ.

-2015: Πλήρης έλεγχος της GlycoVaxyn από την GSK, έναντι 190 εκατ. δολ. Με την πλήρη εξαγορά, η GlycoVaxyn αποτιμάται στα 212 εκατ. δολ. Η εταιρεία είχε ήδη υποστηριχθεί από venture capitals, συμπεριλαμβανομένων των Sofinnova, Index Ventures και Edmond de Rothschild Investment Partners και είχε επίσης λάβει χρηματοδότηση από το Wellcome Trust

και την Janssen, μέσω συνεργασίας τους. Η Glaxo κατείχε μειοψηφικό μερίδιο στην GlycoVaxyn από επιστημονική συνεργασία του 2012. Ωστόσο, η εταιρεία δεν αναφέρει τι ποσοστό κατείχε ήδη, αλλά δεδομένης της τιμής προσφοράς, υποδεικνύει μερίδιο της τάξης του 10%. Στο πλαίσιο της συμφωνίας, η Glaxo θα αγοράσει ένα μικρό αριθμό εμβολίων σε πρώιμο στάδιο κατά βακτηριακών λοιμώξεων όπως η πνευμονία, ο σταφυλόκοκκος, προς ενίσχυση των δραστηριοτήτων των εμβολίων που έχει ήδη.

-2015: Γεγονός είναι η συμφωνία μεταξύ GlaxoSmithKline και Novartis, ύψους 20 δισ. δολ., η οποία εντάσσεται στο σχέδιο της αναμόρφωσης του "χαρτοφυλακίου" της τελευταίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Με την ολοκλήρωση της συμφωνίας, η Novartis Oncology εμπλούτισε το υφιστάμενο "χαρτοφυλάκιο" της, το οποίο αποτελείται πλέον από 21 ογκολογικά και αιματολογικά σκευάσματα για τη θεραπεία περισσότερων από 25 παθήσεων.

3.2.7 Roche Hellas ΑΕ

Η μητρική εταιρεία της με την επωνυμία Roche ιδρύθηκε το 1896 με έδρα τη Βασιλεία της Ελβετίας, αποτελώντας έναν από τους ηγετικούς ομίλους στη φροντίδα υγείας, που είναι βασισμένος στην έρευνα και συνδυάζει τη δυναμική του Κλάδου Φαρμάκων και Διαγνωστικών. Η Roche είναι η μεγαλύτερη εταιρεία βιοτεχνολογίας στον κόσμο με διαφοροποιημένα φαρμακευτικά προϊόντα στην ογκολογία, την ανοσολογία, τα λοιμώδη νοσήματα, την οφθαλμολογία και τη νευροεπιστήμη. Επιπλέον, η Roche είναι πρωτοπόρος παγκοσμίως στα in-vitro διαγνωστικά προϊόντα, την ιστολογική διάγνωση του καρκίνου, καθώς και τη διαχείριση της νόσου του διαβήτη. Είκοσι οκτώ φάρμακα που αναπτύχθηκαν από τη Roche περιλαμβάνονται στις λίστες μοντέλων βασικών φαρμάκων του παγκόσμιου οργανισμού υγείας, μεταξύ των οποίων αντιβιοτικά, φάρμακα κατά της ελονοσίας και χημειοθεραπείες.

Το 2014, η Roche απασχόλησε περισσότερους από 88.500 εργαζόμενους παγκοσμίως, επένδυσε 8,9 δισεκατομμύρια ελβετικά φράγκα σε Έρευνα και Ανάπτυξη και σημείωσε πωλήσεις 47,5 δισεκατομμυρίων ελβετικών φράγκων. Η Genentech, στις Η.Π.Α., είναι στο σύνολό της μέλος του Ομίλου της Roche. Επίσης, η Roche κατέχει την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου της Chugai Pharmaceutical στην Ιαπωνία.

Στη χώρα μας, η εταιρεία μετρά 36 χρόνια παρουσίας στην ελληνική φαρμακευτική αγορά με ανθρώπινο δυναμικό περίπου 180 άτομα. Το 2013 κατείχε την έβδομη θέση από πλευράς τζίρου με συνολικό κύκλο εργασιών ύψους €181εκατ. Σήμερα, η Roche εκπροσωπείται στην Ελλάδα από δύο ανεξάρτητες εταιρείες, τη **Roche (Hellas) Α.Ε.**, η οποία δραστηριοποιείται στον κλάδο Φαρμάκων και τη **Roche Diagnostics (Hellas) Α.Ε.**, που διαθέτει Διαγνωστικά προϊόντα καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα εργαστηριακών αναγκών.

Κλινικές έρευνες

Οι κλινικές έρευνες, παρέμειναν στο επίκεντρο της Roche Hellas, ακόμα και εν μέσω περιόδου οικονομικής κρίσης. Το 2012 επενδύθηκαν € 2,5 εκατ. σε 32 κλινικές μελέτες ενώ

το 2013 € 3 εκατ. σε 31 κλινικές μελέτες σε 143 κέντρα, επιβεβαιώνοντας τη δέσμευση της εταιρείας για τη συνεχή επένδυση στην έρευνα και ανάπτυξη στη χώρα μας.

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Παράλληλα, η Roche Hellas ενεργώντας με υπευθυνότητα απέναντι στην κοινωνία από το 2014 υλοποιεί το Πρόγραμμα Υποστήριξης Ανασφάλιστων Ασθενών, διαθέτοντας δωρεάν 11.500 συσκευασίες φαρμακευτικών σκευασμάτων αξίας 2 εκ. ευρώ σε ανασφάλιστους ασθενείς. Επιπλέον πραγματοποιεί δωρεά 200.000€ για την κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών για σύνολο 400 παιδιών στο πλαίσιο του προγράμματος «Εφόδια Ζωής, Βήματα Ζωής».

Προϊόντα

Φαρμακευτικά Προϊόντα

Στο θεραπευτικό τομέα η Roche διαθέτει στην αγορά φάρμακα υψηλής θεραπευτικής αξίας με επίκεντρο τομείς με μεγάλες ιατρικές ανάγκες, όπως ο καρκίνος, οι ιογενείς λοιμώξεις, οι φλεγμονώδεις νόσοι, οι διαταραχές του μεταβολισμού και του κεντρικού νευρικού συστήματος. Η Roche είναι παγκόσμιος ηγέτης στην ανάπτυξη και διάθεση φαρμάκων για τη θεραπεία του καρκίνου.

Λύσεις για Διαγνωστικά

Ως ηγέτιδα εταιρεία στην παγκόσμια αγορά των in-vitro διαγνωστικών, η Roche παρέχει ένα μεγάλο εύρος διαγνωστικών εργαλείων και εργαστηριακών εξετάσεων για την ταχεία και αξιόπιστη ανίχνευση ασθενειών και την παρακολούθησή τους από τους γιατρούς και από τους ίδιους τους ασθενείς.

Προϊόντα για Ερευνητές

Τα προϊόντα της Roche για την Εφαρμοσμένη Έρευνα (Roche Applied Science) προσφέρουν ένα μεγάλο εύρος αναλυτών και εξειδικευμένων διαγνωστικών δοκιμασιών για χρήση σε πλήθος ερευνητικών εφαρμογών. Το portfolio αυτών των προϊόντων είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένο στο χώρο της γενωμικής (genomics) και πρωτεωμικής (proteomics).

Πρόσφατες στρατηγικές συνεργασίες

-2014: Στην εξαγορά της Agiosa Diagnostics προέβη η Roche. Σύμφωνα με ανακοίνωση της, η Agiosa Diagnostics Inc παρέχει υπηρεσίες μοριακής διάγνωσης οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εξέταση του συνδρόμου Down και άλλων γενετικών ανωμαλιών στα πρώτα στάδια της εγκυμοσύνης.

-2014: Η Roche επενδύει 450 εκατ. για νέες εγκαταστάσεις στην Κίνα Στόχος του νέου εργοστασίου, είναι για να καλύψει τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για διαγνωστικά δοκιμές στην Κίνα, την ευρύτερη περιοχή της Ασίας και των χωρών του Ειρηνικού.

-2014: Κλινική Συνεργασία Roche-Bristol, για ενίσχυση της προσπάθειας στον τομέα της ανοσοθεραπείας.

-2014: Η ελβετική Roche Holdings AG ανακοίνωσε ότι θα πληρώσει 125 εκατ. δολάρια για την απόκτηση της Genia Technologies Inc., ενώ εφόσον επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι, η Roche θα καταβάλει στους μετόχους της Genia περί τα 225 εκατ. δολάρια επιπλέον. Η εξαγορά έρχεται ως αποτέλεσμα της επιδίωξης της Roche να διευρύνει τις ικανότητες της στην μοριακή διάγνωση.

-2014: Κοινοπραξία Roche με Inception και Versant. Η κίνηση αυτή αποτελεί μέρος των προσπαθειών της ελβετικής επιχείρησης να διευρύνει περαιτέρω την τεχνογνωσία της, από το μέτωπο του καρκίνου, στην ανάπτυξη θεραπειών για τη νόσο του Αλτσχάιμερ, τη σχιζοφρένεια, καθώς και τη σκλήρυνση κατά πλάκας.

-2014: Η Roche προχώρησε σε στρατηγική εξαγορά της Iquum. Με την εξαγορά αυτή, η Roche αποκτά πρόσβαση στο σύστημα Laboratory-in-a-tube (Liat™) της IQuum, το οποίο επιτρέπει στο ιατρικό προσωπικό να πραγματοποιεί ταχείες εξετάσεις μοριακής διαγνωστικής σε παρακλίνιες συνθήκες, κοντά στον ασθενή και με ελάχιστη εκπαίδευση.

-2014: Ανανέωση της συνεργασίας Roche και Hitachi για ακόμη δέκα χρόνια, γεγονός που αποτελεί σημαντικό ορόσημο για την ανάπτυξη νέων λύσεων στις πλατφόρμες του τομέα ανοσοχημείας και κλινικής χημείας της Roche, οι οποίες θα βοηθήσουν τα εργαστήρια να καλύψουν τις μελλοντικές τους ανάγκες, αποτελεί η ανανέωση της συνεργασίας.

-2014: Σε εξαγορά της InterMune προχωρά η Roche έναντι 8,3 δισ. δολ.

-2015: Την οριστική συμφωνία για την εξαγορά των δραστηριοτήτων της αμερικάνικης εταιρείας GeneWEAVE BioSciences, Inc. ανακοίνωσε η Roche με σκοπό την ενίσχυση της σειράς προσφερόμενων προϊόντων μικροβιολογικής διαγνωστικής. Η συμφωνία εξαγοράς ορίζει ότι η Roche θα καταβάλει στους μετόχους της GeneWEAVE 190 εκατομμύρια δολάρια κατά την υπογραφή και άλλα 235 εκατομμύρια δολάρια σε δόσεις, σε χρονικά ορόσημα εξαρτώμενα από τα προϊόντα της εταιρείας. Η εξαγορά υπόκειται στους συνήθεις όρους ολοκλήρωσης, και, αφού ολοκληρωθεί, η GeneWEAVE θα ενσωματωθεί στη Roche Molecular Diagnostics.

-2015: Η Roche, θα καταβάλει στους μετόχους της Trophos το ποσό των 120 εκατ. ευρώ σε μετρητά, και έως 350 εκατ. ευρώ σε προκαθορισμένες πληρωμές. Η συμφωνία παρέχει στην Roche πρόσβαση σε ένα πειραματικό φάρμακο που έχει αναπτύξει η Trophos για τη θεραπεία ασθενών με νωτιαία μυϊκή ατροφία, ασθένεια που προσβάλλει τα παιδιά και είναι η πιο κοινή γενετική αιτία βρεφικής θνησιμότητας.

-2015: Η Roche συμφώνησε να καταβάλει 1,03 δισ. δολάρια για μερίδιο έως και 56,3% της Foundation Medicine Inc., μια συνεργασία που υπογραμμίζει την αυξανόμενη σημασία της γενετικής διάγνωσης για την θεραπεία και την ανάπτυξη φαρμάκων για τον καρκίνο.

3.2.8 Merck Sharp & Dohme “MSD” ΑΕ

Η MSD αποτελεί θυγατρική εταιρεία του πολυεθνικού Ομίλου Merck & Co, Inc., Kenilworth, NJ, USA, με έδρα το Kenilworth και παρουσία σε 140 χώρες, ενώ απασχολεί περί τους 82,000 εργαζόμενους. Τα τελευταία 60 χρόνια, η εταιρεία έχει λάβει έγκριση για 56 νέα φάρμακα από τον Αμερικανικό Οργανισμό Φαρμάκων.

Η επίσημη λειτουργία της MSD στην Ελλάδα ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2010 μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών συγχώνευσης με την Schering Plough. Η Schering Plough διατηρούσε μια μακρόχρονη παρουσία στην Ελλάδα από το 1974. Τον Νοέμβριο του 2009 η Merck Sharp & Dohme συγχωνεύεται με τη Schering Plough παγκοσμίως για να δημιουργήσουν την εταιρεία με την υπάρχουσά της μορφή.

Σήμερα η MSD, η δεύτερη μεγαλύτερη φαρμακευτική εταιρεία παγκοσμίως, καταλαμβάνει την 4η θέση ως προς τον συνολικό όγκο πωλήσεων των θεραπευτικών προϊόντων της στην χώρα μας (σύμφωνα με τα στοιχεία του 2013, κατατάσσεται στην 4^η θέση σε όρους συνολικού κύκλου εργασιών με τζίρο €163 εκατ. απασχολώντας 180 εργαζομένους). Στην Ελλάδα η MSD συνεργάζεται με την BIANEΕ ήδη από το 1983 βελτιώνοντας την πρόσβαση των ασθενών σε καινοτόμες και αποτελεσματικές θεραπείες. Το χαρτοφυλάκιο προϊόντων της MSD στην Ελλάδα αφορά στις παρακάτω θεραπευτικές κατηγορίες :

- Αναπνευστικό
- Αναισθησιολογία
- Αρθροπάθειες – Μυοσκελετικές παθήσεις

- Βιολογικοί παράγοντες (θεραπείες για τη Ρευματοειδή Αρθρίτιδα, Αγκυλοποιητική Σπονδυλίτιδα, Ψωριασική Αρθρίτιδα, Ψωρίαση, Νόσο Crohn, Παιδιατρική Νόσο Crohn, Ελκώδη Κολίτιδα, Παιδιατρική Ελκώδη Κολίτιδα)
- Γυναικολογία (θεραπείες υπογονιμότητας, αντισύλληψης, εμμηνόπαυσης)
- Δερματολογία
- Διαβήτης – Ενδοκρινολογία
- Καρδιαγγειακό
- Κεντρικό Νευρικό Σύστημα
- Λοιμωξιολογία (θεραπείες για HIV/ AIDS, HEP C, μηκυτιασικές και βακτηριακές λοιμώξεις)
- Ογκολογία
- Ουροποιητικό
- Πεπτικό

Η MSD και η BIANEΞ προωθούν από κοινού θεραπευτικά προϊόντα στις κατηγορίες της αθηροσκλήρωσης, διαβήτη και αναπνευστικών παθήσεων.

Σημεία σταθμοί

Τα σημεία σταθμοί στην ιστορική διαδρομή της πολυεθνικής εταιρείας, είναι τα ακόλουθα:

-1942: Η MSD παράγει την πενικιλίνη "G" για τις ανάγκες του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

-1944: Η συνεργασία μεταξύ των ερευνητών της Merck και του Πανεπιστημίου Rutgers οδηγεί στην ανακάλυψη της στρεπτομυκίνης. Την ίδια χρονιά η Merck πετυχαίνει την πολύπλοκη σύνθεση της κορτιζόνης.

-1955: Οι επιστήμονες πετυχαίνουν να μετατρέψουν επιτυχώς την κορτιζόνη στην πρεδνιζόνη, εξέλιξη που θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα ιατρικά επιτεύγματα του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα.

-1963: Η Merck αναπτύσσει το πρώτο εμβόλιο κατά της ιλαράς.

-1967: Αναπτύσσεται εμβόλιο κατά της παρωτίτιδας.

-1970: Το ερευνητικό έργο της Merck αποδίδει καρπούς και η εταιρεία κυκλοφορεί 19 νέα φάρμακα, αριθμός ρεκόρ για την εταιρεία αλλά και την εποχή.

-1975: Έπειτα από 15 χρόνια συνεχούς ερευνητικής προσπάθειας, η εταιρεία λαμβάνει έγκριση για το φάρμακο στην αντιμετώπιση της νόσου Parkinson.

-1976: Η Merck κυκλοφορεί ένα νέο φάρμακο για τη θεραπεία 5 διαφορετικών τύπων αρθρίτιδας.

-1985: Η εταιρεία επικεντρώνεται στους βιολογικούς μηχανισμούς των ασθενειών, γεγονός που οδήγησε σε επαναστατικές θεραπευτικές ανακαλύψεις μεταξύ των ετών.

-1985: Η εταιρεία λαμβάνει έγκριση για την ιντερφερόνη.

-1987: Η Merck, αποτέλεσε την πρώτη εταιρεία που έλαβε έγκριση από τον Αμερικανικό Οργανισμό Φαρμάκων (FDA) για φάρμακο στην κατηγορία των στατινών

-1987: Η Merck βοηθάει στην αντιμετώπιση της ογκοκερκίωσης (τύφλωσης των ποταμών) στις περιοχές της Αφρικής, Μέσης Ανατολής και Λατινικής Αμερικής, προχωρώντας στην παραγωγή φαρμάκου αποκλειστικά και μόνο για τις ανάγκες των συγκεκριμένων πληθυσμών. Το φάρμακο διατίθεται μέχρι και σήμερα δωρεάν.

-1996: Έπειτα από μια δεκαετία προσπαθειών, οι επιστήμονες της Merck πέτυχαν να αναπτύξουν φάρμακο για την καταπολέμηση του HIV /AIDS το οποίο αποτέλεσε βασικό συστατικό της θεραπείας.

-2006: Η εταιρεία κυκλοφορεί μια νέα θεραπεία για το διαβήτη και ένα νέο εμβόλιο για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας.

-2007: Έχοντας σαν βάση την πετυχημένη θεραπεία που είχε ήδη κυκλοφορήσει για το HIV/AIDS, η εταιρεία κυκλοφορεί ένα ακόμη φάρμακο σε αυτήν την θεραπευτική κατηγορία.

Πρόσφατες στρατηγικές συνεργασίες

-2012: Αποκλειστική παγκόσμια συμφωνία ύψους 1 δις δολαρίων μεταξύ MSD και Endocyte. Η MSD αποκτά τα δικαιώματα από την Endocyte για όλες τις δραστηριότητες και δαπάνες ανάπτυξης νέας θεραπείας φάσης III στην αντιμετώπιση του ανθεκτικού καρκίνου των ωοθηκών.

-2013: Η MSD και η Samsung Bioepis Co., Ltd. προχωρούν σε εμπορική συμφωνία για την ανάπτυξη και διάθεση υποψήφιων βιο-ομοειδών φαρμάκων.

-2013: Συμφωνία MSD και Bristol-Myers Squibb. Η μη αποκλειστική συμφωνία προβλέπει τη διεξαγωγή κλινικής μελέτης Φάσης II για την αξιολόγηση της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας μιας συνδυαστικής αγωγής για την καταπολέμηση της ηπατίτιδας C.

-2013: Συμφωνία της MSD με τη BIANEΞ για την από κοινού προώθηση δυο καθιερωμένων θεραπειών για το Διαβήτη τύπου 2. Η συνεργασία των 2 εταιρειών συμπληρώνει 30 χρόνια.

-2013: Η MSD και η Luminex Corporation υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας για την ανάπτυξη μιας διαγνωστικής συσκευής κατά της νόσου του Αλτσχάιμερ.

-2013: Διεθνής συμφωνία συνεργασίας μεταξύ MSD και Pfizer με στόχο την ανάπτυξη και διάθεση της Ερτουγλιφλοζίνης, ενός πειραματικού φαρμάκου για το Διαβήτη τύπου 2.

-2014: «Συμμαχία» Pfizer και MSD κατά του καρκίνου του πνεύμονα. Η συνεργασία των δύο εταιρειών αφορά τη διερεύνηση των θεραπευτικών δυνατοτήτων και την αξιολόγηση νέων πιθανών θεραπευτικών σχημάτων για την αντιμετώπιση του καρκίνου του πνεύμονα.

-2014: Η συμφωνία προβλέπει ότι όλος ο επιχειρηματικός τομέας της MSD που αφορά τα ΜΗΣΥΦΑ περνά στην Bayer, συμπεριλαμβανομένων και των παγκόσμιων εμπορικών σημάτων και των δικαιωμάτων συνταγογράφησης για τα φαρμακευτικά προϊόντα Claritin και Afrin. Ταυτόχρονα με την παραπάνω συμφωνία, ανακοινώθηκε και η στρατηγική συνεργασία των δύο εταιριών σε παγκόσμιο επίπεδο για την εξέλιξη και προώθηση νέων θεραπειών για την καρδιαγγειακή νόσο.

-2014: Η MSD προχωρά σε συμφωνία για την πώληση του Τμήματος των Οφθαλμιατρικών Προϊόντων της στη φαρμακευτική εταιρεία Santen Pharmaceutical Co, για τις αγορές της Ιαπωνίας, επιλεγμένων περιοχών της Ευρώπης και της περιοχής Ασίας – Ειρηνικού.

Κλινικές έρευνες

Η MSD παρά τις πιέσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, η MSD επενδύει 4,6 εκατομμύρια ευρώ σε κλινικές έρευνες στην Ελλάδα, τόσο για μόρια που βρίσκονται υπό ανάπτυξη όσο και για ήδη κυκλοφορούντα προϊόντα της για την απόκτηση νέων ενδείξεων και τον εμπλουτισμό των επιστημονικών γνώσεων.

Ο προγραμματισμός της εταιρείας περιλαμβάνει τη διενέργεια 27 κλινικών Μελετών όλων των φάσεων (Φάσεις I – IV) στις οποίες συμμετέχουν 192 Ερευνητικά Κέντρα σε όλη την Ελλάδα.

Οι κλινικές έρευνες της MSD εστιάζουν σε 10 διαφορετικούς θεραπευτικούς τομείς και συγκεκριμένα στη γυναικολογία, στις παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, στα λοιμώδη νοσήματα, στη γαστρεντερολογία, στα ρευματικά νοσήματα, στη δερματολογία, στην ογκολογία, στα καρδιομεταβολικά νοσήματα και στα εμβόλια. Μάλιστα, ο τομέας της ογκολογίας είναι αυτός ο οποίος συγκεντρώνει και το μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, γεγονός το οποίο αποτελεί και διεθνή τάση.

3.2.9 Pharmathen AEBE

Η Pharmathen ιδρύθηκε το 1969 στην Αθήνα, ως ιδιωτική φαρμακευτική εταιρεία και επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και εμπορία φαρμακευτικών προϊόντων, κατέχοντας ισχυρή θέση στον τομέα των γενόσημων (generics) ιδιοσκευασμάτων. Με τρία τελευταίας τεχνολογίας ερευνητικά εργαστήρια και δύο παραγωγικές μονάδες, η Pharmathen είναι μία πλήρως καθιερωμένη εταιρεία με δραστηριότητες που εκτείνονται από την ανάπτυξη φαρμακευτικών προϊόντων έως και τη διανομή τους.

Το ανθρώπινο δυναμικό της εταιρείας περιλαμβάνει περισσότερα από 900 άτομα, τα οποία εργάζονται στους τομείς Έρευνας και Ανάπτυξης (R&D), παραγωγής και διανομής των φαρμάκων σε περισσότερες από 80 χώρες παγκοσμίως. Σήμερα τα προϊόντα της Pharmathen είναι εγκεκριμένα σε όλες τις αγορές της ΕΕ, έχουν χορηγηθεί δικαιώματα διανομής στις μεγαλύτερες φαρμακευτικές εταιρείες στον κόσμο, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στον Καναδά. Οι πωλήσεις της Pharmathen το 2013 ανήλθαν συνολικά σε € 161,497,127 (καταλαμβάνοντας την 9^η θέση στην εγχώρια αγορά σε όρους τζίρου).

Τα κυριότερα σημεία της ιστορίας της εταιρείας παρατίθενται κατωτέρω:

- 1969:** Ίδρυση της Pharmathen από τον Νικόλαο Κάτσο
- 1972:** Έναρξη των δραστηριοτήτων παραγωγής
- 1975:** Δημιουργία πρώτου προϊόντος
- 1993:** Η ηγεσία της εταιρείας περνάει στον Βασίλειο Κάτσο και Νέλλη Κάτσου
- 1998:** Στρατηγικός επαναπροσδιορισμός των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με στόχο την Ευρωπαϊκή αγορά
- 2002:** Προώθηση του πρώτου προϊόντος της Pharmathen στην ΕΕ (Fluconazole)
- 2005:** Κατατάσσεται μεταξύ των κορυφαίων ερευνητικών εταιρειών στην Ευρώπη, με βάση την ετήσια παραγωγή μελλοντικών προϊόντων σε προχωρημένο στάδιο κλινικών δοκιμών (pilenine products)
- 2006:** Εγκαίνια των εγκαταστάσεων έρευνας Δραστικών Πρώτων Υλών (API) στη Θεσσαλονίκη, με στόχο την καθιέρωση παραγωγής
- 2010:** Απόκτηση ερευνητικών εγκαταστάσεων στην Ινδία για τη σύνθεση Δραστικών Πρώτων Υλών (API)
- 2010:** Διεθνή παρουσία σε περισσότερες από 65 χώρες

-2010: Έναρξη λειτουργίας της νέας παραγωγικής μίας μονάδας στις Σάπες, Βορείου Ελλάδος

-2011: Έναρξη νέας δραστηριότητας έρευνας και ανάπτυξης προϊόντων ειδικών τεχνολογιών

-2012: Ο Όμιλος ξεπερνά το ορόσημο των € 150 εκατ. σε κύκλους εργασίας

-2012: Έναρξη νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας στο χώρο του φαρμακείου, με την εκπροσώπηση διεθνώς αναγνωρισμένων brands

-2013: Πρώτο λανσάρισμα προϊόντος στις ΗΠΑ

Εξαγωγικός τομέας

Επένδυση στη Διεθνή Ανάπτυξη

Η Pharmathen δραστηριοποιείται και στις 5 ηπείρους, μέσα από ένα προσεκτικά επιλεγμένο δίκτυο δικαιούχων, διανομέων και θυγατρικών, τη διαχείριση του υφιστάμενου χαρτοφυλακίου του ομίλου αλλά κυρίως προετοιμάζοντας το μέλλον για τα προϊόντα υπό ανάπτυξη.

Η παγκόσμια εμβέλεια της Pharmathen ελέγχεται και εδρεύει από τα γραφεία της στο Ηνωμένο Βασίλειο, και μαζί με τα περιφερειακά γραφεία, με τη μορφή γραφείων Αντιπροσώπων (Rep) στη Βραζιλία, την Ιορδανία και τις ΗΠΑ, προσφέρει στον όμιλο την ικανότητα να διασφαλίσει τη βέλτιστη εξυπηρέτηση των πελατών της σε όλα τα επίπεδα με έμπειρες τοπικές ομάδες.

Οι παγκόσμιες δραστηριότητες της Pharmathen έχουν δομηθεί και διαχειρίζονται έτσι ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή διείσδυση της Pharmathen στην διεθνή αγορά. Σήμερα τα προϊόντα της Pharmathen είναι εγκεκριμένα σε όλες τις μεγάλες αγορές της ΕΕ και τα δικαιώματα διανομής τους εκχωρούνται στις μεγαλύτερες φαρμακευτικές εταιρείες της Ευρώπης, του Καναδά, της Αυστραλίας, της Νότιας Αφρικής και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Πρόσφατα το εύρος της Pharmathen αυξήθηκε σημαντικά για να καλύψει επίσης τις αναδυόμενες αγορές γενόσημων στη Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική (MENA), στη Λατινική Αμερική (LATAM) και την περιοχή Ασίας-Ειρηνικού (APAC) με έμφαση στην αυξανόμενη Κινεζική αγορά.

Σήμερα η Pharmathen μέσω στρατηγικών συνεργασιών έχει σημαντική παρουσία σε περισσότερες από 85 χώρες με περισσότερες από 5.000 Άδειες Κυκλοφορίας παγκοσμίως, δημιουργώντας ισχυρές συνεργασίες με όλες τις μεγάλες εταιρείες, ενώ η εξαγωγική της δραστηριότητα αγγίζει σχεδόν το 1% του συνόλου των εξαγωγών της χώρας.

Σύμφωνα με την κατάταξη «The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard», της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η εταιρεία βρίσκεται στην 46η θέση ανάμεσα στις 4577 φαρμακευτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ και καταλαμβάνει την 435η θέση ανάμεσα στις 1000 μεγαλύτερες ερευνητικές εταιρείες της ΕΕ ανεξαρτήτως κλάδου. Επιπλέον αποτελεί το μεγαλύτερο επενδυτή Έρευνας & Ανάπτυξης στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό δε το γεγονός πως είναι η πρώτη ελληνική ιδιωτική επιχείρηση που εξασφάλισε χρηματοδότηση ύψους 25 εκ. ευρώ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (European Investment Bank - EIB), για την ενίσχυση του προγράμματος Έρευνας & Ανάπτυξης καινοτόμων προϊόντων.

Η Pharmathen, περιλαμβάνεται ήδη από το 2007 κάθε χρόνο στη συγκεκριμένη κατάταξη επενδύοντας σταθερά περισσότερα από €20 εκατ. ετησίως, ενώ η επιβράβευση αυτή αποτελεί την πιο πρόσφατη από μια σειρά διακρίσεων που έχει λάβει το τελευταίο διάστημα η εταιρεία, από διάφορους φορείς και οργανισμούς («Επιχειρηματική Αριστεία» - Made in Greece 2013, «True Leaders 2013», “Best Workplaces 2013”, Ruban d’Honneur “The International Growth Strategy of the Year Award” - European Business Awards 2012/2013, “Export Awards 2013”).

Πρόσφατες στρατηγικές συνεργασίες

-2014: Στρατηγική συνεργασία Chiesi και Pharmathen. Διευρύνοντας το θεραπευτικό της χαρτοφυλάκιο στην Ελλάδα η Pharmathen θα διαθέτει το προϊόν, το οποίο περιέχει διπροπιονική μεκκλομεθαζόνη και απευθύνεται σε ασθενείς με μη ελεγχόμενο άσθμα.

-2015: Η βελγική εταιρεία UCB και η ελληνική Pharmathen ανακοινώνουν τη σύναψη στρατηγικής συνεργασίας με στόχο την προώθηση των προϊόντων αλλεργίας της UCB στην Ελλάδα από την Pharmathen.

-2015: Οι φαρμακευτικές εταιρείες Novartis και Pharmathen ανακοινώνουν τη στρατηγική συνεργασία τους για τη συμπροώθηση (co-marketing) στην ελληνική αγορά δύο καινοτόμων φαρμακευτικών προϊόντων για τη Χρόνια Αποφρακτική Πνευμονοπάθεια (ΧΑΠ).

-2015: Η ελληνική φαρμακευτική εταιρεία Pharmathen προχώρησε σε μία ακόμη στρατηγική συνεργασία με μια αμερικανική εταιρεία, την InterMune Inc., για την κυκλοφορία φαρμάκου για την ιδιοπαθή πνευμονική ίνωση (ΙΠΙ) στην ελληνική αγορά.

4.3 Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιήθηκε παρουσίαση των σημαντικότερων φαρμακευτικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Η επιλογή των εταιρειών βασίστηκε στον κύκλο εργασιών που αυτές εμφάνισαν, βάσει στατιστικών στοιχείων του 2013. Από την ανάλυση προκύπτει πως ο ελληνικός φαρμακευτικός κλάδος κυριαρχείται από θυγατρικές μεγάλων πολυεθνικών φαρμακοβιομηχανιών που καταλαμβάνουν και το μεγαλύτερο μερίδιο της εγχώριας αγοράς.

Επιπλέον καταδεικνύεται η σημασία που αποδίδεται στις στρατηγικές συνεργασίες μεταξύ των επιχειρήσεων οι οποίες αποσκοπούν στην αποτελεσματικότερη προώθηση των παραγόμενων προϊόντων. Οι συνεργασίες αυτές πληθαίνουν τα τελευταία χρόνια και αποτελούν την κυριαρχούσα στρατηγική των μεγαλύτερων εταιρειών του κλάδου. Επιπρόσθετα από τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάζονται, διαπιστώνουμε τη συνεισφορά των εταιρειών στην εγχώρια οικονομία και τη συμβολή τους που δύναται να έχουν στην προσπάθεια ανάκαμψης της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζουμε το κατά πόσο οι παράγοντες τους οποίους αναλύσαμε στην πρώτη ενότητα της εργασίας μας ως προσδιοριστικούς βάσει της διεθνούς έρευνας, στη λήψη απόφασης για ΑΞΕ σε μία χώρα, επηρέασαν και την απόφαση των πολυεθνικών εταιρειών του φαρμακευτικού κλάδου να επενδύσουν στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, για τους σκοπούς της έρευνάς μας, συγκεντρώσαμε όλες τις πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, των οποίων η μητρική εταιρεία εδρεύει στο εξωτερικό. Εν συνεχεία, δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο στο οποίο κλήθηκαν οι θυγατρικές εταιρείες να απαντήσουν το βαθμό που πιστεύουν πως οι εξεταζόμενοι παράγοντες επηρέασαν την απόφαση της μητρικής τους εταιρείας να επενδύσει στη χώρα μας. Στόχος μας αποτέλεσε να εντοπίσουμε τους παράγοντες στους οποίους οι φαρμακευτικές εταιρίες έδωσαν μεγαλύτερη και μικρότερη βαρύτητα κατά την απόφασή τους να επενδύσουν.

Παράλληλα γίνεται προσπάθεια να εξεταστεί το κατά πόσο οι απαντήσεις διαφοροποιούνται ανάλογα με την εθνικότητα της κάθε μητρικής, καθώς και ανάλογα με τη χρονική περίοδο κατά την οποία έλαβε χώρα η σχετική επένδυση. Τέλος μια σειρά συσχετίσεων θα μας δείξει το κατά πόσο οι εξεταζόμενοι παράγοντες συνδέονται και κατά συνέπεια λαμβάνονται παράλληλα υπόψη κατά τη διαδικασία αξιολόγησης της επένδυσης.

4.2 Δομή ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε δύο θεματικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται τα ερευνητικά ερωτήματα που σχετίζονται με το βαθμό κατά τον οποίο συγκεκριμένοι μακροοικονομικοί παράγοντες, τους οποίους αναλύσαμε στον πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας ως προσδιοριστικούς βάσει της διεθνούς έρευνας στη λήψη απόφασης για ΑΞΕ σε μία χώρα, συνέβαλαν στην απόφαση της μητρικής εταιρείας να επενδύσει στη χώρα μας. Για τους σκοπούς λοιπόν της έρευνάς μας το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 12 ερωτήσεις απλού τύπου – επιλογή εκείνου που ισχύει- ή τύπου Likert,

ολοκληρωμένο υπόδειγμα του οποίου περιλαμβάνεται στο παράρτημα που συνοδεύει την εργασία. Στη δεύτερη και τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, περιλαμβάνονται ερωτήσεις που σχετίζονται με τα γενικότερα χαρακτηριστικά της αποκριθείσας εταιρείας, καθώς και στοιχεία αναφορικά με τα πρόσωπα που ανέλαβαν τη συμπλήρωσή του.

4.3 Δείγμα

Αντικείμενο του δείγματός μας ήταν οι πολυεθνικές φαρμακευτικές εταιρίες που η μητρική τους εδρεύει στο εξωτερικό και οι οποίες δραστηριοποιούνταν στη χώρα μας κατά το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την εξεύρεσή τους ήταν ο διαδικτυακός τόπος www.galinos.gr, καθώς και ο σύνδεσμος φαρμακευτικών επιχειρήσεων (ΣΦΕΕ), ενώ παράλληλα τα στοιχεία τους επιβεβαιώθηκαν μέσω των διαδικτυακών διευθύνσεων της κάθε μίας εξ' αυτών χωριστά. Βάσει αυτών, το συνολικό μέγεθος του δείγματός μας ανήλθε στις 55 εταιρίες, με τις οποίες επικοινωνήσαμε είτε τηλεφωνικά αρχικά, ζητώντας τα προσωπικά στοιχεία του κατάλληλου ατόμου για να στείλουμε το ερωτηματολόγιο το οποίο και απευθυνόταν στις οικονομικές υπηρεσίες, είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Ο τρόπος αποστολής του έλαβε χώρα είτε με e-mail είτε με φαξ, συμπεριλαμβανόμενης και μίας συνοδευτικής επιστολής (βλ. Παράρτημα), η οποία αποσκοπούσε στην εισαγωγή του αποκριθέντος στο προς εξέταση ζήτημα της έρευνας. Από τις 55 εταιρίες απάντησαν 18 (ποσοστό ανταπόκρισης 32.7%). Η λήψη των ερωτηματολογίων από τους ενδιαφερόμενους έγινε με e-mail.

Το ποσοστό της ανταπόκρισης κρίνεται αρκετά ικανοποιητικό εάν ληφθούν υπόψη η σχετικά μικρή χρονική περίοδος κατά την οποία διεξήχθη η έρευνα (15/07 - 15/10), το γεγονός πως κατά το μήνα Αύγουστο σχεδόν όλες οι φαρμακευτικές εταιρίες παραμένουν κλειστές, το φόρτο εργασίας που αντιμετώπιζαν μετά το άνοιγμά τους οι περισσότερες εξ αυτών, καθώς και το γεγονός ότι το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στην οικονομική διεύθυνση που παρουσιάζει συνήθως αυξημένες αρμοδιότητες, ειδικότερα στην παρούσα χρονική περίοδο και εν μέσω ύπαρξης capital controls. Η αξιοπιστία των απαντήσεων διαφαίνεται τόσο από τη θέση την οποία κατείχαν τα πρόσωπα τα οποία απάντησαν, όσο και από το χρονικό διάστημα το οποίο εργάζονταν τόσο στη σημερινή τους θέση όσο και στην εταιρεία γενικότερα, όπως διαφαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4.1
Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ερωτώμενοι	Συχνότητα	Ποσοστό %
<u>Θέση στην εταιρεία</u>		
Οικονομική διεύθυνση	7	38,9
Πωλήσεις	6	33,3
Άλλο	5	27,8
	18	100
<u>Έτη</u>		Μέσος όρος ετών
Προϋπηρεσίας στη θέση		7,9
Προϋπηρεσίας στην εταιρεία		13,5
Μέγεθος εταιρείας		Ποσοστό %
<u>Αριθμός προσωπικού</u>		
1-50 υπάλληλοι	3	16,7
51-150 υπάλληλοι	9	50,0
151-300 υπάλληλοι	3	16,7
301-500 υπάλληλοι	3	16,7
Πάνω από 500 υπάλληλοι	0	0,0
	18	100
<u>Κύκλος εργασιών (σε εκ. ευρώ €)</u>		
0-50	8	44,5
51-100	4	22,2
101-150	1	5,6

Πίνακας 4.1

Συνέχεια

Πάνω από 150	5	27,7
	18	100
Λοιπά στοιχεία		Ποσοστό %
<u>Έτη δραστηριότητας στη χώρα μας</u>		
0-5	0	0,0
6-15	5	27,8
16-25	4	22,2
Πάνω από 25	9	50,00
	18	100
<u>Έδρα μητρικής εταιρείας</u>		
Γαλλία	2	11,1
Γερμανία	3	16,7
Ολλανδία	0	0,0
Μεγάλη Βρετανία	4	22,2
Ηνωμένες Πολιτείες	3	16,7
Άλλη	6	33,3
	18	100

Η επεξεργασία των στοιχείων για την εξαγωγή συμπερασμάτων έλαβε χώρα μέσω της χρήσης του στατιστικού πακέτου SPSS 20.0. Τα συμπεράσματα της έρευνας παρουσιάζονται στη συνέχεια της τρέχουσας ενότητας.

4.4 Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή της παρούσας ενότητας, αποτέλεσε η εξέταση του βαθμού κατά τον οποίο οι παράγοντες που κρίνονται ως προσδιοριστικοί, βάσει της διεθνούς έρευνας, στη λήψη απόφασης για ΑΞΕ σε μία χώρα, επηρέασαν και την απόφαση των πολυεθνικών εταιρειών του φαρμακευτικού κλάδου να επενδύσουν στη χώρα μας.

Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα που ακολουθεί, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της χώρας μας, κατά την περίοδο που ελήφθη η απόφαση επένδυσης, αποτέλεσαν τους κυριότερους παράγοντες λήψης της σχετικής απόφασης. Παράγοντες που επίσης ελήφθησαν υπόψη σε σημαντικό βαθμό, αποτελούν η ποιότητα του εργασιακού δυναμικού της χώρας μας, το μέγεθος της αγοράς, καθώς και ο ρυθμός ανάπτυξης αυτής. Έπονται σε σημασία οι υποδομές της χώρας μας, ενώ παράγοντες όπως το κόστος εργασίας, το μέγεθος ανοίγματος της χώρας, οι τεχνολογικές δυνατότητες αυτής, τα στοιχεία κουλτούρας της, καθώς και η συναλλαγματική ισοτιμία του εγχώριου νομίσματος σε σχέση με τα νομίσματα της χώρας προέλευσης, φαίνεται να συνέβαλαν σε μικρότερο βαθμό. Τελευταίος δε σε σημασία παράγοντας αποτελεί το διαμορφούμενο ύψος των επιτοκίων στη χώρα μας.

Πίνακας 4.2

Βαθμός χρησιμοποίησης των εξεταζόμενων παραγόντων στην απόφαση λήψης επένδυσης στη χώρα μας

	1 *	2	3	4	5	Σύνολο	Μέσος	Τυπική απόκλιση	Διάμεσος
Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας υποδοχής	5,6%	27,8 %	27,8%	33,3%	5,6%	100%	3,05	1,055	3,00
	(1)**	(5)	(5)	(6)	(1)	(18)			
Η οικονομική σταθερότητα της χώρας υποδοχής (ποσοστό ανεργίας, ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού κλπ.)	5,6%	5,6%	33,3%	27,8%	27,8%	100%	3,66	1,137	4,00
	(1)	(1)	(6)	(5)	(5)	(18)			
Οι υποδομές στη χώρα υποδοχής	0,0%	33,3%	38,9%	27,8%	0,0%	100%	2,94	0,802	3,00
	(0)	(6)	(7)	(5)	(0)	(18)			

Πίνακας 4.2

Συνέχεια

Το κόστος εργασίας στη χώρα υποδοχής	5,6%	38,9%	38,9%	5,6%	11,1%	100%	2,77	1,060	3,00
	(1)	(7)	(7)	(1)	(2)	(18)			
Η ποιότητα εργασίας στη χώρα υποδοχής	0,0%	11,1%	33,3%	55,6%	0,0%	100%	3,44	0,704	4,00
	(0)	(2)	(6)	(10)	(0)	(18)			
Το μέγεθος της αγοράς στη χώρα υποδοχής	5,6%	0,0%	66,7%	16,7%	11,1%	100%	3,27	0,894	3,00
	(1)	(0)	(12)	(3)	(2)	(18)			
Τα επιτόκια στη χώρα υποδοχής	27,8%	22,2%	38,9%	11,1%	0,0%	100%	2,33	1,028	2,50
	(5)	(4)	(7)	(2)	(0)	(18)			
Το μέγεθος ανοίγματος της χώρας υποδοχής (ρυθμός εισαγωγών-εξαγωγών)	22,2%	11,1%	44,4%	22,2%	0,0%	100%	2,66	1,084	3,00
	(4)	(2)	(8)	(4)	(0)	(18)			
Οι τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας υποδοχής	22,2%	22,2%	38,9%	16,7%	0,0%	100%	2,50	1,043	3,00
	(4)	(4)	(7)	(3)	(0)	(18)			
Η πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής	5,6%	11,1%	16,7%	22,2%	44,4%	100%	3,88	1,278	4,00
	(1)	(2)	(3)	(4)	(8)	(18)			
Η συναλλαγματική ισοτιμία με το νόμισμα της χώρας υποδοχής	33,3%	22,2%	16,7%	22,2%	5,6%	100%	2,44	1,338	2,00
	(6)	(4)	(3)	(4)	(1)	(18)			
Τα στοιχεία της κουλτούρας στη χώρα υποδοχής (κοινωνική διάρθρωση, γλώσσα, επικοινωνία, θρησκεία, αξίες και συμπεριφορές	27,8%	27,8%	22,2%	16,7%	5,6%	100%	2,44	1,247	2,00

Πίνακας 4.2

Συνέχεια

	(5)	(5)	(4)	(3)	(1)	(18)			
	* Όπου 1: καθόλου, 2: ελάχιστα, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ								
	**Στις παρενθέσεις βρίσκεται ο απόλυτος αριθμός των απαντήσεων								

4.5 Ανάλυση συσχετίσεων

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζεται μια σειρά μη παραμετρικών συσχετίσεων μεταξύ των εξεταζόμενων παραγόντων, με στόχο να εξακριβωθεί το κατά πόσο οι πολυεθνικές φαρμακευτικές επιχειρήσεις αποδίδουν τον ίδιο βαθμό σημασίας σε συγκεκριμένους παράγοντες κατά την απόφαση λήψης της σχετικής απόφασης επένδυσης. Όπως διαπιστώνουμε, υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 1%, μεταξύ των παραγόντων: «*ρυθμός ανάπτυξης*» - «*οικονομική σταθερότητα*» - «*πολιτική σταθερότητα*». Παρόμοια θετική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 1% παρουσιάζεται και για τους παράγοντες: «*οικονομική σταθερότητα*» - «*τεχνολογικές δυνατότητες*» - «*υποδομές*», «*υποδομές*» - «*επιτόκια*» - «*τεχνολογικές δυνατότητες*», «*επιτόκια*» - «*μέγεθος ανοίγματος*», «*επιτόκια*» - «*στοιχεία κουλτούρας*», «*μέγεθος ανοίγματος*» - «*τεχνολογικές δυνατότητες*», «*πολιτική σταθερότητα*» - «*τεχνολογικές δυνατότητες*». Όπως διαφαίνεται από τον πίνακα, οι συσχετίσεις είναι ακόμη περισσότερες αν αυξήσουμε το διάστημα εμπιστοσύνης από 1% σε 5%.

Πίνακας 4.3

Συσχετίσεις μεταξύ των εξεταζόμενων παραγόντων κατά την απόφαση λήψης ΑΞΕ

		Ο ρυθμός ανάπτυξης	Η οικονομική σταθερότητα	Οι υποδομές	Το κόστος εργασίας	Η ποιότητα εργασίας	Το μέγεθος της αγοράς	Τα επιτόκια	Το μέγεθος ανοίγματος	Οι τεχνολογικές δυνατότητες	Η πολιτική σταθερότητα	Η συναλλαγματική ισοτιμία	Τα στοιχεία της κουλτούρας
Ο ρυθμός ανάπτυξης	Pears on Correlation	1,000	,653**	,559*	0,012	0,281	0,356	0,361	0,582*	0,401	0,659**	0,481*	0,204
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	.	,003	,016	0,963	0,258	0,147	0,141	0,011	0,099	0,003	0,043	0,418

Πίνακας 4.3

Συνέχεια

Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Η οικονομική σταθερότητα	Pears on Correlation	,653**	1,000	,623**	0,325	0,269	0,443	0,452	0,572*	0,694**	0,903**	0,374	0,318
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	,003	.	,006	0,188	0,280	0,066	0,060	0,013	0,001	0,000	0,127	0,199
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Οι υποδομές	Pears on Correlation	,559*	,623**	1,000	0,123	0,358	0,432	0,594**	0,586*	0,738**	0,567*	0,353	0,085
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	,016	,006	.	0,627	0,144	0,073	0,009	0,011	0,000	0,014	0,151	0,738
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Το κόστος εργασίας	Pears on Correlation	0,012	0,325	0,123	1	0,219	0,441	0,449	0,034	0,213	0,328	-0,092	0,479*
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,963	0,188	0,627		0,383	0,067	0,061	0,893	0,397	0,184	0,716	0,044
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Η ποιότητα εργασίας	Pears on Correlation	0,281	0,269	0,358	0,219	1	-0,21	,189	0,128	0,400	0,450	0,152	0,164
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,258	0,280	0,144	0,383		0,935	0,452	0,612	0,100	0,061	0,546	0,517
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Το μέγεθος της αγοράς	Pears on Correlation	0,356	0,443	0,432	0,441	-0,21	1	,341	0,465	0,347	0,389	0,333	0,252
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,147	0,066	0,073	0,067	0,935		0,166	0,052	0,159	0,111	0,177	0,313

Πίνακας 4.3

Συνέχεια

Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Τα επιτόκια	Pears on Correlation	0,361	0,452	0,594**	0,449	0,189	0,341	1	0,632**	0,712**	0,477*	0,185	0,611**
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,141	0,060	0,009	0,061	0,452	0,166		0,005	0,001	0,045	0,462	0,007
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Το μέγεθος ανοίγματος	Pears on Correlation	0,582*	0,572*	0,586*	0,034	0,128	0,465	0,632**	1	0,676**	0,566*	0,473*	0,420
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,011	0,013	0,011	0,893	0,612	0,052	0,005		0,002	0,014	0,048	0,082
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Οι τεχνολογικές δυνατότητες	Pears on Correlation	0,401	0,694**	0,738**	0,213	0,400	0,347	0,712**	0,676**	1	0,750**	0,379	0,362
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,099	0,001	0,000	0,397	0,100	0,159	0,001	0,002		0,000	0,121	0,140
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Η πολιτική σταθερότητα	Pears on Correlation	0,659**	0,903**	0,567*	0,328	0,450	0,389	0,477*	0,566*	0,750**	1	0,443	0,439
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,003	0,000	0,014	0,184	0,061	0,111	0,045	0,014	0,000		0,065	0,069
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Η συναλλαγματική ισοτιμία	Pears on Correlation	0,481*	0,374	0,353	-0,092	0,152	0,333	0,185	0,473*	0,379	0,443	1	-0,125

Πίνακας 4.3

Συνέχεια

Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,043	0,127	0,151	0,716	0,546	0,177	0,462	0,048	0,121	0,065		0,620
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
Τα στοιχεία της κουλτούρας	Pears on Correlation	0,204	0,318	0,085	0,479*	0,164	0,252	0,611**	0,420	0,362	0,439	-0,125	1
Επίπεδο σημαντικότητας	Sig. (2-tailed)	0,418	0,199	0,738	0,044	0,517	0,313	0,007	0,082	0,140	0,069	0,620	
Συχνότητα	N	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).													
*Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).													

4.6 Μη παραμετρικά τεστ (Non-parametric Tests / Two Independent Samples Tests)

Στο σημείο αυτό διερευνάται το κατά πόσο υπάρχει διαφοροποίηση στα αποτελέσματα που προέκυψαν στα προηγούμενα τμήματα της έρευνάς μας, εφόσον ληφθεί υπόψη η χρονική περίοδος της επένδυσης. Στην περίπτωση αυτή θα ακολουθήσει κατηγοριοποίηση των επενδύσεων των επιχειρήσεων σε παλαιότερες και νεότερες βάσει του ανωτέρω κριτηρίου. Συγκεκριμένα, στην κατηγορία των παλαιότερων επενδύσεων (π) θα καταταχθούν οι επιχειρήσεις εκείνες που επένδυσαν στη χώρα μας πριν από περισσότερα από 25 έτη, ενώ οι υπόλοιπες θα συνθέσουν την κατηγορία των νεότερων επενδύσεων (ν).

Για τους σκοπούς αυτούς, θα ακολουθήσει για τις εξεταζόμενες περιπτώσεις έλεγχος διαφοράς των μέσων μεταξύ των κατηγοριών, μέσω του ελέγχου Mann-Whitney που ενδείκνυται στις περιπτώσεις όπου δεν ισχύει η υπόθεση της κανονικής κατανομής των δεδομένων. Επιπλέον, το τεστ παρέχει τη μέση διαβάθμιση (Mean Rank) που εξετάζει το κατά πόσο τα δεδομένα των εξεταζόμενων μεταβλητών –παλαιότερη και νεότερη επένδυση – διαφέρουν σημαντικά, πέρα από τα αποτελέσματα που δίνει το z και το asymp. sig. (2 – tailed) που φαίνονται στην κατωτέρω ανάλυση. Στην στήλη της μέσης διαβάθμισης (Mean

Rank) βλέπουμε τις παρατηρήσεις των (π) και (ν). Όταν τα δύο αυτά σημεία διαφέρουν κατά πολλές μονάδες, τότε έχουμε μια ακόμη ένδειξη ότι οι τιμές των δύο κατηγοριών – παλαιότερη και νεότερη επένδυση – διαφέρουν σημαντικά.

Στη διερεύνηση λοιπόν του βαθμού που οι εξεταζόμενοι παράγοντες διαφοροποιούνται ως κριτήριο λήψης απόφασης μεταξύ παλαιότερων και νεότερων επενδύσεων, παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά σε επίπεδο 1% για τους παράγοντες «*επιτόκια*» και «*στοιχεία κουλτούρας*», σε επίπεδο 5% για τους παράγοντες «*τεχνολογικές δυνατότητες*» και «*μέγεθος ανοίγματος της αγοράς*» και σε επίπεδο 10% για τον παράγοντα «*κόστος εργασίας*». Όπως λοιπόν προκύπτει από τα αποτελέσματα του ελέγχου, τα οποία αποτυπώνονται στον πίνακα που ακολουθεί, οι μητρικές πολυεθνικές που επένδυσαν στη χώρα μας πριν από το 1990, έλαβαν υπόψη τους σε μεγαλύτερο βαθμό παράγοντες όπως τα επιτόκια, τα στοιχεία κουλτούρας, τις τεχνολογικές δυνατότητες και το μέγεθος ανοίγματος της αγοράς σε σχέση με τις πολυεθνικές που επένδυσαν τα τελευταία 25 χρόνια, ενώ για επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10% μπορεί να εξαχθεί το ίδιο συμπέρασμα και για τον παράγοντα κόστος εργασίας. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και μέσω της εξέτασης της μέσης διαβάθμισης (Mean Rank) όπου παρατηρούμε για τα προαναφερθέντα στοιχεία σημαντική διαφορά.

Πίνακας 4.4

Non parametric test (two independent samples test) για το βαθμό χρησιμοποίησης των εξεταζόμενων παραγόντων στην απόφαση λήψης επένδυσης στη χώρα μας με κριτήριο το χρόνο επένδυσης

	N		Mean Rank	Z	Asym. sig. (two-tailed)
Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας υποδοχής	π	9	10,17	-,552	,581
	ν	9	8,83		
Η οικονομική σταθερότητα της χώρας υποδοχής (ποσοστό ανεργίας, ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού κλπ.)	π	9	11,44	-1,609	,108
	ν	9	7,56		
Οι υποδομές στη χώρα υποδοχής	π	9	11,22	-1,455	,146
	ν	9	7,78		
Το κόστος εργασίας στη χώρα υποδοχής	π	9	11,50	-1,691	,091*
	ν	9	7,50		

Πίνακας 4.4

Συνέχεια

Η ποιότητα εργασίας στη χώρα υποδοχής	π	9	9,94	-,397	,692
	ν	9	9,06		
Το μέγεθος της αγοράς στη χώρα υποδοχής	π	9	10,28	-,739	,460
	ν	9	8,72		
Τα επιτόκια στη χώρα υποδοχής	π	9	13,39	-3,239	,001***
	ν	9	5,61		
Το μέγεθος ανοίγματος της οικονομίας στη χώρα υποδοχής (ρυθμός εισαγωγών, εξαγωγών)	π	9	11,94	-2,057	,040**
	ν	9	7,06		
Οι τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας υποδοχής	π	9	12,50	-2,489	,013**
	ν	9	6,50		
Η πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής	π	9	11,06	-1,305	,192
	ν	9	7,94		
Η συναλλαγματική ισοτιμία με το νόμισμα της χώρας υποδοχής	π	9	9,72	-,182	,855
	ν	9	9,28		
Τα στοιχεία της κουλτούρας στη χώρα υποδοχής (κοινωνική διάρθρωση, γλώσσα, επικοινωνία, θρησκεία, αξίες και συμπεριφορές)	π	9	13,28	-3,090	,002***
	ν	9	5,72		
*επίπεδο σημαντικότητας 10%					
**επίπεδο σημαντικότητας 5%					
***επίπεδο σημαντικότητας 1%					

Στον πίνακα που ακολουθεί, οι εταιρείες του δείγματος διαχωρίζονται με βάση το κριτήριο της εθνικότητας της μητρικής τους εταιρείας σε δύο κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα, οι εταιρείες διακρίνονται σε ευρωπαϊκές (ε) και λοιπές μη ευρωπαϊκές (λ). Στόχος η διαπίστωση του κατά πόσο η γεωγραφική τοποθεσία όπου εντοπίζεται η έδρα της μητρικής εταιρείας

παίζει κάποιον ρόλο αναφορικά με τη βαρύτητα που εμφανίζουν οι εξεταζόμενοι παράγοντες στην απόφαση για επένδυση.

Πίνακας 4.5

Non parametric test (two independent samples test) για το βαθμό χρησιμοποίησης των εξεταζόμενων παραγόντων στην απόφαση λήψης επένδυσης στη χώρα μας με κριτήριο την εθνικότητα της μητρικής επιχείρησης

	N		Mean Rank	Z	Asym. sig. (two-tailed)
Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας υποδοχής	λ	5	7,50	-1,026	,305
	ε	13	10,27		
Η οικονομική σταθερότητα της χώρας υποδοχής (ποσοστό ανεργίας, ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού κλπ.)	λ	5	5,70	-1,950	,051*
	ε	13	10,96		
Οι υποδομές στη χώρα υποδοχής	λ	5	8,60	-,471	,637
	ε	13	9,85		
Το κόστος εργασίας στη χώρα υποδοχής	λ	5	9,20	-,157	,875
	ε	13	9,62		
Η ποιότητα εργασίας στη χώρα υποδοχής	λ	5	7,10	-1,329	,184
	ε	13	10,42		
Το μέγεθος της αγοράς στη χώρα υποδοχής	λ	5	9,00	-,295	,768
	ε	13	9,69		
Τα επιτόκια στη χώρα υποδοχής	λ	5	7,90	-,827	,408
	ε	13	10,12		
Το μέγεθος ανοίγματος της οικονομίας στη χώρα υποδοχής (ρυθμός εισαγωγών, εξαγωγών)	λ	5	8,50	-,522	,602
	ε	13	9,88		
Οι τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας υποδοχής	λ	5	6,30	-1,647	,100
	ε	13	10,73		
Η πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής	λ	5	5,60	-2,029	,043**
	ε	13	11,00		

Πίνακας 4.5

Συνέχεια

Η συναλλαγματική ισοτιμία με το νόμισμα της χώρας υποδοχής	λ	5	9,30	-,102	,919
	ε	13	9,58		
Τα στοιχεία της κουλτούρας στη χώρα υποδοχής (κοινωνική διάρθρωση, γλώσσα, επικοινωνία, θρησκεία, αξίες και συμπεριφορές)	λ	5	8,50	-,507	,612
	ε	13	9,88		
*επίπεδο σημαντικότητας 10%					
**επίπεδο σημαντικότητας 5%					
***επίπεδο σημαντικότητας 1%					

Όπως παρατηρούμε, βάσει του ελέγχου Mann-Whitney, η εθνικότητα της μητρικής εταιρείας δείχνει να οδηγεί σε διαφοροποίηση σχετικά με τη σημασία των εξεταζόμενων παραγόντων στη λήψη απόφασης για επένδυση στη χώρα μας στην περίπτωση του παράγοντα «πολιτική σταθερότητα» για επίπεδο σημαντικότητας 5%, καθώς και του παράγοντα «οικονομική σταθερότητα» για επίπεδο σημαντικότητας 10%. Πιο συγκεκριμένα, οι ανωτέρω αποτελούν παράγοντες μεγαλύτερης βαρύτητας για τις μητρικές εταιρείες ευρωπαϊκής εθνικότητας σε σχέση με τις μητρικές εταιρείες που εδρεύουν εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Όπως προκύπτει από την έρευνά μας, οι φαρμακευτικές πολυεθνικές εταιρίες κατά την απόφασή τους να επενδύσουν στη χώρα μας έλαβαν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό αρκετούς από τους εξεταζόμενους παράγοντες που βάσει της διεθνούς έρευνας επηρεάζουν τη λήψη απόφασης επένδυσης μιας πολυεθνικής επιχείρησης σε μία άλλη χώρα. Πιο συγκεκριμένα από τις περιγραφικές στατιστικές προέκυψε πως παράγοντες όπως η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της χώρας μας κατά την περίοδο που ελήφθη η απόφαση επένδυσης, αποτέλεσαν τους κυριότερους παράγοντες λήψης της σχετικής απόφασης. Παράγοντες που επίσης ελήφθησαν υπόψη σε σημαντικό βαθμό, αποτελούν η ποιότητα του εργασιακού δυναμικού της χώρας μας, το μέγεθος της αγοράς, καθώς και ο ρυθμός ανάπτυξης αυτής. Έπονται σε σημασία οι υποδομές της χώρας μας, ενώ παράγοντες όπως το κόστος εργασίας, το μέγεθος ανοίγματος της χώρας, οι τεχνολογικές δυνατότητες αυτής, τα στοιχεία κουλτούρας της, καθώς και η συναλλαγματική ισοτιμία του εγχώριου νομίσματος σε σχέση με το νόμισμα της χώρας προέλευσης, φαίνεται να συνέβαλαν σε αρκετά μικρότερο βαθμό. Τελευταίος δε σε σημασία παράγοντας αποτελεί το διαμορφούμενο ύψος των επιτοκίων στη χώρα μας. Βάσει των ανωτέρω ευρημάτων μπορούμε εύλογα να συμπεράνουμε σε ποιους τομείς θα πρέπει να εστιάσει η χώρα μας, διαμορφώνοντας το κατάλληλο πλαίσιο, προκειμένου να ενθαρρύνει την προσέλκυση του επενδυτικού ενδιαφέροντος στο συγκεκριμένο κλάδο.

Από την ανάλυση των συσχετίσεων προέκυψε ότι οι πολυεθνικές φαρμακευτικές επιχειρήσεις αποδίδουν τον ίδιο βαθμό σημασίας σε συγκεκριμένους παράγοντες κατά την απόφαση λήψης απόφασης επένδυσης. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρυθμός ανάπτυξης καθώς και η οικονομική και πολιτική σταθερότητα παρουσιάζουν ισχυρή θετική συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Παρόμοια συσχέτιση παρουσιάζεται και για συνδυασμό άλλων παραγόντων, ενώ οι συσχετίσεις είναι ακόμη περισσότερες αν το διάστημα εμπιστοσύνης μας αυξηθεί στο 5%.

Από τα μη παραμετρικά tests που ακολούθησαν, προέκυψε ότι οι μητρικές πολυεθνικές που επένδυσαν στη χώρα μας πριν από το 1990, έλαβαν υπόψη τους σε μεγαλύτερο βαθμό παράγοντες όπως τα επιτόκια, τα στοιχεία κουλτούρας, τις τεχνολογικές δυνατότητες και το

μέγεθος ανοίγματος της αγοράς, σε σχέση με τις πολυεθνικές που επένδυσαν τα τελευταία 25 χρόνια, ενώ για επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10% μπορεί να εξαχθεί το ίδιο συμπέρασμα και για τον παράγοντα κόστος εργασίας. Επιπρόσθετα διαπιστώθηκε πως η εθνικότητα της μητρικής εταιρείας δείχνει να οδηγεί σε διαφοροποίηση σχετικά με τη σημασία των εξεταζόμενων παραγόντων στη λήψη απόφασης για επένδυση στη χώρα μας στην περίπτωση του παράγοντα «πολιτική σταθερότητα» για επίπεδο σημαντικότητας 5%, καθώς και του παράγοντα «οικονομική σταθερότητα» για επίπεδο σημαντικότητας 10%. Πιο συγκεκριμένα οι ανωτέρω, αποτελούν παράγοντες μεγαλύτερης βαρύτητας για τις μητρικές εταιρείες ευρωπαϊκής εθνικότητας σε σχέση με τις μητρικές εταιρείες που εδρεύουν εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Ενδιαφέρον για περαιτέρω έρευνα θα παρουσίαζε η εξέταση των συγκεκριμένων παραγόντων από την πλευρά των ΑΞΕ που προβαίνουν οι ελληνικές πολυεθνικές εταιρείες στο εξωτερικό (outward FDI), όπου θα μπορούσε να διαπιστωθεί το κατά πόσο υπάρχει συνάφεια σε σχέση με τις απαντήσεις που ελήφθησαν αναφορικά με τις inward FDI. Επιπλέον επειδή τα ερωτήματα αναφέρονται στην απόφαση αρχικής επένδυσης στη χώρα μας, θα παρουσίαζε ενδιαφέρον η έρευνα του κατά πόσο οι παράγοντες που εξετάζονται θα επηρέαζαν και στη σύγχρονη εποχή την απόφαση των ξένων μητρικών επιχειρήσεων να επενδύσουν στη χώρα μας. Το ερώτημα αυτό αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον, λαμβάνοντας υπόψη τις διαμορφωθείσες οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες εν μέσω εξέλιξης των συνεπειών της διεθνούς και εσωτερικής οικονομικής κρίσης.

Περιορισμός της παρούσας έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι τα αποτελέσματά της αφορούν τους εξεταζόμενους παράγοντες που επηρεάζουν τη λήψη απόφασης για ΑΞΕ όπως αυτοί επιλέχθηκαν βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας. Είναι πιθανό οι επιχειρήσεις να λαμβάνουν υπόψη τους και άλλους παράγοντες στην τελική τους απόφαση για επένδυση σε άλλη χώρα, οι οποίοι θα μπορούσαν να επιφέρουν ενδεχομένως κάποιες τροποποιήσεις στα εξαγόμενα συμπεράσματα.

Επιπρόσθετα, το γεγονός πως οι ερωτήσεις απευθύνονται στις θυγατρικές επιχειρήσεις και όχι στις μητρικές τους οι οποίες είναι και αυτές που προβαίνουν στη σχετική επένδυση, πιθανόν να επιφέρουν διαφοροποιήσεις αναφορικά με τις απαντήσεις που ενδεχομένως θα λαμβάνονταν στην περίπτωση που τα ερωτήματα απευθύνονταν απευθείας στις ίδιες. Το γεγονός όμως πως οι θυγατρικές εταιρείες μοιράζονται την ίδια κουλτούρα και τις γενικές αρχές λειτουργίας των μητρικών, βρίσκονται σε συνεχή επαφή και συνεργασία με αυτές και

διέπονται από το ίδιο όραμα και ιδιοσυγκρασία, μας προσδίδουν την ασφάλεια πως οι δοθείσες απαντήσεις αντιπροσωπεύουν την πολιτική, στρατηγική και φιλοσοφία των μητρικών τους εταιρειών. Επιπλέον ο συνολικά μικρός πληθυσμός των πολυεθνικών φαρμακευτικών εταιρειών, γεγονός που μεταφράζεται και σε σχετικά μικρό δείγμα, περιορίζει σε κάποιο βαθμό τη στατιστική σημαντικότητα των εξαγόμενων συμπερασμάτων.

Τέλος η παρούσα έρευνα διέπεται από τους συνήθεις περιορισμούς κάθε έρευνας που διεξάγεται μέσω ερωτηματολογίων. Επιπλέον, οι κλίμακες απόδοσης όπως απεικονίζονται από την κλίμακα Likert, έχουν κάποια εγγενή μειονεκτήματα αφού τα μέσα μέτρησης (καθόλου/ πάρα πολύ) μπορεί να γίνουν αντιληπτά με διαφορετικό τρόπο από το κάθε άτομο ανάλογα με την αυστηρότητα ή την επιεικεία του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει απόλυτη συγκρισιμότητα μεταξύ των απαντήσεων. Για το λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια μείωσης του βαθμού υποκειμενικότητας με τη χρήση κλίμακας πέντε βαθμών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνοδευτική επιστολή

Προς Οικονομικό διευθυντή/διευθύντρια της επιχείρησης

Αγαπητέ κύριε ή κυρία,

Στη σύγχρονη διεθνοποιημένη παγκόσμια οικονομία, ο ρόλος των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) έχει αναγνωριστεί από τις περισσότερες χώρες ως μείζον στην αναπτυξιακή τους διαδικασία και για το λόγο αυτό επιδιώκουν μέσω της υιοθέτησης φιλελεύθερων πολιτικών ενεργά την προσέλκυσή τους.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) ως ΑΞΕ ορίζεται η μακροχρόνια επένδυση με την οποία αποκτάται σημαντικό μερίδιο μίας επιχείρησης (πλειοψηφικό ή και μειοψηφικό), που συνήθως (στην περίπτωση πλειοψηφικού πακέτου μετοχών) αποκαλείται θυγατρική εταιρεία, από μία εταιρεία του, τη μητρική εταιρεία.

Σκοπός της παρούσας έρευνας με τίτλο « *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και Φαρμακευτικός Κλάδος στην Ελλάδα*, η οποία διεξάγεται υπό την επίβλεψη του καθηγητή του τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Παντελή Παντελίδη, είναι να εξετάσει το βαθμό που οι παράγοντες που καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως προσδιοριστικοί της απόφασης για άμεση ξένη επένδυση σε μια χώρα, επηρέασαν/συνέβαλαν στην απόφαση μητρικών επιχειρήσεων του φαρμακευτικού κλάδου του εξωτερικού να επενδύσουν στην χώρα μας.

Θα σας παρακαλούσαμε θερμά να συμβάλλεται στην έρευνά μας αυτή αφιερώνοντας **μόνο 5 λεπτά από το χρόνο σας**. Η συνεργασία σας κρίνεται αρκετά πολύτιμη για τη διεξαγωγή και ολοκλήρωση της εργασίας μας. Για οποιεσδήποτε απορίες μπορείτε να επικοινωνήσετε με το 6970819296 με την κ. Ερρινάκη Άννα. Το συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο μπορείτε να το αποστείλετε στην ηλεκτρονική διεύθυνση annetaeri@gmail.com.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο που διαθέσατε και τη συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή.

Με εκτίμηση,

Ερρινάκη Άννα

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του

Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς

Ερωτηματολόγιο έρευνας με τίτλο**«Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις του Φαρμακευτικού Κλάδου στη χώρα μας »**

Παρακαλούμε απαντήστε στις παρακάτω γενικές ερωτήσεις που αφορούν την επιχείρησή σας.

1. Σημειώστε το βαθμό που καθένας από τους παρακάτω παράγοντες επηρέασαν την απόφαση της μητρικής σας εταιρείας για επένδυση στη χώρα μας (χώρα υποδοχής).

	Καθόλου	Ελάχιστα	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
α. Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
β. Η οικονομική σταθερότητα της χώρας υποδοχής (ποσοστό ανεργίας, ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού κλπ.)	☐	☐	☐	☐	☐
γ. Οι υποδομές στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
δ. Το κόστος εργασίας στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
ε. Η ποιότητα εργασίας στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
στ. Το μέγεθος αγοράς στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
ζ. Τα επιτόκια στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
η. Το μέγεθος ανοίγματος της οικονομίας στη χώρα υποδοχής (ρυθμός εισαγωγών, εξαγωγών)	☐	☐	☐	☐	☐
θ. Οι τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
ι. Η πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
κ. Η συναλλαγματική ισοτιμία με το νόμισμα της χώρας υποδοχής	☐	☐	☐	☐	☐
λ. Τα στοιχεία της κουλτούρας στη χώρα υποδοχής (κοινωνική διάρθρωση, γλώσσα, επικοινωνία, θρησκεία, αξίες και	☐	☐	☐	☐	☐

συμπεριφορές)

Παρακαλούμε απαντήστε στις ακόλουθες ερωτήσεις που αφορούν γενικά στοιχεία για εσάς και την επιχείρησή σας.

2. Η επωνυμία της εταιρείας σας: _____

3. Σε ποιά χώρα βρίσκεται η έδρα της μητρικής εταιρείας

Γαλλία	☐
Γερμανία	☐
Ολλανδία	☐
Μεγάλη Βρετανία	☐
Ηνωμένες Πολιτείες	☐
Άλλη	☐

4. Ποιος είναι ο αριθμός των εργαζομένων στην εταιρεία σας;

☐ 1-50	☐ 51 – 150	☐ 151 – 300	☐ 301 – 500	☐ > 500

5. Πόσα έτη δραστηριοποιείται η εταιρεία σας στη χώρα μας;

☐ 0-5	☐ 6 – 15	☐ 16 – 25	☐ >25

6. Ποιος ήταν ο κύκλος εργασιών της εταιρείας σας κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος (σε εκ. €) ;

☐ 0-50	☐ 51 – 100	☐ 101 – 150	☐ >150

Ατομικά Στοιχεία:

Όνοματεπώνυμο (Προαιρετικά)	
Ποια είναι η θέση σας στην εταιρεία;	

Πόσα χρόνια εργάζεστε στη σημερινή σας θέση;	
Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία;	
Στοιχεία επικοινωνίας (τηλ., e-mail, fax)	

Επιθυμείτε να λάβετε αντίγραφο των αποτελεσμάτων της έρευνας, όταν αυτή ολοκληρωθεί;

Ναι

Όχι

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας

Πίνακας 1:

Οικονομικά στοιχεία όλων των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον κλάδο
φαρμάκων-καλλυντικών-απορρυπαντικών (σύνολο 99) για το έτος 2013.

ΕΠΩΝΥΜΙΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	Ενεργητικό (χιλ. ευρώ)	Έσοδα (χιλ. ευρώ)
ΑΝΦΑΡΜ ΕΛΛΑΣ Α. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ	20.649	18.200
ΒΕΚΤΟΡ Α.Β.Ε.Ε. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΙΔΩΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ	1.105	22
ΒΕΛΚΑ ΕΛΛΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ Α.Ε.Β.Ε.	3.128	762
ΒΕΡΜΑ ΝΤΡΑΓΚΣ Α.Β.Ε.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ	12.192	6.331
ΒΙΑΝΕΞ Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	134.835	206.890
ΒΙΛΚΟ Α.Ε. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ	10.025	465
ΒΙΟΣΕΡ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΟΡΡΩΝ Α.Ε.	55.087	27.010
ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ - ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΙΑ Ε.Π.Ε.	1.651	791
ΒΙΟΦΑΡ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Ε.Π.Ε.	7.749	3.609
ΒΙΤΟΡΓΚΑΝ Ε.Π.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2.100	2.150
ΒΟΣΜΑΝΔΡΟΣ Δ. - SMILE COSMETICS Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	6.155	6.872
ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΣ INTERNATIONAL Α.Ε.Β.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ	37.009	28.264
ΓΚΑΠ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ Α.Ε.	32.003	32.553
ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Ι. ΜΕΝΤΙΚΕΡ Α.Β.Ε.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	7.431	2.663
ΔΡΑΓΩΤΗΣ Γ. Α.Ε.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΦΑΡΜΑΚΑ	1.023	1.130
ΕΒΓΛΟ Α.Ε. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΛΥΚΕΡΙΝΗΣ & ΛΙΠΑΡΩΝ ΟΞΕΩΝ	1.153	50
ΕΛΕΒΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΩΝ - ΑΡΩΜΑΤΩΝ Ε.Π.Ε.	110	109
ΕΛΛΕΝΙΚΑ Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	25.996	28.039
ΕΥΡΗΚΑ ΕΛΛΑΣ Α.Ε. ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	44.559	26.116
ΘΑΝΟΣ Σ. Ι. Α.Ε.Β.Ε. ΧΗΜΙΚΟΤΕΧΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2.691	1.822
ΚΛΕΒΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ Α.Β.Ε.Ε.	16.288	9.075
ΚΟΠΕΡ ΦΑΡΜΑΚΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	13.506	14.164
ΚΟΡΡΕΣ Α.Ε. ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	70.946	45.171
ΚΟΣΜΕΤΙΑ - ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α.Β.Ε.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	1.506	868
ΚΟΥΤΣΟΥΡΕΛΗΣ Α. Γ. Α.Ε. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΡΩΜΑΤΩΝ	1.032	719
ΚΩΒΑΙΟΣ Ν. Α.Ε. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΥ	2.700	238
ΜΑΓΟΥΛΑ ΑΦΟΙ Α.Β.Ε.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	1.499	1.002
ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΣΑΠΩΝΟΣ - ΑΡΚΑΔΙ Α.Ε.	1.715	1.963
ΜΑΛΙΝΑ Α.Ε.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΑΡΩΜΑΤΑ	1.769	1.751
ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	2.668	2.691
ΜΕΝΤΙΧΡΩΜ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚ'Η - ΧΗΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	1.356	292
ΜΙΝΕΡΒΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ Α.Ε.	13.916	5.830
ΜΠΟΝΤΙΣΑΤΤΒΑ Α.Ε.Β.Ε. ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ	126	67
ΜΠΟΝΤΥΦΑΡΜ Α.Ε.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΦΑΡΜΑΚΑ	831	808
ΝΕΦΡΟΚΛΙΝΙΚ Α.Ε. ΙΑΤΡΙΚΑ ΕΙΔΗ	1.324	682

ΝΟΡΜΑ ΕΛΛΑΣ Α.Ε. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ	12.247	12.032
ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε. ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	36.622	17.170
ΠΕΤΣΙΑΒΑΣ Ν. Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	13.542	15.616
ΡΑΦΑΡΜ Α.Ε.Β.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	42.547	38.829
ΡΟΒΕΛ ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ Α.Ε. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΑΠΩΝΩΝ	1.256	562
ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΙΑ ΑΓΝΟ Ε.Π.Ε.	1.376	251
ΣΑΡΑΝΤΗΣ Γ. Α.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ	157.284	104.248
ΤΕΤΩΡΟΥ Ι. ΑΦΟΙ Α.Ε. ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ	12.225	1.127
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Θ. Α.Β.Ε.Ε. ΧΗΜΙΚΟΤΕΧΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4.070	1.518
ΤΣΕΤΗ Ι. & Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Α.Β.Ε.Ε.	20.953	10.391
ΦΑΜΑΡ Α.Β.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	134.268	125.696
ΦΑΡΚΟΜ Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	6.344	4.239
ΦΑΡΜΑΝΕΛ Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	17.277	8.205
ΦΑΡΜΑΤΕΝ Α.Β.Ε.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	188.686	161.273
ΦΟΙΝΙΞ ΦΑΡΜ Ε.Π.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	2.856	3.147
ΑΔΕΛΣΟ Α.Ε. ΧΡΩΜΑΤΟΥΡΓΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ	6.679	7.587
ΑΡΙΒΙΤΑ Α.Ε.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΦΑΡΜΑΚΑ	48.380	30.943
ARMAND J. Α.Ε. ΕΡΕΥΝΑ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΩΝ	2.317	2.143
BALU Α.Ε. ΠΑΡΑΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4.691	4.568
BENOSTAN HEALTH PRODUCTS Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	401	226
BIOMEDICA - CHEMICA Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ & ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	10.231	12.321
BOEHRINGER INGELHEIM ΕΛΛΑΣ Α.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ	164.844	245.436
BROS ΦΑΡΜΑΚΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Ε.Π.Ε.	7.036	2.189
CANA ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Α.Ε.	50.685	18.321
CLEANWAY Ε.Π.Ε. ΧΗΜΙΚΑ ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	5.055	6.385
COLGATE PALMOLIVE HELLAS Α.Β.Ε.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	67.724	17.956
COSMEDEL Ε.Π.Ε. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΡΩΜΑΤΩΝ	382	273
COSMELIA Ε.Π.Ε. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΡΩΜΑΤΩΝ	534	607
COUP Α.Β.Ε.Ε. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	1.386	1.100
CREAM TEAM Α.Β.Ε.Ε. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΟΜΟΡΦΙΑΣ	5.331	2.123
DEMO Α.Β.Ε.Ε. ΦΑΡΜΑΚΑ	202.477	111.834
DOCTUM ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ Α.Ε.	9.364	5.007
DON - POL Α.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	13.425	12.526
ECOLAB Α.Ε.Β.Ε. ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	14.164	18.680
ELPEN ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	119.273	113.949
FARMESCO Α.Ε. ΔΕΡΜΟΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	3.052	3.348
FILL PACK Α.Β.Ε.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	1.255	352
FLOS - ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γ. Α.Β.Ε.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ	5.043	2.329
FRESH FORMULA Α.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	6.511	5.578
FREZYDERM ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΦΑΡΜΑΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	20.401	29.673
GALENICA ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	53.226	32.679

GENEPHARM A.E. ΧΗΜΙΚΗ - ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	48.570	32.956
GLASS CLEANING A.B.E.E. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ	7.972	5.376
GOLDEN CHEMICALS A.B.E.E. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΧΗΜΙΚΑ	3.533	1.462
HELP A.B.E.E. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ- ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ	18.845	15.993
IASIS HELLAS A.E. ΦΑΡΜΑΚΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	8.635	8.397
JOHNSON & JOHNSON ΕΛΛΑΣ Α.Ε.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	198.678	95.236
LAVIPHARM A.B.E. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	94.522	32.480
MEDHEL ΕΛΛΑΣ ΦΑΡΜΑΚΟΧΗΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	14.511	975
MEDITERRANEAN COSMETICS A.E. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	1.087	1.112
MEGA SYSTEMS A.E.Β.Ε. ΑΡΩΜΑΤΑ	4.056	3.756
MISS SANDY A.B.E.E. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	2.281	2.304
NILO A.B.E.E. ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ - ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	1.884	1.373
PHARMATEN INTERNATIONAL A.E. ΦΑΡΜΑΚΑ	56.767	35.855
PRIME SOLUTIONS A.B.E.E. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	2.860	2.004
PROVET - ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ Α.Ε.	45.198	12.870
PROVIRAX - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΧΩΡΟΥ Α.Ε.	1.213	477
ROLCO ΒΙΑΝΙΑ Α.Β.Ε. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΣΑΠΩΝΕΣ	69.355	26.204
SKOT A.E. ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	6.886	5.546
SON DE PARIS COSMETICS A.E.Β.Ε. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ	883	1.756
SPECIFAR A.B.E.E. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	105.283	82.364
TOPFEEL A.B.E.E. ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ - ΧΑΡΤΙΚΑ	867	870
UNI-PHARMA A.B.E.E. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ	111.792	41.527
VALLEY A.B.E. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ & ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4.048	1.003
Πλήθος εταιρειών: 99		

Πηγή:<http://www.inr.gr/?p=a708>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Eurobank Research (2013): Foreign Direct Investment In Greece, Recent trends and Outlook.
- Grant Thornton, Μελέτη 2014: Ελληνική Επιχειρηματικότητα. Σημάδια αντοχής και αχτίδες ανάπτυξης: Χρηματοοικονομική Παρουσίαση Περιόδου 2009 – 2013.
- IOBE, Ετήσια Έκθεση 2012: Η Αγορά Φαρμάκου στην Ελλάδα.
- IOBE, Δελτίου Τύπου 2013: Αναπτυξιακές Προοπτικές της Ελληνικής Φαρμακευτικής Βιομηχανίας.
- ICAP Group (2015): 40 Κορυφαίοι Κλάδοι της Ελληνικής Οικονομίας.
- Kokkinou, A. & Psycharis, I. (2004). Foreign Direct Investments, Regional Incentives and Regional Attractiveness in Greece. Discussion Paper Series, Department of Planning and Regional Development, School of Engineering, University of Thessaly, 10 (11): 283 – 316.
- Κουσουλάκου Χ. (2006)., Η Αγορά του Φαρμάκου στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ι.Ο.Β.Ε.
- Κυριόπουλος Γ., Οικονόμου Χ., Γεωργούση Ε., Γείτονα Μ., (1999). Τα Οικονομικά της Υγείας από το Α ως το Ω, Εξάντας, Αθήνα.
- Κυρκιλής, Δ. (2002). Άμεσες Ξένες Επενδύσεις: Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ
- Μελάς, Κ. & Πολλάλης, Γ. (2005). Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις. Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
- Πανελλήνια Ένωση Φαρμακοβιομηχανίας, Δελτίο Τύπου (2013): Ισχυρή η αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής φαρμακοβιομηχανίας.
- Pantelidis P., & E. Nicolopoulos (2008). FDI Attractiveness in Greece, International Advances in Economic Research, 14(1).
- Pantelidis P., Kyrkilis D. & E. Nicolopoulos (2012). Inward FDI flows to Greece: Evidence and determinants, Journal of International Business & Finance, 4(2), pp. 185-195.
- Πιτέλης, Χ. & Sugden, R. (2002). Η Φύση της Πολυεθνικής Επιχείρησης, Εκδόσεις ΤΟΠΩΘΥΤΩ.
- ΣΦΕΕ, Μελέτη 2014: Η Φαρμακευτική Αγορά στην Ελλάδα: Γεγονότα & Στοιχεία 2013.

Ξένη

- Akpansung, Aniekan Okon (2013), “Motives and Determinants of Foreign Direct Investments: A Survey of Literature”, *European Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 28, Issue 1.
- Anwar, Amar Iqbal and Hasse, Rolf and Rabbi, Fazli (2008): *Location Determinants of Indian Outward Foreign Direct Investment: How Multinationals Choose their Investment Destinations?*
- Anna Chingarande (2012), “The impact of interest rates of foreign direct investment: A case study of the Zimbabwean economy (February 2009 – June 2011)”, *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 2012, Vol. 1, No. 5.
- Anyanwu, J.C., (1998), “An Econometric Investigation of the Determinants of Foreign Direct Investments in Nigeria”. Nigerian Economic Society Annual Conference.
- Aqeel, Anjum & Nishat, Muhammad (2005). *The determinants of foreign direct investment in Pakistan*. Paper presented at the PSDE Annual Conference in Islamabad.
- Artige, L., Nicolini, R. (2005), “Evidence on the Determinants of Foreign Direct Investment: The Case of Three European Regions. [“http://pareto.uab.es/wp/2005/6505.pdf](http://pareto.uab.es/wp/2005/6505.pdf)”.
- Artige, L. & Nicolini, R. (2006). *Evidence on the Determinants of Foreign Direct Investment. The Case of Three European Regions*. Center of Research in Public Economics and Population Economics (CREPP), HEC – Management School, University of Liege, pp. 1-33.
- Asiedu, E. (2002). *On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different?*. *World Development*, 30 (1): 107-119
- Barrell, R. and Pain, N. (1998). *Real exchange rates, agglomerations and irreversibilities: Macroeconomic policy and FDI in EMU*, *Oxford Economic Review of Economic Policy*, Vol. 14, pp. 152-167.
- Benassy – Quere, A.; Coupet, M.; & Mayer, T. (2007), “Institutional Determinants of Foreign Direct Investment”, *The World Economy*, 2007: 764-782.
- Bhasin, A., Jun, K. & Economou, P. (1994), “Assessing the Sustainability of Foreign Direct Investment Flows”, World Bank, International Economics Department.
- Bjorvatn, K. (1999), “Infrastructure and Industrial Location in LDSc”, Discussion Paper 11/99, Norwegian School of Economics and Business Administration.

- Buckley, P. J., Clegg, L. J., Cross, A.R., & Liu, X. "The Determinants of Chinese outward foreign direct investment", in; Voss, Hinrich; and Zhen, Ping (2007) *Journal of International Business Studies*, 38, pp. 499-518.
- Cassou, S. P. (1997). "The Link Between Tax Rates and Foreign Direct Investment", *Applied Economics*.29: 1295–1301
- Caves, Richard E. (1996) *Multinational Enterprise and Economic Analysis*, Second Edition. Cambridge, New York and Melbourne: Cambridge University Press.
- Charkrabarti, A. (2001). "The determinants of Foreign Direct Investment: Sensitivity Analyses of Cross – Country Regressions", *Kyklos*, 54 (1):89-114.
- Chen, C. H. (1996), "Regional Determinants of Foreign Direct Investment in Mainland China", *Journal of Economic Studies*, 23 (2).
- Chen Y., Mockus L., Orcun S., Reklaitis G. V. (2012), "Simulation-optimization approach to clinical trial supply chain management with demand scenario forecast", *Computers and Chemical Engineering*, (40), pp. 82-96.
- Culem, C.G, (1988). "The Locational Determinants of Direct Investment among Industrialized Countries." *European Economic Review* 32:885-904.
- Demirhan, E. & Masca, M. (2008). "Determinants of Foreign Direct Investments Flows to Developing Countries: A Cross – Sectional Analysis." *Prague Economic Papers* 2008 (4):356-369.
- Dunning, J. H. (1973), "Explaining the International Direct Investment position of countries", *Oxford Economic Papers*, 25, November.
- Dunning, J. H. (1993), "Multinational Enterprises and the Global Economy", Harlow, England, Addison – Wesley.
- Edwards, S, (1990). "Capital Flows, Foreign Direct Investment, and Debt-Equity Swaps in Developing Countries." Working Paper No.349, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- Erdal, F. and Tatoglu, E. (2002), "Locational Determinants of Foreign Direct Investment in an Emerging Market Economy: Evidence from Turkey", *Multinational Business Review*, 10(1).
- Evaluate Pharma: World Preview 2015, Outlook to 2020. 8th Edition – June 2015.
- Flamm, K. (1984). "The Volatility of Offshore Investment." *Journal of Development Economics*, 16: 231-248.

- Gastanaga, V. M.; Nugent, J. B. & Pashamova, B. (1998), “Host Country Reforms and FDI Inflows: How Much Difference Do They Make?” *World Development*, 26.
- Ghazalian, P. L. & Cardwell, R. (2009). Liberalization of Trade in Primary Agricultural Commodities: Expected Effects on Food Processing FDI. *The Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy*, 10 (1): 209 – 222.
- Gopinath, M. and Echeverria, R. (2004). Does economic development impact the foreign direct investment-trade relationship? A gravity-model approach. *American Journal of Agricultural Economics* 86(3): 782-787.
- Grosse, R., & Trevino, L. J. (1996). Foreign direct investment in the United States: an analysis by country of origin. *Journal of International Business Studies*, 139- 155
- Hausmann, R., Fernandez-Arias, E. (2000), “The New Wave of Capital Inflows: Sea Change or Just Another Title?” (Working Paper No. 417).
- Hofstede, Geert (1983). The Cultural Relativity of Organizational Practices and Theories, *Journal of International Business Studies*, Fall: 75-89.
- Hogue, W. D. (1967), “The Foreign Investment Decision Making Process”, *Association for Education in International Business Proceedings*, Dec. 29.
- I.M.F. (1993). I.M.F. Balance of Payments Manual. Fifth Edition.
- Jakobsen, K. & Meyer, K. E. (2007). Partial Acquisition: The Overlooked Entry Mode. In *dunning, J. H. and Gugler P., eds. Recent Advances in International Business Research*, Elsevier Science, pp. 203-226.
- Jaspersen, F. Z., Aylward, A. H., & Knox, A. D. (2000), “The Effects of Risk on Private Investment: Africa Compared with Other Developing Areas,” in P. P. Collier, C. (Ed.), *Investment and Risk in Africa*, New York: St Martin’s Press.
- Jhingan, M. L. (1985), *Economics of Development and Planning*, New Delhi: Vani Educational Books.
- Jordaan, J. C. (2004). *Foreign Direct Investment and Neighboring Influences*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Pretoria, pp. 1-109.
- Kesic D. (2009), “Strategic analysis of the world pharmaceutical industry”, *Case study*, University of Primorska, Vol. 14, pp. 59-76.
- Kinoshita, Y & Campos, N. F. (2002), “The location determinants of foreign direct investment in transition economies” *University of Michigan William Davidson Institute and CEPR*.

- Kogut B. (1988), "Joint Ventures: Theoretical and Empirical Perspectives", *Strategic Management Journal*, Vol. 9, Issue 4 (Jul. – Aug., 1988), pp 319-332.
- Kravis, I.B., and R.E. Lipsey, (1982). "Location of overseas production and production for exports by US multinational firms." *Journal of International Economics* 12:201-23.
- Krugman, P. & Obstfeld, M. (2005). *Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική*. Τόμος Α'. Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.
- Loree, D., Guisinger, S. E. (1995), "Policy and Non-Policy Determinants of U.S. Equity Foreign Direct Investment." *Journal of International Business Studies*, 26, pp. 281-300.
- Love, J.H. and Lage-Hidalgo, F. (2000), "Analyzing the Determinants of US Direct Investment in Mexico", *Applied Economics*, 32(10), pp. 1259-1272.
- Lucas, R. (1993), "On the Determinants of Direct Foreign Investment: Evidence from East and Southeast Asia", *World Development* 21 (3).
- Markusen, J. R.: Melvin, J. R.: Kaempfer, W. H. & Maskus, K. E. (1995), *International Trade: Theory and Evidence*, McGraw-Hill.
- Moosa, I. A. (2002). *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. Palgrave Macmillan, New York.
- Moosa, I. A. & Cardak B. A., (2006). "The determinants of foreign direct investment: An extreme bounds analysis", *Journal of Multinational Financial Management*, Elsevier, vol. 16 (2), pp 199-2011, April.
- Morrissey, O., and Rai, Y, (1995), "The GATT Agreement on Trade-Related Investment and Their Relationship with Transactional Corporations", *Journal of Development Studies*, 31, pp. 702-24.
- Navaretti, G. B., Venables, A., & Barry, F. (2004). *Multinational firms in the world economy*: Princeton Univ Press.
- Ngowi, H. P., (2001). "Can Africa Increase its Global Share of Foreign Direct Investment?" *West African Review*, 2 (2):1-9.
- Ning, Y., and M. Reed. 1995. "Locational Determinants of U.S. Foreign Direct Investment in Food and Kindred Products." *Agribusiness: An International Journal*, 11, 177–85.
- Obadan, M. (1982), "Direct Foreign Investment in Nigeria: An Empirical Analysis", *African Studies Review*, Vol. Xxv, No. 1.

- ODI (1997). Foreign Direct Investment Flows to Low-Income Countries: A Review of the Evidence. <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2626.pdf>
- OECD (2008). OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Fourth Edition.
- Oke, B. O., Ezike, J. E. & Ojogbo, S. O. (2012). Locational Determinants of Foreign Direct Investments in Nigeria. *International Business Research*, 5 (4): 103-111, Canadian Center of Science and Education.
- Pfefffermann, G. P. & Madarassy, A., (1992). "Trends in Private Investment in Developing Countries", International Finance Corporation Discussion Paper No. 16, World Bank.
- Root, F. R. and A. A. Ahmed. (1978), "The influence of Policy Instruments on Manufacturing Direct Foreign Investments in Developing Countries," *Journal of International Business Studies*, 9 Winter 1978, pp. 81-93.
- Salako, H.A. & Adebunsi, A., (2001), "Determinants of Foreign Direct Investment (FDI) in Nigeria: An Empirical Investigation", *CBN Economic & Financial Review*, 39(1)
- Saunders, R. S. (1982), "The Determinants of Foreign Direct Investment." *Canadian Journal of Economics*, 15, pp. 77-84.
- Scaperlanda, A. (1974). Trends, Composition and Determinants of United States Direct Investment in Canada, Washington, D.C.: Office of Foreign Direct Investments, U.S. Department of Commerce, March 1974.
- Schmitz, A., and J. Bieri, (1972). "EEC Tariffs and US Direct Investments." *European Economic Review* 3:259-70.
- Schneider, F. & Frey, B. (1985). Economic and Political Determinants of Foreign Direct Investment. *World Development*, 13 (2): 161 – 175.
- Shamsuddin, A. F. (1994), "Economic Determinants of Foreign Direct Investment in Less Developed Countries," *The Pakistan Development Review*, 33: 41 -51.
- Singhanian, Monica and Akshay Gupta. (2011), "Determinants of foreign direct investment in India." *Journal of International Trade Law and Policy* 10, no. 1:64-82.
- Tsai, P. (1994). Determinants of Foreign Direct Investment and its Impact on Economic Growth, *Journal of Economic Development*, 19 (1): 137 – 163.
- UNCTAD (1998), *World Investment Report: Trends and Determinants*, New York.

- UNCTAD (2006), World Investment Report: FDI from Developing and Transition Economies, New York and Geneva.
- Wheeler, David, and Ashoka Mody, 1992, “International Investment Location Decisions: The Case of U.S. firms,” Journal of International Economics, Vol. 33, pp. 57–76.
- World Bank (2010). World Development Indicators. Washington. D.C.: The World Bank.
- WTO (1996). Trade and Foreign Direct Investment. Geneva: WTO. pp. 44-81.

Διαδικτυακοί τόποι

- www.galinos.gr
- <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=127&nwslID=13&sec=12&la=1>
- <http://www.inr.gr/?p=a708>
- <http://pmjournal.gr/grant-thornton-farmakeytikos-klados-xronia-krishs/>
- http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=FDI_FLOW_INDUSTRY
- <http://www.enterprisegreece.gov.gr/default.asp?pid=21&la=2>
- <http://oefsee.blogspot.gr/>
- <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27201&subid=2&pubid=113364143>
- http://www.euro2day.gr/ftcom_gr/article-ft-gr/1206506/ti-symvainei-sta-farmaka-me-tis-exagores-mamoyth.html
- <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=598891>
- http://www.efpia.eu/uploads/Figures_2015_Key_data.pdf
- <http://pharmathen.gr/home/home-27.htm?lang=en>
- <http://www.vianex.gr/home>
- <http://www.roche.gr/>
- <http://www.merck.gr/en/index.html>
- <http://www.glaxosmithkline.gr/>
- <http://www.novartis.gr/>
- https://www.boehringer-ingenelheim.com/global_activities/europe/greece.html
- <http://www.pfizer.gr/>

- <http://www.sanofi.gr/l/gr/el/index.jsp>
- <http://www.iatronet.gr/eidiseis-nea/yegeia-business/news/17296/boehringer-ingelheim-nea-paragwgiki-monada-gia-exagwges.html>
- <http://www.ygeia360.gr/el/companies/item/14056-nea-brabeyshts-boehringer-ingelheim-ellas-sta-icap>
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/922352/psifos-empistosunis-stin-ellada-apo-tin-boehringer-ingelheim>
- <http://www.salus.gr/en/index.php?about=3&id=72>
- <http://yegeia.tanea.gr/default.asp?pid=8&articleID=14907&ct=85>
- <http://www.capital.gr/story/2221752>
- <http://www.tovima.gr/vimagazino/views/article/?aid=489274>
- <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=178847>
- <https://www.lilly.gr/contents/getcontentbyid/news/1361>
- <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=649983>
- <http://yegeia.tanea.gr/default.asp?pid=8&ct=85&articleID=19014&la=1>
- <http://eefam.gr/news/newsid510/1404/newspage749749/55/newsid748/48/newspage510510/412>
- <http://www.capital.gr/story/2306323>
- <http://pharmakeutika.blogspot.gr/2013/07/msd.html>
- <http://yegeia.tanea.gr/default.asp?pid=8&articleID=6159&ct=85>
- www.iatronet.gr
- <https://en.wikipedia.org/wiki/GlaxoSmithKline>
- <http://virus.com.gr/gsk-psifos-empistosynis-stin-ellada/>
- <http://virus.com.gr/pliris-elegxos-tis-glycovaxyn-apo-tin-gsk-enanti-190-ekat-dol/>
- <http://virus.com.gr/novartis-enischii-tin-estiasi-tis-stin-pollapli-sklirinsi/>
- http://issuu.com/ethosmediasa/docs/phb_t30
- <http://www.drugwatch.com/manufacture/glaxosmithkline/>
- <http://www.onmed.gr/farmako/item/321132-arist-gyparis-i-roche-apanta-stis-prokliseis-me-ependysi-stin-kainotomia#ixzz3owoak6Zl>

- <http://virus.com.gr/stin-exagora-tis-geneweave-enanti-425-ek-dolarion-prochora-i-roche/>
- <http://virus.com.gr/se-eksagora-gallikis-etaireias-viotexnologias-proxora-i-roche/>
- <http://virus.com.gr/stin-eksagora-tis-ariosa-diagnostics-proxorise-i-roche/>
- <http://virus.com.gr/h-roche-ependyei-450-ekat-gia-nees-egkatastaseis-stin-kina/>
- <http://virus.com.gr/kokteil-novartis-bristol-gia-ton-karkino-tou-pneymona/>
- <http://virus.com.gr/se-nea-eksagora-enanti-350-ekat-dol-proxora-i-roche/>
- <http://virus.com.gr/ti-leei-o-epikefalis-tis-roche-diagnostics-gia-tin-eksagora-tis-genia/>
- <http://virus.com.gr/koinopraksia-roche-me-inception-kai-versant-gia-tin-pollapli-skliryysi/>
- <http://virus.com.gr/se-eksagora-tis-intermune-proxora-i-roche-enanti-8-3-dis-dol/>
- <http://virus.com.gr/roche-hitachi-synergasia-gia-alla-10-xronia/>
- <http://virus.com.gr/se-stratigiki-eksagora-tis-iquum-proxorise-i-roche/>
- <http://virus.com.gr/ekleise-i-symfonia-synergias-metaksy-msd-kai-newlink/>
- <http://virus.com.gr/msd-polisi-tmimatos-ofthalmiatrikon-stin-santen/>
- <http://virus.com.gr/i-episimi-thesi-tis-msd-gia-tin-polisi-tmimatos-stin-bayer/>
- <http://virus.com.gr/emporiki-symfonia-msd-kai-bristol-myers-squibb/>
- <http://www.msd.gr/newsroom/news/Pages/endocyte.aspx>
- <http://www.msd.gr/newsroom/news/Pages/PrixGalien.aspx>
- <http://www.msd.gr/newsroom/news/Pages/SamsungBioepis.aspx>
- <http://virus.com.gr/stratigiki-synergasia-chiesi-kai-pharmathen/>
- <http://virus.com.gr/novartis-dievrini-ti-stratigiki-tis-sinergasia-me-ti-pharmathen/>
- <http://www.eof.gr/>
- <http://www.ifet.gr/>
- <http://www.icap.gr/>
- <http://www.statistics.gr/>
- <http://ec.europa.eu/eurostat>
- <http://www.oecd.org/greece/>